

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

MANŽELSTVÍ A RODINA JAKO ETICKÉ PROSTŘEDÍ
VÝCHOVNÉHO PROCESU

MARRIAGE AND FAMILY AS AN ETHICAL
ENVIRONMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Markéta Kohoutová

Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání /
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
2011 – 2013

Olomouc 2013

Vedoucí diplomové práce:
Th.Mgr. Dušan Špiner, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 13. března 2013

.....

Poděkování

Děkuji panu ThMgr. Dušanu Špinerovi, PhD. za jeho odborné vedení mé diplomové práce, za veškerý jeho čas, který mi věnoval, za jeho rady a doporučení.

Obsah

Úvod.....	6
1 Objevování dítěte	10
1.1 Dítě v dnešní podobě	12
1.2 Dominující znaky současného dětství	14
1.3 Osobnostní kvality dítěte	18
2 Manželská láska	21
2.1 Křesťanské pojetí manželství	21
2.1.1 Věřící partner	22
2.2 Moderní pojetí manželství	23
2.3 Manželská práva a povinnosti	27
3 Rozvrat rodiny.....	29
3.1 Rodiny s jedním rodičem	33
3.1.1 Osamělá matka	34
3.1.2 Osamělý otec	37
4 Vývoj studie rodiny.....	40
4.1 Trend odkládání mateřství	44
4.2 Sociální stratifikace	48
4.3 Modernizace české rodiny	49
4.3.1 Děti a problémy současné rodiny	50
5 Rodiče a děti.....	53
5.1 Co dáváme dětem a ony nám.....	53
5.2 Potřeba lásky	55
5.3 Krize rodičovské autority	57
6 Výchovný proces.....	60
6.1 Zřetel k potencialitám.....	66
6.2 Postoje bránící osobnostní rozvoj dítěte.....	68
7 Empirický výzkum	72
7.1 Struktura otázek.....	72
7.2 Stanovení hypotéz	73
7.3 Datová analýza	73
7.3.1 Hypotéza číslo 1	73
7.3.2 Hypotéza číslo 2.....	75

7.3.3	Hypotéza číslo 3	77
7.3.4	Hypotéza číslo 4	78
7.3.5	Hypotéza číslo 5	79
7.3.6	Hypotéza číslo 6	79
7.3.7	Hypotéza číslo 7	80
7.3.8	Hypotéza číslo 8	82
7.3.9	Hypotéza číslo 9	83
7.3.10	Hypotéza číslo 10	83
7.4	Závěr	85
	Závěr	87
	Seznam grafů	89
	Seznam použitých pramenů	90
	Příloha - dotazník	1
	Abstrakt	
	ANOTACE	

Úvod

Témata týkající se manželství a rodiny hrají v objevování dítěte a jeho zákonitostí nezastupitelnou roli již mnoho století. Zmíněné téma není pouze hlavním hlediskem bádání nejrůznějších psychologických knih, je nutné se na rodinu podívat i jako na hlavní zdroj inspirací pro dítě a jeho následující vývoj v jeho životě. Rodina ovlivnila v našem vývoji a našich postojích ke světu každého z nás, i přesto, že si to mnohdy zcela neuvědomujeme. Právě rodina a nám nejbližší skupina lidí vytváří takové prostředí, které i my sami budeme předávat dalším generacím. Právě proto je důležité, abychom byli schopni vytvářet, co nejpříznivější podmínky, jenž by si naše děti a naši nejbližší předávali několik pokolení. Má-li kdokoliv z nás možnost ovlivnit něčí život, pak bychom se měli o to více snažit, aby náš vliv, co možná nejvíce směřoval k výchově, jejímž hlavním pilířem budou morální hodnoty, které jsou v dané společnosti pro většinu lidí přijatelné, pouze tak lze dítě vybavit do budoucího světa. Výchova, jež bude založena na etických principech, musí mít počátek vždy v rodině a v nejbližším kruhu blízkých, pouze tak mohou učitelé a jiní významní činitelé budoucího života na tuto žákovu vybavenost navazovat, ba dokonce jisté principy stále více prohlubovat. Jelikož, kde jinde by se jedinec mohl naučit morálním hodnotám, než ve styku s druhými lidmi. Jako budoucí rodiče si musíme uvědomit, že škola nemůže nikdy dohnat v morální výchově a etických principech to, co mají mít žáci při vstupu do školy již osvojené. Děje se tak zejména díky současnému nastavení škol, jelikož učitelům jsou předkládány stále větší kvanta informací a učiva, jež mají svým žákům, předat a mnohdy pak nezbyvá čas na etickou výchovu. Samozřejmě, že by řešením bylo zavedení samostatného předmětu, ale i kdyby se tak skutečně stalo, rodina by měla být tím hlavním stavebním kamenem, jelikož úkol školy by byl velmi složitý, pokud by jejich žáci neměli ani nejmenší ponětí, co se skrývá pod pojmem etika, morálka...

Diplomovou práci jsem rozdělila do sedmi hlavních kapitol, jež obsahují celou řadu významných podtémat.

První kapitola diplomové práce je věnována samotnému dítěti a jeho proměnách v čase, myslí se tím změny, jež provází jeho života, ale i to, jak se na výchovu pohlíželo dříve a naopak, jaké jsou hlavní etické aspekty při výchově dítěte, a co jej nejvíce ovlivňuje při morálním rozhodování. Významná část první kapitoly se věnuje i reformám, jež jak z hlediska pedagogického, tak i sociálního ovlivňují postoje k dítěti. Do úvodu jsou zahrnuty i dominující znaky dnešního dětství, nad nimiž má možnost

každý čtenář zamyslet se, zda dané znaky skutečně prostupují do výchovy dítěte, nebo zda s některými prvky ve svých myšlenkách neztotožňuje. Na dominující znaky dětství navazují i samotné kvality, které by dítě mělo při správném vývoji dosáhnout. Samozřejmě se jedná o tzv. dokonalý model, který není v mnohých rodinách naplněn, z čehož ústí i následné problémy v etickém hledisku výchovy a chybném ukotvení morálních hodnot.

Druhá kapitola jak již napovídá její název, je věnována samotnému aktu manželství a důležitým otázkám, jež předchází rozhodnutí vstoupit se svým partnerem a partnerkou do manželství. Ačkoliv se zdá, že téma by do jisté míry nemuselo korespondovat s vývojem dítěte, je tomu skutečně jinak. Jelikož již před vstupem do manželství musí znát partneři své vzájemné hodnoty, jež ten druhý uznává. Všechny tyto hodnoty se poté předávají na jejich potomky, čímž mohou vznikat problémy mezi partnery v případech, kdy se jejich postoje k výchově, jež bude založena na morálních principech, rozcházejí a veškeré jejich rozepře se velmi snadno předávají na jejich potomky, jelikož každé dítě je na jakoukoliv změnu v životě a na jakýkoliv rozruch, jež se v jeho rodině děje, velmi citlivé. Součástí druhé kapitoly je i zamyšlení se nad rozdíly křesťanské a nekřesťanské lásky, které ač se to opravdu nezdá, jsou markantní. Jelikož mnozí křesťané jsou jistou měrou ovlivněni i tím, zda jejich partner věřící, či nevěřící. Uvádím i některé z rozepří, kterou mohou nastat v případě, že se rozhodnou uzavřít sňatek věřící partner s nevěřícím protějškem, a jaký důsledek to bude mít pro jejich budoucí děti. Po rozdílu dvou protichůdných manželství jsem se zaměřila i na moderní pojetí manželství, jež dle odborných knih provází současná manželství, která stojí před mnoha rozhodnutími a nastavení svého budoucího života. Nelze opomenout, ani základní práva a povinnosti, jimiž se manželství řídí, a jež dodržují.

Kapitola třetí je dle mého názoru jedna ze zásadních, jelikož nejvíce ovlivňuje dítě a mohou být narušeny jeho morální hodnoty. Jedná se o téma rozvratu rodiny a jeho dopadu na dítě. Ačkoliv si to rodiče často nepřipouští, rozchod s partnerem, ať dříve či později vždy ovlivní dítě. Zpočátku jsem se zaměřila na nejvýznamnější predikátory, které ovlivňují rozvodovost dnešních párů a poté i na hlavní témata, jež ovlivňují dítě, ať už se jedná o neurotizaci dítěte, svěření dítěte do rukou jednoho z partnerů, nová adaptace na nové prostředí, pesimismus dětí z rozvedených manželství, ale i na úkol školy, jelikož i škola je pro dítě přirozeným prostředím, ve kterém při svých problémech hledá každý jedinec své útočiště. Jedním z podtémat je výchova jednoho z rodičů,

rozdíly mezi těmito způsoby výchovy a zanechání stop na dítěti. Na co by se měla zaměřit osamělá matka při výchově a na co právě otec? Veškeré tyto rozdíly ve výchově jsou uvedeny v následujících podtématech.

Čtvrtá kapitola je věnována změnám v rodinách, každá z rodin prochází určitými vývojovými změnami, ale ke změnám dochází i díky historickému vývoji. Vývojem studie rodiny se zabývá celá řada odborných knih, ale již menší množství se zaměřuje na dopady těchto změn u dětí. Veškeré změny, ke kterým v rodinách dochází, se uskutečňují v určitých cyklech a úkolem každé rodiny je schopnost reagovat na tyto změny, v případě nerespektování změn netrpí pouze rodiče, ale významně se problémy přenášejí na dítě, které má často problémy se s novou životní realitou vyrovnat a je poznamenáno prostředím, v němž vyrůstá a přebírá nejvýznamnější morální hodnoty svých rodičů, či vychovatelů. Jedním z hlavních prvků současného vývoje moderní rodiny je i tzv. trend odkládání manželství. V diplomové práci se zaměřuji na dominující faktory, jež tento trend vyzdvihují na první pozice, při rozhodování se, zda manželství uzavřít, či nikoliv. I přesto, že jsou jedinci vystavováni nejrůznějším psychickým nátlakům ze svého okolí, samotné rozhodnutí je vždy pouze na nich. Každý jedinec si vytváří pomyslný žebříček pozitiv, ale ač se to nezdá i negativ budoucího partnerství. Současná modernizace dnešních rodin přispívá k problémům dnešních rodin a zejména k pohledu dětí na tyto problémy. Veškeré charakteristiky, jež doprovázejí moderní rodiny, ovlivňují každé dítě a jeho prostředí, v němž si vytváří svůj vlastní hodnotový žebříček.

Pátá kapitola věnována rodičům a dětem se zaměřuje na citově stálé a vřelé prostředí, jenž rodiče svým dětem, při jejich vývoji vytvářejí. Zajímavé je zaměřit se na samotnou otázku, proč vlastně chtějí mít dva partneři děti. Jelikož každé dítě naplňuje párům jejich skutečnou existenci a je uváděn celý výčet možných potřeb, kterých rodiče prostřednictvím svých dětí dosahují, a jenž dotvářejí jejich pravou existenci.

Předposlední kapitola diplomové práce je věnována výchovnému procesu, jedná se o téma poměrně složité, jelikož žádná z knih nemůže nikdy poskytnout přesný návod, kterým by se rodiče mohli řídit při výchově svých dětí tak, aby byly naplněny veškeré prvky, díky nimž se bude vytvářet pevně stanovený morální žebříček vlastní pro každého jedince, ale zároveň shodný s morálními hodnotami dané společnosti. Právě proto neexistuje jednotná definice pojmu výchova a jsou vytvářeny stále nové koncepce, které se snaží do svých teorií zařadit veškeré faktory, které se v moderních rodinách

objevují, jelikož u našich prarodičů se nevyskytovaly, a tudíž nebyla potřeba se nimi v literaturách zabývat. Každý vychovatel se při působení na svého svěřence musí zaměřit ze dvou pohledů výchovy, jelikož výchova nemůže být zaměřena pouze jednostranně, například záměrně. Ale je nutné do výchovy zapojit i působení spontánní, jenž má velmi často dalekosáhlejší důsledky pro dítě, než jakékoliv vysvětlování. Každý rodič je pro svého potomka, ač více či méně určitým vzorem, kterého se snaží v některých vzorcích chování napodobovat a dosahovat jeho postavení ve společnosti. Chceme-li sledovat vývoj dítěte, nemůžeme se ohradit pouze na určitou část zkoumání, ale je důležité se podívat i na jeho postavení ve společnosti, jaké možnosti společnost dítěti poskytuje, co od dítěte očekává, ale i na to jaké prostředí společnost vytváří. Je velmi složité učit dítě morálním hodnotám v případech, že společnost nevytváří dostatečně vhodné podmínky pro ukotvení takto nově získaných zkušeností. Rodiče stojí před dvěma zásadními otázkami, jak vlastně vychovat dítě, jež dosáhne svých očekávání a mělo možnost uplatňovat své potence, a zároveň aby bylo schopno splnit požadavky, jež jsou na něj kladené společností. Každý jedinec má celou řadu možností, jak se rozvíjet, otázkou je zda rodiče poskytují svému dítěti dostatečný prostor k tomu, aby mohly být veškeré potenciality uplatněny. Často lze vysledovat několik charakteristických znaků, díky nimž dochází k odosobňování jedince a postojům, jenž jedinci zabraňují se plně rozvíjet.

Závěrečná sedmá kapitola je věnována praktické části, v níž se zaměřuji na postoj k manželství u mladých lidí, na jejich pohled na výchovu, ale i na představy o jejich budoucnosti a pojmání moderní rodiny. Empirický průzkum byl uskutečněn pomocí dotazníků a pozorovanou skupinu tvořilo 100 studentů Univerzity Palackého v Olomouci. Celkem bylo stanoveno 10 hypotéz, které byly následovně potvrzeny, či naopak vyvráceny. Vzhledem k přehlednosti práce byl vytvořen ke každé z hypotéz graf, jenž znázorňuje výsledky dotazníkového šetření, popřípadě i slovní vysvětlení procentuálních výsledků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

---

1 Objevování dítěte

Již staletí se lidé pozastavují nad dítětem a objevováním jeho dětství, jako nad něčím, co v životě přináší určitý význam. Význam dětství je nutné vyjádřit slovy a právě proto, již od dávných věků existují pohádky, mýty či legendy, které dokreslují dětskou postavu, jeho vývoj. I v dílech, která vznikla před mnoha stoletími, si můžeme povšimnout důležitosti prostředí, ve kterém se dítě nachází. Autoři se snaží zprostředkovat naděje, které jsou dítěti nabízeny a právě dítě má možnost se nabízeným možnostem vzepřít, či je přijmout za své. Lze říci, že dítě není pouze bezmocná bytost, která podléhá nebezpečí a křivdám, které na něj v životě čekají, ale sám má možnost rozhodnout a vzepřít se stanoveným normám a řádům. Právě životní realita dítěte se stala badatelským zájmem mnoha odborníků, kteří se tematikou objevování dítěte a jeho dětství začali významně zabývat ve 20. století. Řada odborníků se snaží uchopit dítě z jiného pohledu než doposud, dítě již není malým dospělým, ale právě naopak je někým jiným než my dospělí. Právě z tohoto pohledu je nutné na dítě nahlížet i při výchovném procesu, jelikož nároky, které klademe na dítě, ovlivňují vzájemný vztah mezi dospělým a dítětem. Z tohoto hlediska je rodina nejdůležitějším aspektem prostředí, v němž probíhá výchovný proces, který je dán etickou předurčeností.¹

Objevování dítěte ovlivňuje ve svých důsledcích naši vnímavost pro základní odpovědnost lidí vůči sobě navzájem, protože právě ve vztahu k dítěti nabývá tato odpovědnost umocněné naléhavosti.²

Díky dějinám dítěte lze sledovat historické bádání, které přináší nejdůležitější poznatky o proměnlivosti chápání dítěte a jeho osobnosti. Cílem bádání nejsou pouhá fakta, ale hlavním cílem se stává pozorování dítěte a jeho proměnlivost v chování, jak se vyvíjel vztah ze strany rodičů směrem k dítěti a jak rodiče chápali své dítě a jeho chování.

---

¹ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 15.

² HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S.16.

Autoři knih se snaží upozornit zejména na skutečnost, kdy každý vztah mezi dítětem a rodičem není pouze harmonický, ale má velmi důležitá úskalí během vývoje. Všechny problémy, ale i nové šance není možno ze strany vychovatelů pouze přecházet, ale je nutné je řešit, a to co nejdříve, aby bylo možno dospět k nejlepšímu výsledku, který bude akceptovatelný pro obě strany, jak pro vychovatele, tak samozřejmě i pro dítě. Lze říci, že při vytváření vztahu k dítěti vzniká velmi důležitý aspekt objevování člověka člověkem v souladu s etickými pravidly dané společnosti. S čímž samozřejmě souvisí i důsledky, které vznikají při narušování vztahů. Tyto důsledky nejsou často pouze krátkodobé, ale naopak mají dalekosáhlé působení.

Badatelé se při svých studiích zaměřují na změny výchovy a poukazují na dva základní aspekty. Prvním z nich je vztah mezi rodičem a dítětem u našich předků. Ačkoliv nám může připadat výchova a působení na dítě v dřívějších dobách jakkoliv bezohledné, není tomu opravdu tak. I naši předci, i přes častá vyprávění, která nejsou vždy v souladu s etickými zásadami dnešní doby, své děti bezesporu milovali a vychovávali děti s těmi nejlepšími úmysly. Výchova v dřívějších dobách byla velmi silně zatížena dobovými zkušenostmi, jež se v dřívějších dobách uplatňovaly. Jistou roli zde hraje i stav lidského vědomí, kultura, mezilidské vztahy. Na druhé straně se musíme zaměřit i na výchovu a vztah rodičů k dítěti v dnešní době, kdy ani současný svět není bez zatížení, jenž ovlivňuje vztah k dítěti. Nutno podotknout, že problémy, které nám současný svět přináší, nejsou ke cti výchovy dítěte nijak přívětivé.

Ač se nám oba aspekty výchovy dítěte zdají do jisté míry rozdílné, lze vysledovat problematiku, ve které se shodují. Jedná se o nedostatek kritické sebereflexe, ať už u našich předků, ale i u současné generace rodičů. Každý rodič při výchově svého dítěte musí přemýšlet o reflexi, o kterou mu skutečně jde. Je nutné si stanovit určitý výraz, normu, řád, který bude v souladu s etickým prostředím, v němž je dítě vychováváno, jak vyjádřit svému dítěti náš zájem o něj, svoji lásku a péči, kterou dítěti rodič věnuje po celý život.³

Chceme-li tedy obrátit naši pozornost od minulosti k dnešní podobě výchovy, pak zjistíme, že výchova a vztah k dítěti se po staletí významně změnil. Ve výchovném procesu bylo dítě významně ovlivněno jeho postavením ve společnosti, péčí, která mu byla ze strany vychovatelů věnována, ale také metodami, na základě nichž byl

---

³ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 17-18.

vychován a vzděláván. Jedním z nejdůležitějších aspektů výchovy bylo prostředí a různé životní podmínky, což se odráželo i v charakteristice dětství a utváření osobnosti. Výchovné postupy, které často dětem spíše škodily, než aby byly vyhovující jejich vývoji, byly praktikovány zejména z nedostatku znalostí o vývoji dítěte a jeho povaze, nikoliv z úmyslu. Musíme se tedy zaměřit na možnosti, které má rodič k dispozici, nelze přistupovat k dítěti jako k objektu manipulace, ale právě naopak je nutné zaměřit se na dítě jako na osobnost, které je doprovázeno určitými bytostnými projevy.

Badatelé vytvářejí apel na vychovatele, na rodiče i učitele, abychom se stali oporou pro každé dítě, jeho vzorem, autoritou, jež přijímají na základě vlastního přesvědčení, ale i průvodce do budoucnosti, která se pro dítě stává oblastí neznáma a je nutné dítěti pomoci najít svoji cestu, kterou sám jedinec přijme za svou. Vést dítě není charakteristické neustálými příkazy a zákazy, ale vést dítě znamená soužití s dítětem, díky němuž dítě naplňuje pocity štěstí a je motivováno, neboť motivace dítěte vede k novým úkolům, díky kterým má dítě možnost se nadále rozvíjet.⁴

1.1 Dítě v dnešní podobě

Hlavním cílem dnešní doby je hledat přístupy, které jsou k dítěti adekvátní, a které budou vycházet z poznatků, jenž nám badatelé předkládají, z neustále se reformující pedagogiky, ale také vycházející z poznatků psychologických. Významnou roli hraje situovanost dítěte, která se neustále proměňuje. *Situovaností myslíme životní podmínky, které na současné děti doléhají a ovlivňují jejich prožívání, vlastnosti, projevy ať už pozitivně, nebo negativně. Nebereme-li tuto situovanost v úvahu, těžko najdeme a uplatníme taková žádoucí opatření, která by byla vůči nim adresná, tudíž účinná.*⁵

Snahy podrobovat dítě nejrozličnějším tlakům vyvolaly výhrady k výchově, a proto vznikla reformní hnutí, která se snažila získat jiný pohled na výchovné prostředí, v němž jedinec utváří svoji jedinečnost. Objevovala se stále nová tvrzení, čím dítě skutečně je a co vytváří podstatu jeho dětství. Během 20. století byly zejména snahy

---

⁴ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 67-68.

⁵ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 69.

vyzdvihující pozitivní kvalitu dětství. Kvalita dětství byla jedním z hlavních témat edukační činnosti.

Mimořádně významnou se stávala reformní pedagogika, jelikož přicházely impulsy, které žádaly pedagogickou revoluci, jenž obrátí svoji pozornost k dítěti. Škola již není pouhou budovou, kde se dítě automaticky učí nové fráze, a kde přijímá názory druhých bez ohledu, zda s nimi souhlasí, či jsou mu cizí. Cílem pedagogické reformy bylo budování nových míst, v nichž se dítě rozvíjí, je respektováno a pedagogem či jiným vychovatelem významně podporováno ve své činnosti. Díky partnerství mezi vychovatelem a dítětem vzniká pouto, kdy každá ze stran nejen hodně dává, ale zejména také od svého protějšku dostává. Proces je díky porozumění naplněn vzájemnou úctou a tvořivostí, která vždy přispívá k rozvoji osobnosti dítěte.

Nové reformy mají negativní i pozitivní charakter. Negativně je vnímán pedagogický záměr, kdy je dítě pedagogem či rodičem vedeno na základě politické moci, náboženského vyznání, sociální vrstvy či pouhými tradicemi, které jsou v rodině upřednostňovány. V pozitivním ohledu přispívají reformy k uznávání samotného dítěte, co považuje dítě za vlastní a co osobnost jako nejvyšší kvalita individuálního lidského bytí hlásá.

Reformně pedagogickým přístupem přispěla Marie Montessoriová, která se zaměřuje na dvě formy života. První formu označuje jako dětství a druhou formu vytváří dospělost. Tyto dvě formy jsou naprosto odlišné, ale spojuje je důležitý znak, kterým je potřeba. Jedna bez druhé by byly nenaplněné a jednu bez druhé by nebylo možné realizovat. Díky dvěma formám života je možné mluvit o naplněnosti života v nejhlubším smyslu slova.

Dětskou formu života tvoří tzv. absorbující duch, čímž se od dospělosti liší. Veškeré poznatky, pokroky či zkušenosti, které dítě vytváří, nejsou plánovány, naopak jsou spontánní. Vše, co v dítěti přináší radost, přichází jakoby samo. Dítě se neučí dlouhé hodiny nová slova, nepoužívá nejrůznější slovníky, právě naopak. Vše co se dítě během krátké doby naučí je dáno životem samým. Ale jak bylo zmíněno, je nutná i druhá forma života, kterou je dospělost. Ta má za úkol při nových zkušenostech dítě podporovat, pomoci mu najít nové cesty, naslouchat jeho potřebám a snažit se dojít k vysněnému cíli.

I přesto, že má dítě hodnotu v sobě samém, neustále směřuje k novému cíli, kterým je dospělost. Tak jak se dospělý jedinec snaží navracet do dětství, mnohdy nevědomky, stejně tak má dítě snahu dosáhnout co nejdříve dospělosti.

Právě v projevech dítěte prostupuje do jeho chování absorbující duch, který vyjadřuje individualitu jedince, a který se projevuje mnohem dříve, nežli dojde k přizpůsobování se. Právě v tomto okamžiku dochází k narušování životní cesty dítěte, neboť dítě může být tlačeno do situací, které jsou mu vzhledem k jeho věku cizí, a proces přizpůsobení je nastolen mnohem dříve, než je pro absorbujícího ducha přirozené. Spontánnost dítěte bývá charakteristická zejména časem zrání, který je vyžadován k vytváření nejrůznějších variant a podob bezstarostného života. Proto by měl být každý vychovatel vybaven trpělivostí, neboť dostatečná doba ve formě života dětství je předpokladem pro inkarnaci osobnosti – *organického přetváření spontánního dětského projevu zárodečné osobnosti v osobnost realizující se v sociálních vztazích, úkolech a povinnostech pozdějšího věku a dospělosti*.⁶

I přes dominantní působení absorbujícího ducha v dětství je dítě odkázáno na dospělého jedince, který je vzhledem k dítěti vnímavý, ucítí se do jeho problémů a napomáhá při jejich řešení. Dospělá forma života poskytuje dítěti příležitosti, okolnosti, ale i pomůcky, díky nimž je možný přesun z jedné formy života do druhé. Naproti tomu vytváří dětská forma života vůči dospělému jedinci vitální funkci. Jedná se o dvojí funkci. V prvním případě se jedná o regeneraci dospělého, neboť dítě napomáhá dospělému jedinci k regeneraci. Význačným se stává výrok německého básníka Jeana Paula (1763-1825), který hovoří o spasení u posledního soudu, kdy jedinec není spasen, pokud nebude jako maličký, pak nevstoupí do království Božího. Tento výrok není nutné spojovat s náboženskou vírou. Druhou vitální funkci tvoří vylepšování situace lidstva. Každé dítě ve vztahu k dospělému, i přesto, že si to ani jedna strana nepřipouští, koriguje jeho kariéru a přetváří postoj k hodnotám. Významnějšími se stávají hodnoty primárnější, které jsou ovšem na základě podstaty mnohem životadárnější.⁷

1.2 Dominující znaky současného dětství

Definovat všechny znaky, které by byly charakteristické pro tak velkou skupinu, je velmi složité. Znaky, které charakterizují dětství, jsou rozdílné díky poměrům,

---

⁶ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 38.

⁷ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 35-38.

do nichž se děti rodí, a ve kterých vyrůstají. I přesto lze definovat šest základních znaků, které jsou pro všechny děti totožné a na které se musí rodiče vždy při výchově svých dětí zaměřit. Mezi dominující znaky současného dětství lze zařadit:

1. Medializované dětství

Veškerá média, která nás v současné době obklopují, ať už se jedná o televizi, počítač či tiskoviny, výrazně obohacují náš život. Díky médiím dochází k propojenosti celého světa, čímž se lidé na sobě stávají stále více závislími. Významnou podporu představují média i v procesu učení, obohacují a docelují vědomosti u všech věkových kategorií. Ovšem nejedná se pouze o pozitivní stránku médií, tak jako u jiných vymožeností dnešní doby, i v případě médií nalezneme řadu negativ, která nelze zlehčovat ve prospěch pozitiv. Mezi hlavní problémy, kterým děti často podléhají, jsou například závislost, navazování nevěrohodných kontaktů, ale samozřejmě vznikají i nežádoucí sklony ve výchově a postoje, jenž v prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, nejsou dle etického hlediska žádoucí. Multimediální výchova není vždy automaticky pozitivní, právě naopak. Důležitou roli zde sehrává nejen dítě, ale samozřejmě i vychovatel, který má možnost do jisté míry na dítě v ohledu médií působit. Záleží na orientaci dítěte, zda je pasivním příjemcem zpráv, které mu média zprostředkovávají, či na dítě vychovatel klade nároky na kritický odstup. V takovém případě dítě reflektuje a hodnotí situaci, čímž sám jedinec rozhoduje o možnostech, které jsou mu v médiích nabízeny. Je jen na něm, zda zprávu přijme a bude s ní souhlasit, či naopak dojde k zamítnutí. Díky médiím dochází u dětí k polarizaci, jelikož média bezesporu ovlivňují postoje, hodnoty, zájmy a celkové rozvržení programu u dětí. Na jedné straně jsou jedinci, ze kterých se stávají závislí konzumenti, u nichž se naprosto ztrácí kritický výběr. Ale na druhé straně jsou konzumenti, kteří si pečlivě vybírají z médií informace, které obohacují jejich život a díky nimž má jedinec možnost směřovat ke svému cíli.⁸

2. Konzumní dětství

Tlakům reklam, nabídek trhu, nejrůznějších letáků je v současné době vystaven nejen dospělý jedinec, ale i dítě. Pokud není rodič schopen vybavit dítě hodnotovými orientacemi, pak se reklama stane pro dítě určitým způsobem života. Od útlého věku si dítě ve školách nakupuje nejrůznější pamlsky v automatech, které lákají svým vzhledem a často i klamavou reklamou na zdravou stravu. Dítě může mít v dospělosti

---

⁸ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 77-78.

problémy s příjmem potravy, což ovlivňuje celkovou kvalitu jeho života. Problém vzniká i u módních doplňků. Je řada rodin, které si drahé oblečení nemohou dovolit, či nechtějí z jiných důvodů svému dítěti koupit, ale v takovém případě se dítě může posléze stát obětí šikany. Veškeré problémy týkající se konzumního života jedince nelze řešit pouze domluvou, ale specifickou výchovnou kompetencí vychovatele.

3. Scholarizované dětství

Scholarizací neboli zeškolštěním se myslí vyjmutí dítěte z prostředí jemu vlastní a podrobení se nátlaku školy. Scholarizační začlenění dítěte je nesmírně důležité pro jeho orientaci v samostatném životě. Veškeré trendy, které proces přináší, jsou závislé na rozhodování nejen společnosti, ale zejména rodičů, neboť *zdokonalování vzdělávací soustavy a péče o kvalitu školy patří mezi prioritní úkoly vzdělávací politiky.*⁹ Vzhledem k důležitosti, které téma přináší, se škola stává ústředním problémem v rodině. Škola působí na rodinu nejen povznášejíc, ale vyvolává i odpor a zátěž. Na jedné straně jsou děti, pro které je škola stres. Jedná se o žáky, kteří se nedokáží vyrovnat s nároky, které na ně rodiče či učitelé kladou. Útěkem se posléze stávají party jedinců, ve kterých se dítě cítí dominantní a školu odsouvá na druhou kolej. Ale na druhou stranu jsou skupiny úspěšných žáků, kteří se na fungování ve škole adaptují, z čehož často pramení premiantství. Cílem rodičů je vést své děti, kteří jsou premianty, také k reálnému životu. Neboť takoví jedinci se orientují pouze na mechanické učení a realita, samostatné vyjadřování, samostatnost, nápaditost v neznámých situacích se pro ně stávají neznámými.

4. Proplánované dětství

Dříve než se manželé rozhodnou založit si rodinu, plánují. Plánování je omezeno řadou cílů, které chtějí manželé nejdříve dosáhnout, než se odhodlají mít dítě. Takovými cíly jsou například vzdělání, cestování, kariéra, dostatečný příjem,... Rodiče mají velmi často již před samotným narozením dítěte stanovenou profesní dráhu dítěte. Těžkosti přicházejí, pokud dítě nesplňuje požadavky, jež po něm rodiče žádají. V takovýchto případech dochází k těžkému sblížení a selhávání v krizových situacích. Hlavním projevem ve výchově se pak stává tzv. citová distance. Mnozí rodiče se ve vypjatých situacích obrazejí na profesionály, kteří by jim mohli pomoci. Ovšem tím vznikají ve vztahu stále hlubší kolize, nedochází k citovému přiblížení se a celkovému

---

⁹ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 83.

vzájemnému odcizení. Nelze říci, že by plánování bylo pouze negativní, jen je nutné se zamyslet, do jaké míry lze naplánovat budoucnost. S problematikou plánovaného dětství souvisí i tzv. ostrovní dětství. Dítě má předem stanovené místo, na kterém se má v danou dobu vyskytovat, a tam jej rodiče vždy najdou. Poté je přemístěno na jiný ostrůvek, kde opět vykonává jinou funkci. Například nemají-li rodiče čas, tak dítě posadí doma k počítači a nastane-li doba na kroužek, který dítě navštěvuje, pak jej tam pouze převezou. Tím pádem dítě střídá neustále stejné ostrůvky, které se mohou změnit jen s věkem. Děti tím pádem ztrácejí přirozená prostředí, děti z města se neshromažďují, nehrají si na dvorech, nevykonávají různé dobrodružné hry a podobně.

Naprostým protipólem proplánovaného dětství je dětství zanedbané. Rodiče u dětí nevytváří řád, normy, jistoty, čímž není dítě schopno rozpoznat, co je v dané situaci správné a co nikoliv. Rodiče zanedbávající své dítě a tím pádem narušující jeho výchovný proces jsou různých typů. Jedná se o rodiče, kteří se věnují pouze svým zálibám a s příchodem nového potomka se žádných ze svých aktivit nehodlají vzdát. V rodinách, kde prioritu hraje rodinné zabezpečení a ekonomická stránka, nebo tam kde rodiče právě kvůli práci nemají čas na své děti, například matky samoživitelky. Ale spadají do zmíněné kategorie i rodiče, kteří si nevědí s dítětem rady během dospívání a se svými potomky se dostávají do neustálých sporů. Ale patří sem i skupina rodičů, kteří jsou narušenými osobnostmi, jedná se o drogově závislé, alkoholiky, psychicky či sociálně deviantní osoby.¹⁰

5. Emocionálně přetížené dětství

Emocionální přetížeností zde myslíme to, že dítě je vystaveno citovým zážitkům, které nedokáže vnitřně zpracovat jako orientující a posilující zkušenost, jako něco smysluplného. Takové vnitřně nezpracované, psychicky nestrávené zážitky se neintegrují do celku prožitkového bohatství jedince, z něhož může čerpat, ale zůstávají jaksí mimo, jako rušivý, zátěžový, mnohdy dokonce mučivě se připomínající traumatický obsah.¹¹

Hlavním problémem přetížení jsou traumata, se kterými se dítě neumí vyrovnat, ale i frustrace, které je nutné překonat, aby dítě mohlo dosáhnout stanovených cílů. Tak jako dospělí jedinec i dítě se snaží bránit vůči těmto situacím. Hlavní obranou je vytěsnění těchto zážitků, čímž se dítě snaží na takový zážitek zapomenout, jakoby

---

¹⁰ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 82-87.

¹¹ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 88.

nikdy nevznikl. Mezi důležité emoční zátěže, které dítě ohrožují, patří zejména: spory mezi rodiči, nedostatečné citové pouto s rodiči, kdy si dítě často připadá opuštěné a nikým nechápané, problémy ve škole, zklamání, pokud dítě nedosáhne životního cíle. Emočně zatěžováno je dítě i výchovným stylem rodičů, zejména pokud se jedná o nadměrné trestání, zavrhování, upírání lásky, podceňování dítěte.

6. Agresivní dětství

Z mnoha zdrojů stále častěji slyšíme o agresivnějším a brutálnějším chování jedinců. V médiích je zmíněna pouze část těch nejagresivnějších útoků, na menší delikty se velmi často pozapomíná. Ovšem můžeme konstatovat, že růst dětské kriminality neustále roste. Příčin agresivního dětství je několik. Ať už se jedná o filmy, či jiné televizní pořady, díky nimž se mění i mluva ve společnosti, neboť se jedinci stále častěji vyjadřují jako jejich oblíbenci z televize. Nebo jde o společnost, kde dochází k převratu hodnot. Příkladem je šikana na školách, která může být zanedbávána, jelikož vysvětlením vyšetřovatelů je fakt, že oběť si za to může z nějakého důvodu sama. Řada rodičů se při výchově svého dítěte zaměřuje na úspěch, peníze, dosažení cílů, ale jak jich dítě dosáhne, zda jsou v souladu s etickými pravidly dané společnosti, na to je již zapomenuto.¹²

1.3 Osobnostní kvality dítěte

Zabýváme-li se problematikou dítěte, pak se nemůžeme zaměřit jen na pohled vývojový, kdy vzniká osobnost jedince, ale je nutné poukázat i na pozitivní kvality dětství a rozvíjení specifických kvalit osobnosti, mezi něž řadíme:

1. Otevřené prožívání

Díky svým rodičům je dítě schopno přijmout vnější svět, zejména díky naladění obou rodičů, kteří se zaměřují na uspokojování potřeb dítěte, na vytváření řádu, norem a hodnot. Dítě se snaží mít s okolním světem něco společného, něco z čeho má každý radost a samo dítě prožívá šťastné dětství. Prioritním úkolem rodičů je rozvíjet otevřené prožívání, navozovat nové situace, posilovat pozitivní situace a využívat je.

Při otevřeném prožívání musí dítě dosáhnout hlubokých a přesvědčivých prožitků, kterými jsou:

---

¹² HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 88-92.

- a) prožitek dobra
- b) prožitek krásy
- c) prožitek pravdy
- d) prožitek řádu
- e) prožitek setkávání člověka s člověkem

I přesto, že se otevřené prožívání během života významně mění, nemohou rodiče dopustit, aby došlo k zániku, neboť díky otevřenému prožívání je obohacen celý život jedince.

2. Odkázanost

Jelikož je člověk vybaven při narození pouze základními reflexi, během života se musí neustále učit novým věcem. Učení je díky péči rodičů vždy snadnější. Dítě se musí svým rodičům oddat, spolehnout se na ně a důvěřovat jim. Je-li rodič vůči dítěti při učení vstřícný a nezneužívá-li jeho bezbrannosti, pak může dítě od svého vychovatele čerpat sílu a osobnostně se vyvíjet. Při učení dítěte rozlišujeme dva základní postoje, které dítě vyjadřuje. Jedná se o pasivní odkázanost dítěte. V takovém případě není primárním cílem naučit dítě něco nového, ale vychovatel chce dosáhnout svého cíle, čímž dojde k odosobnění dítěte. Na druhé straně je aktivní odkázanost, kde je dítě subjektem a vychovatel se snaží vyslyšet jeho požadavky, láskyplně mu pomoci dosáhnout cílů, respektuje dítě takové jaké ve skutečnosti je, rozvíjí jeho aktivity, popřípadě jej směřuje ke správným cílům a rozhodnutím.

3. Směřování

Během vývoje dítě neustále něco chce, chce něčeho dosáhnout, o něco usiluje a má svůj cíl. Směřování má během vývoje tři základní projevy:

- a) Směřování k dospívání a dospělosti – dítě se snaží napodobovat dospělé a je naprosto fascinované světem dospělých.
- b) Směřování k sebepojetí a autentickému sebevyjádření – během života si dítě začíná uvědomovat kým skutečně je, kým by chtěl být, jak na něj nahlíží ostatní lidé. Při poznávání vlastní osobnosti je dítě odkázáno na své okolí, neboť během dlouhé cesty narazí na řadu úspěchů, ale bohužel i nezdarů, a právě okolí může pomoci najít dítěti novou cestu.
- c) Směřování ke svébytné závislosti – díky vzdělávání a sebekázni se dítě naučí vymanit se ze současného života a vymaňuje se, čímž přijímá odpovědnost za sebe a své činy.

4. Bohatství rozvojových možností

Hovoříme-li o bohatství potencialit dítěte, pak máme na mysli i takové kvality jeho osobnosti, jako je: být šťasten; vnímat lásku a sympatii druhých a odpovídat jim vlastními projevy láskyplnosti a sympatie; vymanit se ze zúženého nahlížení na věci a pokoušet se o nahlédnutí širších a hlubších souvislostí; vyvinout úsilí ke kultivaci vlastního svérázu a být ušlechtilým způsobem sám sebou; přijmout výzvy otevřené budoucnosti a usilovat o vytyčené cíle; brát na sebe odpovědnost a dostát jí i v konfrontaci s obtížemi.¹³

Během vývoje nejsou u dítěte často realizovány všechny jeho potenciality, jelikož rodina či škola může v dítěti vyvolat různé bariéry, bloky, či zábrany. Mezi bránící faktory rozvíjející potencialitu u dítěte patří:

- a) nepodnětné prostředí a uspokojování pouze základních potřeb dítěte
- b) rodiče, jenž u dítěte vytváří zábrany podceňováním
- c) rodiče, kteří nejsou dítěti oporou.¹⁴

---

¹³ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 113.

¹⁴ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 107-114.

2 Manželská láska

Hledáme-li prostor, ve kterém se člověk cítí v soukromí, pak je odpověď vždy stejná; jedná se o vlastní rodinu. Vnější zásahy do vnitřní struktury rodiny jsou nemístné, neboť to, co se děje ve vnitřní struktuře rodiny, do toho nesmí nikdy nikdo zasahovat, pokud nepožádáme kompetentní osobu o pomoc. Právě soukromí v každé rodině spadá mezi základní práva každého kulturního člověka. Paradoxem je fakt, že pokud se sejde sebemenší skupinka lidí, vždy dojde na téma týkající se rodiny.

Z historického hlediska došlo zejména ke změně, jak si jedinci své manželství a svoji rodinu hlídají. Dříve se etická pravidla dané rodiny předávala ústní formou. V každé obci byli dominantními postavami starší lidé, kteří radili, které chování je správné a naopak, kterému aktu se musí za každou cenu bránit. Až v posledních letech se objevují opravdoví profesionálové, kteří se snaží problémy napravit a snaží se nastolit funkčnost systému. A tak vznikaly postupem času stále nová poradenství týkající se manželství, jedná se například o předmanželské poradenství, poradenství manželské, či v současné době stále více vyhledávané poradenství rozvodové. Důvod, proč radu vyhledáváme, je prostý. Člověk si v životě stále méně věří a není si jist svým úsudkem, zda pokud založí, nebo naopak rozvrátí rodinu, je právě to jediné a správné řešení.¹⁵

2.1 Křesťanské pojetí manželství

Základním rozdílem mezi manželstvím křesťanským od manželství nekřesťanského je samotná podstata manželství. V křesťanském manželství nejsou důležitý pouze novomanžel s novomanželkou, ale rozhodující je svazek tří osob, kterými jsou věřící manželé a Bůh. Díky faktu, že do svazku lidí vstupuje i Bůh, získává manželství nové naplnění a hlubší význam.¹⁶

Jedním z historicky nejvýznamnějších přínosů je fakt, že křesťanství se zabývalo definicí vztahu mezi manželi a výsledkem bylo, že se jedná o lásku. Tak jak se definice evropských společenství obešly bez pojmu láska, právě křesťanství založilo rodinný vztah na lásce mezi manželi. Hlavním důvodem opomíjení, které se vyskytuje

---

¹⁵ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 9-15.

¹⁶ NITSCHÉ, Walter. *Křesťan a hledání životního partnera*. Walter Nitsche ; [Z něm. orig. přel.]. Ostrava : Ethics, 1991. 91 s. S. 7.

i v současném světě, je obava ze sociálních závazků. Pokud by se člověk zaměřil pouze na lásku k partnerovi prostřednictvím citů, pak by se mohla opomíjet materiální zabezpečení a to je stále pro řadu nekřesťanských manželství nepřipustné.

Manželská láska byla dříve cítěna asymetricky. Samozřejmostí ve vztahu bylo vždy nižší postavení ženy ve společnosti. Muž představoval pojem láska a naopak žena byla definicí úcty. Od tehdejších dob se změnil zásadní poznatek, kdy muž neprojevuje ženě jen lásku, ale nese odpovědnost i za duševní blaho své ženy. Postupem času docházelo i k rozdílnosti samotného chápání slova láska. Apoštolové hovoří o lásce a milování jako mystici. V dnešní době se mnoha mladým lidem se slovem láska spojuje zejména erotický vztah, což je oproti původnímu mínění pomíjivé. Řád v manželství představuje křesťanská rodina, která se řídí stanovenými normami pro danou společnost přijatelnými, a které dále předávají svým potomkům. Budovatelé nového řádu manželské lásky nikdy neustoupili od svých požadavků, právě naopak s ohledem na ekonomické uspořádání zpřísnilo legitimitu manželství a zásadně ji distancovali od smilstva a cizoložství. Dle křesťanského pojetí se rozvod stává ekonomickou katastrofou pro celou společnost. Jelikož dojde-li k opakovanému manželství, pak se komplikuje mravní výchova dětí a dochází i k přetrhání sociálních struktur ve společnosti.

Pojem manželské lásky prošel během několika let velmi silnou redefinicí, kdy se pojem stále častěji propojuje s erotikou a naopak ustupující jsou city mezi dvěma lidmi. Nutno podotknout, že ona redefinice nepochází od církve, ale právě naopak od reformátorů, kteří celý proces započali. I přesto, že člověk jako jediný má možnost jednat teologicky, vzniká něco jiného, než co skutečně vzniknout mělo. Otázkou zůstává, zda je výsledek vždy pozitivní.¹⁷

2.1.1 Věřící partner

Nežli dva mladí lidé vstoupí do manželství, kladou si různé cíle, kterých chtějí v soužití s druhou osobou dosáhnout. Kladou si nejrůznější otázky jako například: proč do manželství vstupujeme, proč Bůh manželství ustanovil, či má manželství smysl? Pokud chce jedinec svého cíle v křesťanském manželství dosáhnout, pak musí vědět, co opravdu chce, v jiném případě není úspěch možný. Manželství se stává obrazem

---

¹⁷ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 9-15. S. 64-72.

lásky Boží, jelikož tak jak Ježíš miluje svoji církev, tak právě takové pouto by mělo vzniknout mezi mužem a ženou, jenž ji skutečně miluje. Láska by měla z manželství vyzařovat, ale aby tomu tak skutečně bylo, pak je nutné, aby láska vyzařovala z každého jednotlivě. Lze říci, že hlavním cílem manželství je odrážet lásku Boha, protože pokud se někdo domnívá, že problémy v osobním životě se manželstvím vyřeší, ten se naopak mýlí, jelikož jen manželství, které je vedeno Bohem, může být trvalé. Křesťanské manželství je odpovědné samotnému Bohu a nikoliv společnosti, psychologům, či kazatelům. Protože sám Bůh zná situaci každého manželství a jen Bůh se o nás zajímá.¹⁸ Jednota mezi manželi může vzniknout jen díky Božímu působení. Jen tehdy, pokud mají oba manželé stejný cíl a předem vymezený smysl života. Může-li se Boží plán uskutečňovat prostřednictvím jejich života, pak se mohou manželé stát jedním organismem. Již z těchto důvodů je samozřejmé, že není možné uzavřít manželský vztah s nevěřícím partnerem, jelikož nevěřící partner působí na věřícího negativně a takovéto manželství je předurčeno ke ztroskotání. Již na počátku vztahu s nevěřícím partnerem se jedinec dostává na nebiblickou cestu, což vyjadřuje velké nebezpečí. V případě, že se nevěřící partner hodlá změnit, aby neztratil svoji přítelkyni, či přítele, pak se musí jednat o změnu se skutečnou motivací, nikoliv s falešnou motivací. Pokud si věřící partner najde nevěřící partnerku, pak jí musí nejdříve nechat a nenavozovat žádnou známost. Protože nevěřící partner musí nejdříve sám najít cestu k Bohu a až posléze lze navázat nové kontakty. Rozhodne-li se jedinec pro Pána Ježíše, pak musí být tento krok hluboký a osobní. Hnací silou pro jedince se stává láska a vděčnost za to, že získal od Pána Ježíše nový život. Je jen naší volbou komu chceme důvěřovat, zda svým citům nebo tomu, co říká Bůh.¹⁹

2.2 Moderní pojetí manželství

I přesto, že se nám může na první pohled zdát, že stav, který je v současné době v manželském soužití ustanoven, je trvalý, ve skutečnosti tomu tak opravdu není. O současné podobě manželství a jeho vnímání nelze hovořit jako o určitém stavu, ale pouze o procesu. Neboť chápání manželství se mění z generace na generaci. Navíc lze poznamenat, že tento proces je také velmi nerovnoměrný, což je dáno zejména

---

¹⁸ NITSCHÉ, Walter. *Křesťan a hledání životního partnera*. Walter Nitsche ; [Z něm. orig. přel.]. Ostrava : Ethics, 1991. 91 s. S. 68-69.

¹⁹ NITSCHÉ, Walter. *Křesťan a hledání životního partnera*. Walter Nitsche ; [Z něm. orig. přel.]. Ostrava : Ethics, 1991. 91 s. S. 12-17.

sociální strukturou společnosti. Problematikou dějinného pohybu se zabývají sociologové, kteří se snaží vysledovat základní osy a od nich se později vytváří hustá síť souřadnic. Sestavování zmíněných grafů je závislé na sociální realitě a dynamice vývoje v sociálních strukturách. Na základě výzkumů vzniká prostor, který zahrnuje čtyři dimenze a je dán osmi osami. Důležité dimenze vytváří:

a) Závazek a volba

V tradičním pojetí je manželství chápáno jako nepomíjivá kvalita, kdy již před oltářem si pár slibuje: dokud nás smrt nerozdělí. Ovšem nutno říci, že manželství není předpokladem takového slibu, ale je samotným závazkem a věrnost je v podstatě láskou. Ale tak jako jiné kvality, samozřejmě i tato se stává pomíjející, neboť v moderním pojetí manželství se nepředpokládá, že i po mnoha letech manželství bude přetrvávat citové a sexuální okouzlení jako na počátcích vztahu. Z tohoto důvodu vyhledávají manželé nové jistoty, které by jim do určité míry mohly tuto věrnost zajistit i po několika letech soužití. Ve společnosti, kde je tato pravda přijata, se pak lidé nejčastěji obrací na odpovědnost, kterou manželství přináší. Protipólem trvalého závazku je volba, která je založena na faktu, že člověk se v životě mění a během života vyvozuje neustále nové závěry, které ovlivňují jeho životní cestu. V takovém případě si jedinec uvědomuje svoji volbu a tvrdí, že není povinen dostát svému slovu věrnosti, právě naopak, že během života má právo změnit několikrát svůj názor, dle vlastního přesvědčení. Jedinec si připouští, že se při své první volbě mohl zmýlit a svůj omyl může napravit volbou novou. Na jednu stranu lze říci, že impuls ke změně vychází z nitra jedince, ovšem nutno podotknout, že jedinec je na svém partnerovi velmi závislý a je jím ovlivňován. Pokud jeden z partnerů nesplňuje požadavky, které na něj byly kladeny již od začátku vztahu, pak je rozhodování v opakovatelné volbě jednodušší. I když to není na první pohled zřejmé, zrušitelnost a opakovatelná volba má svá pozitiva. V dřívějších dobách lidé zůstávali spolu pouze kvůli závazku, city a vášni, kterou vzájemně oplývaly, se postupně vytrácela. Mohlo docházet i k nenávisti mezi partnery a ten, jenž byl svým partnerem poškozován, i on sám se může stát poškozovatelem a pozměnit svoji identitu. Ale i nezrušitelnost a trvalá volba mají své klady, zejména pokud se jedná o dítě. Partneři se snaží svému protějšku nabízet neustále něco nového, něco co jej učiní šťastným a samozřejmě, že dítě žijící v takovéto šťastné rodině je obohaceno na zbytek života, neboť se předpokládá, že rodiče se stanou jeho vzorem a bude se v budoucím manželství chovat stejně pozitivně jako oni. Dítě má

díky závazku mezi jeho rodiči žít pod střechem, kde se dva lidé mají rádi, kde se dělí o hmotnou péči a tam, kde si lidé každý den vycházejí vstříc.

b) Oddanost a nezávislost

V dějinách můžeme vysledovat fakt, při němž se hodnota oddanosti stále více přiklání k hodnotě nezávislosti. Ke kterému protipólu se pár vlastně přikloní, to nezáleží na pouhém historickém vývoji, ale na prostředí výchovného procesu. Již od počátku soužití si musí pár vytyčit svoji cestu a k té postupně směřovat. Pak už záleží jen na samotných jedincích, zda bude jejich vztah shodný s historickým vývojem a moderním pojetím manželství, či nikoliv. Historicky starší pojetí manželství je založeno na oddanosti dvou lidí. Jedinec se vznikem manželství již nechápe jako individuum, ale považuje se za součást páru. Nikdy nemluví pouze v první osobě čísla jednotného, ale vždy hovoří za dva lidi, kteří vytvářejí z jeho pohledu jednotu. Díky tomu odevzdává jedinec svoji identitu svému protějšku a přijímá identitu novou, tedy párovou. Přesto nelze říci, že by ten druhý z páru rozhodoval za něj, neboť i on sám se vzdává svého já, jedná se tedy o novou identitu manželského stavu. V současné době nám v dnešním světě zůstalo pouze nošení prstenu na prsteníčku, ale popravdě i tento zvyk je pouze pomíjivý, neboť ne vždy vydrží prsten déle než jeden den a poté skončí v nějakém šuplíku. To, co se nejvíce změnilo v moderním pojetí manželství je chování, nebo přesněji řečeno postoje k chování u svobodných žen. Největší nárůst tolerance sledujeme v namlouvacích praktikách mladých slečen, jelikož společenské vědomí v dnešní době nepopírá namlouvání ženatého muže. Mladá dívka tímto postojem výrazně zasahuje do stavu oddanosti jiného páru a velmi často jej od rodiny odtahuje. V moderním pojetí manželského soužití již není odvozena sociální identita ženy od muže a muž neodvozuje svoji identitu od rodinného závazku, tato pouta byla oproti minulosti silně porušena. Tak jako mnoho jiných problematik i nezávislost má svá pozitiva, neboť pokud jsou dva lidé do jisté míry na sobě nezávislý, pak mohou upevňovat své sociální postavení. Nutným bodem nezávislosti je i vyvážený stav, kdy oba partneři musí nezávislost svoji a svého partnera plně přijmout. Samozřejmě největším problémem je najít onu rozumnou míru, která je pro oba partnery přijatelná, neboť pokud jsou dva lidé relativně nezávislý, pak se jedná o stav harmonický, ale také velmi křehký. Což nutno podotknout je celé moderní pojetí manželství.

c) Sebeobětování a seberealizace

Ač je to pro dnešní manželství zcela nepochopitelné, dříve bylo považováno sebeobětování za jednu z významných slastí, které nám může manželství přinést.

Mezi pozitivní kvality dnešních manželství je považována spíše seberealizace, sebeuplatnění, ale i rozvoj vlastní osobnosti. V manželství se snaží partneři najít oporu toho druhého, zázemí, partner nám také může pomoci realizovat naše cíle. Pokud některý z partnerů tyto požadavky nesplňuje, pak se obětavost cítí jako nedostatek manželské lásky. Problém se naskytá, pokud se snaží oba partneři realizovat stejnou měrou, kdo z nich má pak vlastně přednost. A největším prohřeškem ve společnosti se stávají situace, kdy sami rodiče tvrdí, že jejich růstu brání děti. Rodiče se snaží předat odpovědnost za vlastní děti třetí osobě, což významně ovlivňuje výchovné působení.

d) Zdrženlivost

Historicky starší pojetí manželství se opírá o tradiční křesťanské pojetí manželství, kde je libiduální zdrženlivost samozřejmostí. Veškerý sex byl omezen pouze na ten manželský a i ten byl podroben přísné kázni a zdrženlivosti. Při pohledu na chování a zvyky dnešní mládeže snad není nutné ani popisovat, jak se společenské vědomí v oblasti zdrženlivosti významně proměnilo. Ale i přesto je oblast tématu neustále v pohybu a věda se zdrženlivostí velmi nezajímá, protože to, co prožívá každý doma ve vlastní ložnici je soukromou věcí, na kterou není etické se ptát. Jediným faktorem, který poukazuje na hédonický způsob života, je rostoucí počet pacientů v sexuologických ambulancích.

*Způsob chápání manželské lásky, obsah její sociálně legitimní definice je nikoliv nevýznamnou složkou společenského vědomí, neboť změny v této definici mají nepominutelné sociální důsledky přímo v základní fyzice reprodukci společnosti.*²⁰ Jak již bylo řečeno, jedná se o nepřetržitý proces, který lze popsat pohybem od naprosto trvalého závazku, úplné vzájemné oddanosti, provázené sebeobětováním pro vztah a libiduální zdrženlivostí, k modernímu pojetí manželství, kde přetrvává otevřenost k nové volbě, plná nezávislost na partnerovi, seberealizace díky vztahu a spontánnost. Nutno podotknout, že stav, jenž je v současné společnosti nastolen je považován za velmi žalostný. Ve všech statistikách je znám zvyšující se počet potratů a rozvodů. Mnohé ženy jsou pak zklamány manželskou láskou a nepřejí si mít se svým novým partnerem dítě, neboť by se mohly opět zklamat a dítě vychovávat samy, na což si často netroufají. Tímto stavem je nutné začít se zabývat, neboť ve společnosti musí být nastolen legitimní způsob chování, který by vyhovoval individuálně i sociálně,

---

²⁰ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 9-15. S. 85.

čímž by bylo možné zachovat další generace, předávat jim principy dané společnosti a působit eticky ve výchovném procesu.²¹

2.3 Manželská práva a povinnosti

O manželství jako takovém bylo napsáno již mnoho knih, každý světový autor nahlíží na manželství z jiného úhlu pohledu. Odborníci se zabývají manželskými poradnami a psychologové píší knihy s radami, jak se chovat v manželství a jak překonat manželskou krizi, jak postupovat a předcházet krizím ve vztahu, naopak sociologové se zabývají tím, co vlastně rodina je, jak ji definovat, proč manželství vznikají, jaké jsou jejich principy a podobně. Ovšem nesmíme zapomenout i na stránku právní, neboť manželství je i vztahem právním. Uzavřou-li dva lidé svazek manželský, tím mezi nimi vzniká i celá řada právních vztahů, jak práv a povinností osobních, tak i neméně důležitých majetkových. Veškerá práva, která vznikají uzavřením manželství, jsou trvalá po celou dobu trvání manželství a zaniknout mohou pouze při zániku manželství. V takovém případě není zcela rozhodující, zda dva lidé spolu žijí či nikoliv, ale rozhodující je manželský závazek, který společně uzavřeli. Veškerá práva a povinnosti týkající se manželů se zaměřují pouze na soužití manželská a ne na partnerské vztahy, kdy dva lidé spolu žijí. Již při slavnostním aktu uvádí oddávající alespoň nejznámější práva novomanželů. I když se v současné době jedná spíše o normy morálního charakteru, neboť nejsou vynutitelná a navíc neexistují sankce, které by za porušení těchto práv existovaly.

Práva a povinnosti, jenž při vzniku manželství vznikají, jsou společná pro muže i ženu. Manželé mají svá práva, ale také oprávnění. Neboť manželé mají oprávnění vzájemně se zastupovat.

Mezi základní práva a povinnosti manželů patří:

- *žít spolu*
- *být si věrni*
- *vzájemně respektovat svoji důstojnost*
- *pomáhat si*
- *společně pečovat o děti*

---

²¹ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 9-15. S. 75-86.

- *vytvářet zdravé rodinné prostředí*
- *hradit náklady společné domácnosti*
- *společně rozhodovat o záležitostech rodiny.*²²

Jak je již na první pohled zřejmé, i přesto, že se jedná o práva, která jsou zakotvena v právním systému daného státu, řada zmíněných povinností a práv nezapomíná ani na děti. Díky právním úkonům je právně ošetřena i péče o dítě a jeho zdravý fyzický a sociální vývoj.²³

---

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana, 1952-. Manželství a paragrafy : manželé a právo : vzájemná práva a povinnosti manželů : společné jmění manželů : manželé a bydlení : pracovní právo, sociální zabezpečení, daně, trestní právo. Milana Hrušáková ; [Ilustrace Aleš Čuma]. Vyd. 1. Praha : Computer Press, 2000. 83 s. : il. (Právní rady). ISBN 80-7226-409-5. S. 2.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, 1952-. Manželství a paragrafy : manželé a právo : vzájemná práva a povinnosti manželů : společné jmění manželů : manželé a bydlení : pracovní právo, sociální zabezpečení, daně, trestní právo. Milana Hrušáková ; [Ilustrace Aleš Čuma]. Vyd. 1. Praha : Computer Press, 2000. 83 s. : il. (Právní rady). ISBN 80-7226-409-5. S. 1-2.

3 Rozvrat rodiny

Nežli dva lidé uzavřou manželství je v jejich podvědomí fakt, že procento rozvodovosti neustále stoupá. Ovšem nejedná se o faktor, který by mladým lidem zabraňoval uzavřít manželství, neboť s faktem růstu rozvodovosti se potýkali již generace jejich rodičů i prarodičů. U nás již dlouhou dobu přibývá rozvodů a to také díky společenským zlomům a změnou zákonů. Česká republika k problematice rozvodovosti přistupuje se stejným postojem, který je typický pro celou Evropu a v širším slova smyslu se jedná o trend západní civilizace. Dlouhodobý trend rozvodovosti je dán dvěma důležitými skutečnostmi. Jedním z nich je samotná úmrtnost v dřívějších dobách a dnes. I když se tato skutečnost zdá nedůvěryhodná, je tomu skutečně tak. Dříve se manželé vlastně ani rozvést nemohli, neboť bylo manželství často ukončeno úmrtím jednoho z nich dříve, než k rozvodu došlo. Tím pádem se zlepšením úmrtnostních poměrů se zvyšovala i pravděpodobnost ukončení manželství rozvodem. Druhou důležitou skutečností v rozvodovosti je i problematika partnerských soužití. Pokud žijí dva lidé ve stejné domácnosti bez uzavření manželství, což je současný trend, pak klesá i počet rozvodů. Zmíněné skutečnosti bývají velmi často přehlíženy zejména z důvodu samozřejmosti. *Platí, že čím déle manželství trvá, tím méně pravděpodobně se rozvede.*²⁴ I zmíněné pravidlo má svoji výjimku, kterou tvoří tzv. bilanční rozvody. Jedná se o rozvedené páry poté, kdy jejich děti opouštějí rodinu a žijí vlastním životem. Po tomto kroku se páry rozhodnou své manželské soužití ukončit, neboť si začínají uvědomovat, že je kromě dětí k sobě již nic nepoutá a chtějí začít žít nový život. Velmi často s novým partnerem na jiném místě, nebo si chtějí začít plnit sny, které kvůli dětem nebyly uskutečněny. Celá řada průzkumů potvrzuje, že nejobvyklejší délka manželství je asi tři až šest let. Po této době jsou partneři stále poměrně mladí, a proto jim nic nebrání zakládat nová manželství, či rodiny.

Je logické, že čím méně je sňatků, tím méně také rozvodů. Celkovou míru rozvodovosti ovlivňuje sociální kontext. Pokud klesne určitá mez, jež určuje sňatečnost, pak může zaniknout přirozený prostor neprovdaných párů. Společnost může omezit různé výhody, které neprovdané páry měly. Příkladem může být i například vysoké zdanění svobodných a bezdětných párů, čímž by opět docházelo k obnově sňatků

---

²⁴ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8. S. 212.

a vyrovnával by se přirozený prostor ve společnosti. Snad není nutné připomínat si historický kontext, kdy komunistický režim v Československu využíval tzv. bytovou politiku. V těchto případech páry, které nespojovalo manželské pouto, nemohly získat byt. Ale i pokles sňatků je možné logicky vyvodit ze sociální politiky státu, neboť existují nejrůznější daňové strategie, které výrazně zvýhodňují matky neprovdané a soužití nesezdané. Neboť pokud je větší počet neprovdaných, tím se eliminuje riziko osamělosti po rozvodu, zejména pokud je životní standard daného jedince na dostatečně vysoké úrovni. V takovém případě se vytrácí i riziko hmotných tísní v případech závislých dětí na rodiči. Při zvýšené rozvodovosti se tím pádem stává manželství nejistým stavem, proto mladí lidé nemají důvod uzavírat manželství se svým životním partnerem.²⁵

K nejvýznamnějším predikátům rozvodu patří:

1) Socioekonomický status

Socioekonomický status se ve společnosti dále dělí na tři důležité proměnné, kterými jsou vzdělání, povolání a příjem. Díky výzkumům byla popřena domněnka, při níž se lidé domnívají, že se více rozvádějí lidé z vyšších sociálních tříd. Hlavním aspektem vlivu socioekonomické třídy je zejména narůstající zaměstnanost žen oproti minulým časům. Chce-li se žena rozvést, pak si velmi často nejdříve najde zaměstnání, neboť tímto krokem získá uspokojující ekonomické východisko a již nemá důvod setrvat se svým partnerem. Významným predikátem je právě i vzdělání. Bylo dokázáno, že muži s vyšším vzděláním se rozvádějí méně často než muži se základním vzděláním. U žen je tato problematika již složitější, neboť se nejedná o lineární vzestup, ale kolísavost.

2) Věk vstupu do manželství

Nejméně úspěšnými se stávají manželství, které byla založena u jedince před devatenáctým rokem života. Hlavním důvodem nestability se stává i těhotenství. Ženy, které uzavírají manželství před devatenáctým rokem se často vdávají z důvodu těhotenství, což samo o sobě je určitým způsobem znak nestability. Sňatek v brzkém věku významně ovlivňuje i socioekonomické zařazení, jelikož jejich profesní dráha je často pozastavena. Mladí snoubenci vybírají často svého partnera bez jakýchkoliv

---

²⁵ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8. S. 211-213.

zkušeností a sami jsou mentálně často nevyzrálí, mladý pár tak zůstává závislý na svých rodičích, což významně zatěžuje adaptaci novomanželů na nový způsob života.

3) Rasa

Stejně jako jiné predikáty i rasa a etnické rozdíly byly hlavním bodem mnoha studií, ovšem při kontrole získaných dat bylo dokázáno, že neexistuje jednotná teorie, která by určovala přesné údaje a rozdíly v rozvodovosti různých ras.

4) Děti

Mnozí starší lidé stále tvrdí, že manželství je pohromadě drženo jen díky dětem a musíme konstatovat, že mají skutečně pravdu. Na základě výzkumů bylo dokázáno, že děti podporují soužití manželů.

5) Doba trvání manželství

Průzkumy dokazují, že existují dvě vlny rozvodovosti závislé na době trvání manželství. První období je zhruba do pátého roku manželství a druhé kolem desátého roku společného soužití. Existuje také pravidlo, že čím déle jsou dva lidé spolu, tím menší je výskyt rozvodů.

6) Městská populace

Co se týče poměru v rozvodovosti mezi manželi žijícími ve městě a na venkově, pak je jednoznačně prokázáno, že častěji se rozvádějí manželé ve městech. Což je do jisté míry dáno i soudržností, která panuje ve vsích.

7) Náboženství

Mezi nejpevnější manželství patří zejména manželství vyznávajících ortodoxních Židů. V určitém žebříčku stojí na vrcholu rozvodovosti bezvěrci, před protestanty a katolíky. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, míra rozvodovosti je závislá i na smíšeném a homogenním manželství, kdy smíšená manželství bývají více náchylná k rozvodovosti než manželství homogenní.

8) Dědičnost rozvodovosti

To, zda bude dítě ovlivněno rozvodem svých rodičů, je dáno jeho věkem, kdy se rodiče rozvedli, ale také pohlavím. V podstatě ovšem lze konstatovat, že děti z rozvedených manželství jsou k rozvodovosti více náchylné, než děti z rodin trvalých.

9) Pořadí manželství

Nejnáchylnější k rozvodovosti jsou první manželství, která byla uzavřena, a poté již existuje určitý vzestupný trend v rozvodovosti vzhledem k pořadí uzavřeného manželství.²⁶

Na zařazení dětí v rozvedených rodinách se ve světě pohledy do značné míry lišily. Odlišnosti byly dány zejména politickými, náboženskými a hospodářskými názory v jednotlivých zemích světa. V posledních letech lze vysledovat určité sjednocující prvky v pohledu na vztah k rozvodu. Na sblížení mají vliv dvě skutečnosti. První z těchto skutečností je přesun pohledu z oblasti morální a náboženské do oblasti sociologické a hospodářské. Druhou významnou skutečností je vliv rozvodu na děti. Jelikož roste počet problémových dětí, je často tento fakt přisuzován právě rozvrátům v rodině. Mnoho autorů uvádí, že rozvedené manželství se stává tzv. rozvrácenou rodinou. Přesto, že manželství je úředně rozvodem zrušeno, stále působí špatný vliv, který na dítě působí mnoho let, mnohdy i celý život. Z důvodů narušenosti rodiny, byly postupem času zakládány poradny, které se snaží rozvrácené rodině pomoci. Mezi hlavní témata, které se po rozvodu páru vzhledem k dítěti projednávají, spadají:

a) Neurotizace dítěte, která je dána nervovým otřesem, zejména pokud existují konflikty mezi partnery. Může se jednat i o neurózu, jež byla způsobena nedostatkem lásky od rodičů. V poradnách se odborníci zaměřují na předcházení neurotizace a upozorňují rodiče na chování, jenž dítě ovlivňuje.

b) Kterému z rodičů bude dítě po rozvodu svěčeno. Ve většině zemí bývá přihlédnuto k tomu, aby u rodiče byly vytvořeny co nejpříznivější podmínky pro zdravý vývoj dítěte. Nedohodnou-li se rodiče mezi sebou, pak rozhoduje soud.

c) Styk s druhým rodičem po rozvodu, neboť i přesto, že je pár rozveden, často trvá ještě několik let, než jsou veškeré otázky týkající se návštěv s druhým rodičem vyřešeny. Právě řešení těchto otázek je jedním ze špatných vlivů, které na dítě ve výchovném procesu působí. *I citově znamená klidný, důsledný a plánovaný styk, při kterém není dítě popouzeno, značnou emocionální stabilizaci dítěte a výchovný přínos.*²⁷ Úkolem soudu je stanovení základních zásad, kterými se rodiče musí řídit a zachovávat, aby nedocházelo k ohrožování zdravého vývoje dítěte.

---

²⁶ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8. S. 222-227.

²⁷ TRNKA, Vojtěch, 1907-1982. *Děti a rozvody : studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin*. Vojtěch Trnka. Vyd. 1. Praha : Avicenum, 1974. 216 s. S. 20.

d) Zhoršení adaptace vlivem rozvodu, neboť statistiky dokazují, že více mladých delikventů je z rodin narušených. Děti, jež vyrůstají bez dostatečného dohledu, nebo z rodin narušených, se častěji stávají narušiteli kázně, neplní předepsané řády, mívají problémy v práci a dopouštějí se zločinů zaměřených proti společnosti. Vlivem rozvrácené rodiny se často jedinec izoluje od společnosti a má poruchy ve vztazích s ostatními lidmi.

e) Přehnaný pesimismus u dětí z rozvedených rodin, neboť ne vždy platí předem zmíněné problémy pro všechny. Mnohé děti mohou být i po rozvodu velmi dobře adaptovány a vyrůstají v prostředí, které je vhodné vzhledem k jejich zdravému vývoji.

f) Úkol školy během rozvodu, ale i po něm, protože právě škola je jedním z přirozených prostředí, v němž se jedinec vyskytuje. Škola by se měla stát jedním z rehabilitačních činitelů po nervovém otřesu, jenž je způsoben rozvodem a měly by vytvářet domácí prostředí žákům a pomáhat jim.²⁸

3.1 Rodiny s jedním rodičem

Kolik dětí skutečně trpí rozvrátem rodiny, není známo, ale je možné zachytit počet dětí žijících v rodinách s jedním z rodičů. Statistiky dokazují, že počet takto vyrůstajících dětí výrazně stoupá. S tímto počtem se zvyšuje i procento dětí, které jsou ve svém zdravém vývoji narušeny.²⁹

Rodiny, kde dítě vyrůstá s jedním rodičem, představují v současné době velmi častý rodinný typ. Rodiny s jedním rodičem nevznikají ovšem jen rozvodem, ale také například rozchodem partnerů, ovdověním jednoho z manželů, adoptí dítěte samostatně žijící ženou, či porodem dítěte mimo manželství. Právě porody mimo manželství jsou stále častější, nyní již nejsou svobodné matky odsuzovány, jak tomu bylo v letech minulých. Děti, které vyrůstaly se svobodnou matkou, byly po morální stránce velmi negativně hodnoceny a ve svých aktivitách limitovány. Významně se změnila i věková hranice, takto žijících matek samoživitelek. Nyní se věková hranice pohybuje kolem třicátého věku, kdy se jedná o ženy, které jsou materiálně zajištěny, dosáhly určitého kariérního postavení, ale doposud nenašly vhodného partnera pro život. I přesto se tyto ženy rozhodují založit si rodinu a to i za předpokladu, že dítě budou vychovávat samy.

---

²⁸ TRNKA, Vojtěch, 1907-1982. *Děti a rozvody : studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin.* Vojtěch Trnka. Vyd. 1. Praha : Avicenum, 1974. 216 s. S. 15-24.

²⁹ TRNKA, Vojtěch, 1907-1982. *Děti a rozvody : studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin.* Vojtěch Trnka. Vyd. 1. Praha : Avicenum, 1974. 216 s. S. 13.

Mluvíme-li o osamělém rodiči, pak se častěji jedná o osamělou matku vychovávající dítě, či děti. Rodina vedená osamělým mužem, či osamělou ženou se významně odlišuje a má svá specifika. Z tohoto důvodu je nutné o každé z rodin pojednávat samostatně.³⁰

3.1.1 Osamělá matka

Podle společenských postojů rozlišujeme tři skupiny osamělých matek:

1) Vdovy s dětmi, jedná se o ženy, kterým jejich manžel zemřel. Společnost je k těmto matkám velmi shovívavá a tolerantní, často s matkou společnost soucítí a snaží se jí v nelehké životní situaci pomoci, neboť si společnost uvědomuje, že toto postavení si žena sama nevybrala, ale bylo jí dáno osudem.

2) Matky, kterým se vztah s manželem rozpadl, ať už jde o rozvod, či rozchod manželů. Poukazuje se, že ačkoliv není tento stav optimální, je často nevyhnutelný. Společnost na jednu stranu ženu obviňuje, že nedokázala vztah udržet, zejména kvůli dětem. Ale na druhou stranu mnozí tvrdí, že dítě sice vyrůstá v rodině neúplné, ale v relativním klidu, který je pro zdravý vývoj dítěte nejdůležitější.

3) Svobodné matky, které chtějí být záměrně samy a partnera nevyhledávají. Tyto ženy si uvědomují, že vztah s mužem, který je otcem jejich dítěte, nikdy nebude trvalý a nadále s ním nechtějí zůstat. Do této kategorie žen patří i ženy, které si dítě adoptovaly, popřípadě přijaly do pěstounské péče. Dřívější negativní chápání svobodné matky v současnosti velmi klesá, neboť výskyt svobodných matek je stále početnější.

Rozhodnutí ženy stát se svobodnou matkou, je podmíněno i jinými faktory, jedná se například o ženy nezralé, či naopak ženy, které nemají přesné představy o své budoucnosti. Právě dítě se může stát pro ženu určitou jistotou pro nový vztah, neboť nároky na vybudování stabilního vztahu jsou často velmi vysoké.

Mukti Jain Championová (1995) přinesla nový svérázný názor na svobodné matky. Autorka tvrdí, že tento nový typ rodičovství vytváří tzv. otevřenou rodinu. Matky, které se rozhodnou o dítě starat samy vytváří pro dítě co nejlepší podmínky, upřímně se o ně zajímají a podporují je ve svých aktivitách, čímž není dítě zatěžováno, ale právě naopak je ve svém zdravém vývoji podporováno. Ženy, které se rozhodnou být osamělými matkami, by navíc neměly být odsuzovány a limitovány, ale právě naopak by měly být oceněny, neboť jsou dárkyněmi nových životů.

---

³⁰ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 128.

Dalším z významných argumentů, jimiž se autorka zabývá, je chtěné těhotenství u těchto žen. Jedná se totiž o ženy, které své těhotenství plánují, a u dětí nehrozí trauma, které by si rozvodem mohly přivodit, čímž získávají zvýhodňující postavení.

Nejnovější studie poukazují, že i rodiny s jedním rodičem se mohou ve společnosti velmi dobře přizpůsobit životní realitě, ovšem adaptace je závislá na třech významných dimenzích:

a) Vnitřní struktura rodiny, která musí být schopna znovu zorganizovat vnitřní realitu a zajistit fungování rodiny, i přes velké změny, které nastaly. Významným faktorem, který udržuje integritu rodiny, je zejména funkční komunikace ve vnitřní struktuře.

b) Environmentální stres přicházející z vnějšího prostředí. Rodina musí být schopna tento stres eliminovat a nastolit efektivní mechanismy, jež budou stres přicházející ze společnosti zvládat.

c) Sociální síť, která je schopna rodinu podpořit. Spadají sem nejen příbuzní, ale i přátelé.

Má-li rodina dostatečnou podporu ze společnosti, pak může osamělý rodič velmi dobře udržet rodinnou identitu a stabilitu. Nutné je zvážit i typ ztráty, kterou při rozvodu, ovdovění, či rozchodu osamělý partner prožívá. Pro partnery pro rodiče existují nejrůznější rozvodová poradenství, která partnerům pomáhají zvládat novou životní realitu. Ovšem takové štěstí nemají již lidé, kteří ovdoví. Tzv. smutkové poradenství se nyní rozvíjí zejména v literatuře, ale v praxi zmíněný typ pomoci stále postrádáme. Matky, které zůstávají samy, a nebyl to jejich záměr, se potýkají se třemi druhy problémů. První skupinu tvoří praktické otázky, jako například finance, zaměstnání, nové uspořádání vnitřní struktury domácnosti. Druhou oblastí jsou problémy emoční, v nichž hrozí riziko ztráty osobní identity. Třetí oblastí jsou vztahy, jedná se o problémovou interakci s dětmi, problémy s bývalým manželem, či vznikající problémy ve vztahu novém. Tím pádem se ženy stále častěji potýkají se stresem, neboť problémy, které dříve řešili dva lidé, jsou nyní jen na nich. Vzhledem k depresím, které ženy prožívají, se často zhoršuje i vztah s dětmi. Veškerá rizika, jež ženu ovlivňují, jsou doprovázena rozpadem podpůrné sítě, obzvlášť pokud je žena nucena opustit své bydliště a ztrácí kontakt s rodinou a nejbližšími přáteli. Naopak fungující podpůrná síť významně redukuje stres, proto musí být pomoc osamělým matkám nabídnuta ihned po rozvodu, nežli dojde k rozpadu dostatečné kontroly nad svým životem. Co se týče adaptace dítěte, je dokázáno, že většina dětí je schopna adaptovat

se na novou životní realitu v rozmezí tří až pěti let, ale jen za předpokladu, že mezi partnery nepřetrvávají jakékoliv nepříznivé okolnosti, jenž by vztahy v rodině narušovaly.³¹

Neexistuje žádný přímý návod, který by určoval, jak má osamělá matka se svým dítětem jednat a co má a nemá dělat. Pouze díky poradnám lze na matku působit a směřovat ji, aby sama lépe porozuměla svému novému postavení v rodině, aby byla schopna uspokojit potřeby svého dítěte a určovala cíle, ke kterým bude se svým potomkem směřovat. Psychologické studie poukazují na čtyři základní okruhy potřeb, které musí být u dítěte uspokojeny, chceme-li, aby se dítě po duševní stránce vyvíjelo zdravě a mělo šanci zapojit se do chodu společnosti.

1) V okruhu vývojových podnětů není osamělá matka ve značné nevýhodě, pouze pokud by byla zatížena jinými problémy a zanedbávala by svého potomka, neboť nemá možnost se o práci s někým rozdělit a vše, co se v domácnosti děje je závislé jen na ní samotné.

2) U potřeb sociálního učení může být osamělá matka dokonce v jisté výhodě, neboť své dítě učí jako každá jiná matka, ale v jejím případě dochází k jisté jednotě, protože se neobjevuje žádný jiný činitel, který by na dítě působil. Lze předpokládat, že dítě osamělé matky, se dříve dostává do jeslí, pak je situace pro matku velmi náročná, protože kromě mateřského citu se osamělá matka snaží dítěti vynahradit svoji nepřítomnost během dne.

3) Neexistuje přesný důvod, proč by osamělá matka měla být v nevýhodě vzhledem k citové oblasti. Nelze definovat důvod, proč by se citový vztah mezi matkou a dítětem neměl vytvořit.

4) Oblast společenského zapojení, která je do jisté míry závislá zejména na věku dítěte. *V každém vývojovém období potřebuje dítě i matka poněkud jiný druh pochopení, pomoci a vedení.*³² Významným činitelem je samozřejmě i pohlaví, protože chlapec bude vnímat odchod otce zcela jinak než dcera. Je dokázáno, že chlapci jsou v tomto ohledu často citlivější, lépe vnímají vzniklou situaci a tím pádem jsou také zranitelnější než dívky ve stejné pozici. Chlapci, jenž vyrůstá s osamělou matkou, chybí autorita, kterou v rodině otec představuje a nemá dostatečný mužský vzor, který by mu mohl dopomoci uspokojit své zájmy. Pro chlapce i dívky platí stejné riziko,

---

³¹ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 128-133.

³² MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 62.

neboť by se mohlo stát, že zůstanou delší dobu citově nezralí oproti svým vrstevníkům. Což má pro jejich budoucí život významný vliv, často mívají problémy navázat kontakt s opačným pohlavím, nebo právě naopak navazují vztahy bez zábran a rozmyslu.

Je nutné připomenout, že se jedná pouze o nebezpečí a nemluvíme o pravidelných výchovných komplikacích, které by mohly u osamělého rodiče vzniknout. Nebezpečí je přímo úměrné s možností nápravy, protože nebezpečí narůstá, pokud nedochází k možnostem nápravy ve vnitřní struktuře rodiny. Je-li rodina úplná, pak získává dítě pochopení od jednoho z rodičů, ale v případě osamělé matky záleží pouze na ní samotné a na jejím působení na dítě. Významnou roli zde sehrává osobnost matky, ale i okolní společnost, příbuzní, přátelé a instituce, jež by mohly osamělé matce pomoci. V každém případě se nejedná vždy o pomoc materiální, ale právě naopak o pomoc společenskou a psychologickou.

Výchova samotnou matkou často vede u dítěte k rychlejšímu dospívání a zařazení do společnosti, než v rodině s oběma rodiči. Dojde-li u dítěte během jeho vývoje k mírné tísní, napětí, či úzkosti z překonávání překážek, pak je jeho snaha více povzbuzena a činnost efektivnější.

Samozřejmě, že stav, kdy dítě vychovává osamělá matka, není zcela ideální, ale za předpokladu, že jsou potřeby dítěte uspokojovány, pak se lze nepříznivým vlivům vyvarovat, či dokonce dospět i k příznivému výchovnému působení na dítě.³³

3.1.2 Osamělý otec

Tradiční předpoklady otce v rodině začaly být vědecky ověřovány, až po nárůstu rodin s jedním rodičem, obvykle s matkou. Doposud nebyly prokázány přímé souvislosti mezi absencí otce a výchovnými problémy ve vývoji dítěte. I přesto se předpokládá, že otec hraje ve zdravém vývoji dítěte socializační a disciplinární roli. Ale tyto úvahy bývají často zavádějící, neboť i v rodinách, kde dítě vyrůstá s oběma rodiči, dochází k různému zapojení obou rodičů. Velmi často je výchova dítěte ponechána matce, ať už z důvodu pracovní vytíženosti otce, či z pouhé formální přítomnosti otce v rodině. Lze říci s naprostou jistotou, že pouhá přítomnost otce v rodině, není vždy zárukou zdravého vývoje dítěte. O problematiku osamělých otců se zajímá stále více odborníků, jelikož počet osamělých otců v západní Evropě rapidně

---

³³ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 59-65.

roste. O osamělém otci často hovoříme v případech, kdy matka dětí zemře, je natolik nemocná, že se bohužel nemůže zapojit do výchovného procesu dětí, nebo z jiných důvodů od rodiny odejde. Nastávající změny a obrat k otci, jenž sám vychovává své děti, byl zapříčiněn i feminizací žen. Právě ženy napadaly tradiční rozdělení role v rodinách a vyžadují po mužích aktivní přístup k dětem. Pro muže se stává přejímání role dosti obtížné, neboť mu často chybí zkušenosti pramenící z každodenní ranné péče o dítě. V takovém případě mívá osamělý otec menší praxi s dětskými projevy a jejich významem.

Doposud u nás nebyla vystavena dostatečná podpůrná společenská síť pro osamělé otce, jen zřídka se setkáváme s podpůrnými skupinami, které by otcům mohly pomoci při výchově. Rodiny vedené osamělým otcem se potýkají s jinými problémy než rodiny vedené osamělou matkou. Otcové bývají lépe zabezpečeni po finanční stránce, také z tohoto důvodu často využívají placené služby, které jim pomáhají s domácností, či s hlídáním dětí. Osamělý muž je také častěji závislý na svých rodičích, kteří mu při výchově pomáhají. Což není pro osamělé otce výhodná pozice, neboť jim výpomoc sice usnadňuje práci v domácnosti, ale stále jsou na někom závislí, což zahanbuje mužské ego.³⁴

Ve skutečnosti platí, že pro osamělého otce platí prakticky stejná psychologická úskalí, jako u osamělé matky. Významným činitelem je nedostatek biologického soužití, neboť otec se s dítětem nemůže tak intimně sžít jako matka během těhotenství, chybí i následná intimita kojení, a podobně. Druhým významným činitelem je kulturní tradice, ve které je výchova dítěte více přisuzována matce nežli otci. Další činitelé se týkají citového a sociálního vývoje dítěte. Je zřejmé, že pro zdravý vývoj dítěte musí v rodině být vždy dva vzory. Vzor otce a vzor matky. Nutno podotknout, že zvládnout hrát dvě odlišné role je velmi náročné a ne každý je tohoto aktu schopen. Druhý problém vzniká, pokud se do dané role osamělý otec pouze nutí a role matky je mu velmi nepříjemná. Mužská role je charakteristická angažovaností v práci, stykem s veřejností, zájmem o sport, či politické dění a veškeré tyto úkony se lze naučit a převzít je za své. Ovšem převzít ženské role, jako je jemnost, něžnost a citový přístup není vždy jednoduché napodobit.³⁵

---

³⁴ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 133-136.

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 65-67.

Jen v málo odborných knihách máme možnost se dočíst o otcovské lásce, neboť častěji se uvádí láska mateřská, která je často považována za nezastupitelnou a nenahraditelnou. Jak se v literatuře uvádí, tak otec přichází k již hotové věci. Také proto mívá otec často problém s přijetím nové role. Otec již nemá tolik pohodlí, má více práce, starostí a dokonce i jeho žena má ve svých citových zájmech někoho jiného, než svého manžela. Sociologické výzkumy dokazují, že funkce otce a matky se od sebe v posledních letech významně liší. Otcové si daleko více užívají svých dětí, než tomu bylo dříve, jelikož se nezaměřují na nebezpečí vnější, ale na vnitřní. Vnitřní nebezpečí bývá ohroženo nedostatkem lásky, nedorozuměním, či malou citovou angažovaností. *Co se tedy od mladého otce konkrétně dnes chce? Odpovědnost, věrnost, spolehlivost!*³⁶ Kromě úkolů, kterými otec zabezpečuje rodinu po stránce ekonomické, se musí zaměřit nově i na oblast psychologickou, v nichž bývá otcovská role významně hodnocena.³⁷

---

³⁶ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 58.

³⁷ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 57-59.

4 Vývoj studie rodiny

Psychologie rodiny se stala novým a vzhledem k nárůstu rozvodovosti také perspektivním oborem. Na jedné straně se jedná o obor, jehož aplikační oblast je díky rodinnému poradenství velmi rozvinutá. Ale na stranu druhou doposud nebyly souhrnně formulovány veškeré základní psychologické poznatky. I přesto, že je rodina primárním kontextem, který lze ve společnosti sledovat, velmi dlouho se zájmy odborníků neopíraly o prostředí, ve kterém jedinec žije a v němž vyrůstal. Až do dvacátého století se zájmy opíraly o vývoj psychických procesů dítěte a důraz na rodinu byl opomíjen. Prvotní výzkumy zabývající se problematikou rodiny byly koncentrovány pouze na laboratorní pokusy a sledovanými jedinci byly většinou vztah mezi matkou a dítětem, ostatní významní činitelé ovlivňující rodinu byli z pokusů vyjmuti jako nedůležité faktory. *Novější tzv. ekosystémové koncepce vývoje člověka už zohledňují nejen rodinný kontext vývoje, ale širší sociální systémy působící více či méně zprostředkovaně na vývoj.*³⁸ Změny ze sedmdesátých let byly významně podmíněny díky studiu rodiny, kdy se začaly rozšiřovat literární díla zabývající se rodinnými i manželskými vztahy, sourozeneckými konstelacemi a podobně. Odborníci se inspirovali rodinnou terapií a jejich představy o rodině prošly radikálními změnami, neboť se již neopírali pouze o nukleární rodinu, ale na mnohotvárnost jednotlivých typů rodin. Byly vyvráceny teorie o jednom správném uspořádání rodiny, právě naopak se poukazovalo na rodinné normy, které se významně liší díky kulturním, historickým, etnickým i pohlavním odlišnostem. Pozornost se zaměřila i na rodiny s osamělým partnerem, na smíšené či nesezdané rodiny, ale i na uspořádání rodin po druhém sňatku. Výzkumy ze sedmdesátých let nebraly v potaz individuální vývoj členů rodiny, ba dokonce jej ignorovaly. *Podle Slovníku psychologie rodiny a rodinné terapie (The dictionary of family psychology and family therapy, Sauber et al., 1993) je psychologie rodiny akademická specializace v rámci psychologie zabývající se studiem vztahů mezi jedincem a rodinou.*³⁹ Většina programů, které se u nás rozšiřují, se stále více zabývají praktickou stránkou rodinného poradenství. Teoretické podklady byly podány v pregraduální přípravě psychologů na Univerzitě Palackého v Olomouci, jednalo se o velmi žádaný seminář, jenž probíhal v letech 2000/2001. Lze vysledovat tři základní

³⁸ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 10.

³⁹ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 11.

důvody, proč nebyla psychologie rodiny akceptována a proč nebyla shrnuta hlavní teoretická témata:

a) Psychologové měly mnoho let ztížený přístup k literatuře ze západních zemí. Paradoxem je fakt, že i když došlo k otevření zdrojů z dříve cenzurovaných zemí, nastal problém týkající se finanční stránky, neboť knihovny měly omezený přístup k financím a na publikace ze zahraničí významným knihovnám často nezbývaly peníze na nákup nových světových knih.

b) Rodina byla okrajovou záležitostí několika oborů, ale neexistovala oblast vědy, která by se zabývala pouze vývojem rodiny a její charakteristikou. O rodinných studiích lze hovořit jako o interdisciplinárním oboru. Rodinnou se okrajově zabývala psychologie vývojová, sociální či klinická. Další vliv na rodinu měla i sociologie, výzkumy týkající se komunikace, nebo sociální práce.

c) Jelikož je téma rodiny velmi dobře přístupné pro všechny lidi, často se vyskytují laické poznatky, které do jisté míry velmi dobře konkurují poznatkům vědeckým. Ve srovnání s vědeckými poznatky, které se opírají o studie, jež byly provedeny v laboratořích, jsou laické výroky pro společnost zajímavější a přístupnější.⁴⁰

Psychologie rodiny je specifická svými termíny, které se v aplikační oblasti užívají. Lze hovořit o specifickém jazyku, který psychologové rodin potřebují ke své práci. Mezi zmíněné psychologické termíny řadíme, například:

1) Adaptabilita, díky níž má rodina možnost změnit svoji rodinnou strukturu, pravidla, řád v souvislosti se vznikajícími problémy, které musí rodina určitým způsobem řešit. Jedná se o typické vývojové cykly, nazývané také jako tzv. přechody, jenž doprovází každou rodinu. Typickým příkladem určitého přechodu může být narození dítěte, úmrtí v rodině, stěhování se z místa bydliště, vstup do školy, osamocení se a odpoutání od rodičů. Vzhledem k probíhajícím cyklům se musí rodina přizpůsobit nové životní realitě a překonat zátěž a stres, které změny přinášejí.

2) Pro zdravý vývoj dítěte je nesmírně důležitá autonomie, která umožní jedinci nezávislost a minimální omezování při jeho rozhodování. Míra autonomie se mění v průběhu života, neboť jinou míru autonomie vytváří rodiče u batolete a jinou u dospívajícího jedince. Záleží pouze na rodině, do jaké míry budou autonomii člena rodiny podporovat či právě naopak omezovat.

---

⁴⁰ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 9-12.

4) Mluvíme-li o dysfunkčním typu rodiny, pak se jedná o rodinu, ve které jeden nebo více členů rodiny produkuje tzv. nezdravé chování. Dysfunkční rodiny mívají své charakteristické rysy, kterými mohou být: odmítání či neřešení problémů, potlačování individuálních potřeb člena rodiny, nejasná komunikace, nejsou stanoveny hranice mezi členy rodiny, jedinci se neřídí danými pravidly a řádem rodiny,...

5) Chceme-li říci, že daná rodina je rodinnou funkční, pak musí být stanoveny předem dané hranice. Jedná se o neviditelné linie, které vymezují jedince v jeho chování. Hranice rodin nejsou stálé, ale proměnlivé v závislosti na třech faktorech:

- situace dané rodiny
- typ rodinného systému
- vývojové fáze konkrétní rodiny

6) Spojení mezi členy rodiny lze označit jako koalici, přičemž se může stát koalici funkční, ale i dysfunkční. Funkční koalici je nejčastěji spolenectví mezi manželi, kteří mají v rodině vůdčí postavení, ale přitom jsou otevřeni vztahům jiným. Lze rozlišit i dysfunkční koalice, kterými jsou:

- Schizmatická koalice: spolenectví vzniká mezi různými generacemi, nebo na základě pohlaví, kdy se spojí otec a dcera vůči matce, či naopak matka s dcerou stojí proti otci.
- Asymetrická koalice: jeden ze členů rodiny je izolován od ostatních.
- Generační koalice: manželé vytváří silné spolenectví, ale chybí otevřenost vůči vztahům jiným.
- Pseudodemokratická koalice: veškerá spolenectví mají stejný význam, je velmi složité rozlišit role jednotlivých členů rodiny.
- Totální koalice: neexistují osobní hranice, neboť pocity a jednání jednoho z členů rodiny ihned zasahují do chování ostatních členů.

7) *Komplementarita vypovídá o vzájemné slučitelnosti členů rodiny, o tom, jak se vzájemně doplňují ve svých potřebách, vlastnostech a schopnostech.*⁴¹ V závislosti na komplementaritě je ovlivněno řešení problémů v rodině, stanovení rodinných rolí, či zdravé pojetí partnerů.

---

⁴¹ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 37.

8) Chceme-li pochopit rozdělení rodinných rolí, vztahů, komunikace a způsob řešení problémů, pak je naším úkolem tzv. rodinná diagnóza, která musí obsahovat následující body:

- Stanovení současných potíží rodiny.
- Fungování rodičů a jejich role.
- Rodinné vztahy.
- Přítomnost komunikace a její poruchy.
- Řešení problémů a konfliktů.

9) *Rodinné interakce jsou systémově založené, dynamické způsoby komunikace členů rodiny a to, jak se k sobě navzájem členové rodiny vztahují.*⁴² Každodenní interakce, jež se v rodině opakují, vytvářejí celkovou atmosféru rodiny, která je specifická pro každou rodinu. V procesu pozorování rodinných interakcí se vytvořily tři odlišné proudy:

- Systémy, jež se vyvinuly u tzv. klinických rodin, kde byl některý ze členů rodin alkoholik, schizofrenik, a podobně.
- Rodiny s emocionálním narušením.
- Systém, který se zaměřil na vztah mezi rodinnou interakcí a vývojem dítěte ve funkčních rodinách.

10) Rodinné mýty, které ovlivňují chování a city členů rodiny. Díky mýtům dané rodiny dochází k porozumění a pochopení rodinných vztahů. Hlavní funkcí mýtů jsou i obranné mechanismy rodinného systému, neboť obsahují pravidla, tabu, rituály, ale i pověry. Mezi hlavní tři typy mýtů řadíme:

- mýty harmonie: pokud jsme nyní šťastni, pak nám štěstí vydrží do budoucna
- mýty obětního beránka: za situaci, jež v rodině vznikla, někdo může a má jednoho viníka
- mýty přehnané soudržnosti: ten, kdo není členem rodiny, se stává nepřítelem, jedinou obranou rodiny je soudržnost mezi členy rodiny

11) Každá rodina během života projde různými vývojovými cykly. Rodinný životní cyklus je ovlivněn vývojovými vlivy, kterými jsou:

---

⁴² SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 44.

- Normativní vlivy, které jsou očekávané a dá se předpokládat, že dříve či později k nim dojde. Například: osamostatnění se dětí, odchod do zaměstnání, narození dítěte,...
- Nenormativní vlivy neboli tzv. životní události (rozvod, úraz člena rodiny, přírodní katastrofy...).
- Historické a společensko-kulturní vlivy, které jsou typické pro určitou generaci. Typická je například změna politického režimu, vývoj technologií, nezaměstnanost,...

12) Na základě strukturálních a strategických vzorců rozlišujeme tři základní typy rodin:

- Uzavřený rodinný systém, pro nějž je typickým znakem pevná struktura a řád.
- Otevřený rodinný systém, u něhož je rodinná struktura založena na vývojových změnách a cyklu rodiny.
- Náhodný rodinný systém, kde jsou veškeré struktury naprosto nestabilní.⁴³

4.1 Trend odkládání mateřství

Z výsledků mnohých studií lze vyvodit závěr, že rodičovství je velmi citlivý, závažný a složitý jev, jenž doprovází náš život. Mezi významné odborníky, kteří se právě studií rodičovství zabývali, jsou Langmeier, Matějček, Janečková, Dotřelová a mnozí další. V současných studiích se psychologové zabývají mnohými typy rodin a kladou si stále nové otázky, které vytváří klíčový problém prací. Jedním z klíčových témat je současný trend odkládání mateřství.

Odklad mateřství se také jinými slovy nazývá tzv. pozdní mateřství, které se týká starších žen. I přesto, že se historicky nejedná o trend nový, můžeme říci, že důvody odkládání mateřství v dnešní době jsou zcela odlišné. Pojmem starší matka, jsou označovány rodičky, které dosáhly věku pětatřiceti let. I přesto, že počet starších matek rapidně roste, se porodnost v naší zemi nezvyšuje, ba naopak počet obyvatel klesá. V minulosti byly starší rodičky obvyklou záležitostí, neboť antikoncepční metody nebyly natolik spolehlivé, jako v dnešní době. Významným faktorem pozdějšího

---

⁴³ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 31-51.

rodičovství je i odsun menopauzy u dnešních žen, dle mnohých výzkumů až o čtyři roky. Lze tedy říci, že ženy určitého věku jsou nyní v lepší fyzické kondici, než ženy téhož věku před několika desítkami let. Základními sociodemografickými hledisky, jež ovlivňují opožděný trend rodičovství, jsou:

1) Vzdělanost a zaměstnanost žen

Ženy, jež se rozhodnou odložit své mateřství, jsou často vzdělané a budují si svoji kariéru. Je také zajímavé, že většina těchto žen žije a pracuje ve větších městech. Ženy velmi často považují mateřství za určitou brzdu jejich profesního života, zejména se jedná o pozice v resortu školství, výzkumu a vědě.

2) Formy rodinného života

Ve společnosti se objevuje stále více rozvedených partnerů a partnerů, jež znovu uzavírají manželství. Mnohé z těchto manželství se rozhodnou mít se svým novým partnerem rodinu, z toho důvodu se zvyšuje i věk rodičky. Výzkumy prokazují, že ženy si často za své nové partnery vybírají muže mladší, než jsou ony samy. Další novou formou soužití je nesezdané partnerství a tím pádem se zvyšuje i počet svobodných matek. Před několika desítkami let byla svobodná matka považována za tu, co udělala chybu a nesprávně zvolila partnera, jenž od ní odešel a žena pak musí sama vychovávat společné dítě. Ovšem nyní se pohled na svobodnou matku radikálně změnil, neboť ženy si přejí dítě mít dříve, než by mohlo být skutečně pozdě.

3) Kontrola porodnosti

Mnohé ženy nad pětatřicet roků nepředpokládají, že by mohly znovu otěhotnět, proto nejsou natolik důsledné v antikoncepční bělosti jako ženy mladší. Bylo dokázáno, že až třetina dětí se rodí neplánovaně.

V centru rozhodování, zda mít či nemít dítě, stojí nátlaky na partnery. Lze hovořit o dvou skupinách, jež tvoří důležité aspekty:

a) Psychologické tlaky, u nichž je mateřství považováno za součást životního plánu každé ženy. Negativní pojetí bezdětné ženy, není dnes již propagováno jako dříve. Bezdětná žena byla mnohá století považována za ženu chladnou, bezcitnou, sobeckou, či citově nestálou. V současné době se zvyšuje i počet žen, které mají problémy s oplodněním, tyto ženy často doprovází pocity viny, méněcennosti a ztrácí svoji identitu. Díky rozšiřujícímu se oboru tzv. reprodukční medicíny jsou zmíněné problémy stále lépe řešitelné.

b) Sociální tlaky, na udržení rodinné linie, jsou kladeny zejména na jedince bez sourozenců, nebo u starších rodičů, kteří doposud nemají vnuky. Rozhodující vliv

mají i přátelé, jenž založily vlastní rodinu a pro bezdětný pár vytváří přijatelný ideál rodičovství.

I přes sociální a psychologické nátlaky stojí v popředí rozhodování individuální hodnocení a posouzení pozitiv a negativ rodičovství:

1) Oběti rodičovství

- zpomalení kariérního růstu
- finanční znevýhodnění
- omezení osobní svobody
- zhoršení manželského stavu
- obavy z dobrého rodičovství
- rodičovství nelze vzít zpět
- globální problémy, jež by dítě mohly ohrozit

2) Přínosy rodičovství

- nový vztah k dítěti a partnerovi
- pocit osobní hodnoty
- pokračování rodu
- příležitost lépe poznat sebe i druhé
- známka dospělosti

Nelze říci, že rodičovství lze načasovat do detailů, neboť je ovlivněno mnoha faktory. Často se nejedná o rozhodnutí ženy a muže, jako spíše o přijetí nových okolností, jenž život přináší. *Jednou z nejlivnějších determinant načasování mateřství je pocit emocionální připravenosti mít dítě.*⁴⁴ Pro matky mladší je znamením mateřství instinkt či osud, ale u starších matek se jedná o pocit připravenost a zralosti, který přichází po dosažení životních cílů. Lze říci, že starší rodiče jsou v určité výhodě oproti mladším párům, neboť starší žena má často větší sebedůvěru, pocit kontroly či autonomie, než žena mladší. Starší muž si uvědomuje pocit intimity, důvěry, péče a dobrých vztahů, což není u mužů mladších typický rys jejich povahových vlastností. Díky zralosti se starší matky také lépe vypořádávají s předčasným porodem, s hyperaktivitou dítěte, či jinými odchylkami a navíc je zralost schopností, jenž vyjadřuje lásku dětem, a díky tomu se mohou děti vyvíjet v nezávislé bytosti s vlastní identitou. Skutečné rozhodnutí stát se rodičem je dáno i biologickými faktory,

---

⁴⁴ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 116.

kdy se pozdější těhotenství stává, z hlediska lékařského, rizikové. U mnohých žen se mateřství stává životní okolností, neboť potkaly vhodného partnera pro život až v pozdějším věku, či měly v předešlých letech problémy s otěhotněním. Výzkumy dokazují, že důvodem pozdějšího mateřství je mít dítě určitého pohlaví, neboť se opět jedná o sociální nátlak udržení rodinné linie, zejména pokud manželé mají pouze děvčata.

U mladších a starších rodičů lze velmi dobře vysledovat i různé styly rodičovství. Hlavními rozdíly jsou:

a) Interakce mezi dětmi, kdy starší matky jsou vůči svým dětem citlivější a rychleji reagují na jejich projevy. Častěji jsou děti starších matek zapojovány do různých kroužků, než u matek mladších. Studie také naznačují, že děti mladších rodičů neprožijí se svými rodiči tolik fyzických aktivit, ale spíše se u nich rozvíjí komunikační schopnosti.

b) Starší matky u dětí více probouzejí schopnosti verbálních aktivit a samostatnost, čímž se rozvíjí rozumový vývoj.

c) Starší matky vnímají své děti jako více temperamentní a silné osobnosti.

d) Mladší matky nespí tak často v jedné místnosti se svými dětmi.

e) Zvýšenou fyzickou únavu a somatické potíže vykazují spíše matky prvorodičky, které navíc častěji trpí depresivními poruchami.

f) Starší matky si více stěžují na malou emocionální podporu ze strany manžela a navíc poukazují na nedostatek praktické podpory ze strany rodičů. Z hlediska emocionální a praktické podpory si nejméně stěžují ženy mladší, avšak zkušené matky.

g) Bez ohledu na věk je dokázáno, že zkušené matky zvládají mnohem častěji potíže s použitím humoru.

h) Průzkumy nedokazují spokojenost v mateřství vzhledem k věku rodičky. Lze konstatovat, že spokojenost s mateřskou rolí není v přímé souvislosti s věkem, ale spíše se zkušeností matky.

Hlavním důvodem studií, jež se zabývají odkladem mateřství, je zejména snadná kvantifikace. I přesto, že je celá řada rozdílů, které ovlivňují mateřství, je také mnoho oblastí, v nichž věk rodičů nehraje důležitou roli.⁴⁵

---

⁴⁵ SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8. S. 111-120.

4.2 Sociální stratifikace

Konzervativní představa přirozené dělby práce mezi mužem a ženou byla významně formalizována a zároveň také zjemněna díky Parsonově koncepci. Charakteristickým rysem pro muže je schopnost integrace rodiny do společnosti tak, aby se rodina pohybovala v rámci stratifikační stupnici na co nevyšších místech. Chce-li muž dosáhnout výhodné pozice, je nutné omezit role v rodině a důraz klást pouze na jeden status v rodině, čímž se v podstatě vytváří konzervativní uspořádání v rodině. Má-li mezi partnery pouze jeden vůdčí postavení a druhý z partnerů s tímto uspořádáním souhlasí a podporuje jej, pak se z rodin odstraňuje problém soutěživosti a naopak se vytváří příznivá rodinná solidarita. Existuje přímá úměra mezi statusem muže a statusem rodiny, neboť je-li muž na stratifikační stupnici na příznivém místě, pak se zde nachází i celá nukleární rodina, jejíž je muž součástí. Vzhledem k nárůstu rozvodů a tím pádem žen na výdělečných pozicích, se objevuje stále více domácností, v nichž se status ženy ztotožňuje se statusem mužů. Otázkou zůstává, zda mohou manželé náležet k různým statusům. Výzkumem se zabýval Stockman, jenž poukázal na šest možných řešení:

1) Manželé nemohou náležet k různým společenským třídám, neboť veškeré otázky týkající se světových názorů, diferenciaci v postojích se opírají o rodinu, která je zárukou sociální stability. Díky dětem jsou manželé schopni předávat kontinuitu třídního uspořádání. Hlavní příjem v rodině by měl mít muž, čímž by vytvářel i status celé rodiny. Příjem manželky se stává pouze doplňkovým, i přesto, že se jedná o významný ekonomický přínos do rodiny.

2) Manželé mohou a často také náležejí k různým společenským třídám. Tato verze poukazuje na individualitu každého jedince a ne na domácnost jako celek. Nejdůležitější jednotkou stratifikační vrstvy se tím pádem stává jednotlivec a jeho postavení v rámci formální ekonomiky.

3) Jednotku stratifikace utváří rodina, nikoliv různé umístění manželů v třídní struktuře. Výsledné umístění je pak dáno kombinací obou manželů, i přesto, že je jeden z partnerů dočasně nezaměstnaný.

4) Mnozí odborníci poukazují na potřebu změny ve stratifikačním žebříčku, kdy by měly být vytvořeny dvě uspořádání, podle pohlaví. *Běžně jsou si manželé rovni a manželstvím svou sociální rovnost demonstrují. Profese je však jen jednou, i když významnou charakteristikou, která se při určování rovnosti bere v úvahu.*

*Dochází-li běžně k manželství mezi příslušníky určitých profesních skupin, je to jasný důkaz, že jsou tyto profesní skupiny považovány za sociálně rovnocenné.*⁴⁶

5) Proti ignoraci nárůstu zaměstnanosti žen se významně v sedmdesátých letech postavily feministická hnutí. Jedním z nejradikálnějších požadavků patřilo odpoutání se od hodnocení sociální struktury na základě placených míst, neboť celá řada žen pracovala v domácnosti.

6) Poslední skupinu vytváří nerozhodní odborníci, jež poukazují na potřebu nové stratifikační jednotky, která by určovala umístění ve společnosti. Ovšem samotné výzkumy veřejného mínění poukazují, že společnost stále vnímá třídní rozdíly a nepovažuje za nutné, aby se vytvářely nové teorie rozdělení společnosti.⁴⁷

4.3 Modernizace české rodiny

Stejně jako státy západní Evropy i Česká republika se výrazně vzdálila koncepcím, které po tisíciletí platily po celé Evropě. Již neexistuje přísná monogamie a zákaz sexu mimo manželství, jak křesťanské zákony přikazují. Právě naopak. Stále více se začaly odlišovat role muže a ženy ve společnosti. Výrazně se proměnila hospodářská společnost, která nenachází svůj základ ve fyzické a namáhavé práci, stále více povolání hledá svoji podstatu ve výkonu, schopnosti jednat se společností, či intelektuální stránce povolání. Díky těmto proměnám získávají muži i ženy stejné příležitosti v zaměstnání. Důležitou roli v modernizaci rodiny sehraje i prodloužení délky života. Dříve nebylo samozřejmé, že se rodiče dožijí dospělosti svých dětí, ale dnes je tomu naopak. Najdeme stále více manželství, která po odchodu svých dětí nachází novou duševní sílu. Veškeré změny, které proběhly, přinesly i řadu negativ. Hlavními jsou úpadek rodinného života a pokles porodnosti. Založit rodinu mezi manželi je nemožné, pokud se oba partneři rozhodnou převzít mužskou roli.⁴⁸

Jedním z největších přání, které člověk má je i touha poznat svoji budoucnost. Což je vždy do jisté míry velmi paradoxní, neboť řada lidí chce poznat svoji budoucnost právě proto, aby ji mohli změnit. To není samozřejmě možné. Lidé by začali jednat

---

⁴⁶ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8. S. 98.

⁴⁷ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8. S. 96-99.

⁴⁸ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Česká společnost : nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Ivo Možný. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 207 s. : il., mapy. ISBN 80-7178-624-1. S. 21-22.

jinak než je pro jejich budoucnost přirozené, a tak by se opět dostaly do bludného kruhu, neboť by jim jejich nová budoucnost opět byla neznámá a hledali by ji, aby se o ní opět něco dozvěděli a mohli ji změnit. Tvrzení o hledání budoucího života je typické nejen pro jednotlivce, ale i pro celou společnost jako celek. Sociologové se tímto faktem zabývají již řadu let, jedná se o tzv. falešné proroctví, díky němuž se i nepravdivý předpoklad stává skutečným a díky společnosti má moc dosáhnout pravdy.

Naše projekce do minulosti je velmi složitá, proto se naskytá problém, zda je možné za přítomnosti vědecké objektivitě formulovat budoucí život, jaký skutečně svět bude. Tyto otázky se týkají samozřejmě i rodiny. Neboť již před několika lety se věci vyvíjely jinak, než sociologové předpokládali. Vývojové studie rodiny se nejčastěji vyskytují na třech úrovních, jež jsou koncipovány časem:

a) První možnou úrovní je teorie vývoje rodiny, jenž se zakládá na dimenzích vývoje lidského rodu. V tomto případě lze hovořit o modelu fylogeneze. Ovšem při představách budoucnosti na úrovni fylogeneze se přesahujeme na úroveň, jež přesahuje naši představivost. Jediným cílem vzniku zmíněné teorie je pouze výsek lidské historie.

b) Druhou možností je úroveň kulturních přeměn. Celá tato koncepce se může opírat o století, ale i milénium. Cílem teorie je snaha o budoucí vývojové stádium. Kulturní přeměny je nutné sledovat odděleně, nikoliv jako celek.

c) Třetí úrovní představují sociální a civilizační přeměny, jenž vytváří nejobvyklejší předpovědi budoucnosti. Tyto teorie se opírají o racionální povahu a legitimitu postupů ve vědě. Ačkoliv mluvíme o krátkodobé předpovědi, jedná se o teorii uspokojující, neboť se týká obvykle dvou generací. V případě sociální přeměny se uvažuje o vývojových změnách, které budou typické pro naše děti a vnuky, nebo o rozdílech mezi rodinným životem našim a našich rodičů.⁴⁹

4.3.1 Děti a problémy současné rodiny

Zásadní význam pro zdravý vývoj dítěte v rodině má jeho situovanost. Hlavním činitelem není jen matka, neboť i ona sama je součástí dalších vztahů ve společnosti.

---

⁴⁹ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 147-151.

Tyto ostatní vztahy nejsou vždy pouze přínosné, jelikož mohou matku zatěžovat. Lze tedy konstatovat, že důležitější než vztah matky a dítěte je začlenění obou do prostředí rodiny a domova, kde sehrává významnou roli otec a další děti. Rodina a domov se pro dítě stávají stanovištěm důvěry, spolehlivosti a oporou.

Chceme-li se zabývat dítětem a jeho zdravým vývojem ve výchovném procesu, nelze se oprostit od tématu rodiny, v němž dítě vyrůstá, vyvíjí své nové možnosti, realizuje své cíle a stává se sám sebou. Musíme se zaměřit na dítě a problémy celé rodiny, neboť právě interakcí rodina a dítě má rodina možnost promítat sama sebe do dítěte. Současná moderní rodina prošla třemi významnými fázemi, jež jsou ohraničeny časovými úseky:

1) V případě první fáze se jedná o období po druhé světové válce až do šedesátých let. Základní jistotou ve světě byl pouze respekt v rodině, neboť všechny ostatní jistoty během krátkých let selhávaly. Jednalo se o období plné bídy a beznaděje, kde jedinou možnou základnou byla rodina, jež byla schopna obklopovat své děti láskou a důvěrou. Završením lásky u partnerů byly děti, které po dlouhé době hrůz, ztráty nejbližších, bezmoci, mohly opět naplnit domovy láskou, smíchem a štěstím. Zmíněná doba je také označována jako tzv. baby boom, při němž docházelo k nárůstu porodů. Z těchto důvodů došlo i k oživení reformní pedagogiky a nástupu humanistické psychologie.

2) Druhá fáze změn moderní rodiny byla ukončena přibližně v osmdesátých letech. Lze ji definovat i jako tzv. období vystřízlivění, neboť v centru dění již nestojí rodina a dochází k poklesu narozených dětí. Ve společnosti se zlepšuje ekonomická situace a postupně se začínají naplňovat kariérní růsty u partnerů, otevírají se nové možnosti života, zvyšuje se blahobyt a rodina již není jediným zázemím ve společnosti, právě naopak zakládání rodin je chápáno jako brzda, nedosažení cílů, zastavení kariéry či zátěž pro partnery. Manželé mají stále větší nároky na cestování, bydlení, zařizování nových obydlí, z tohoto důvodu hledá žena, co nejlepší zaměstnání a usiluje o co nejlepší a nejvyšší vzdělání. Hlavními tématy druhého období jsou antikoncepce, příprava dítěte na profesní dráhu, redukce počtu dětí... Partneři stále častěji zpochybňují svázanost jednoho s druhým, čímž se zvyšuje rozvodovost a počet druhých a dalších manželství. Odborníci s těmito souvislostmi mluví o tzv. krizi rodiny.

3) Od osmdesátých let prakticky do dnes mluvíme o tzv. třetí fázi moderní rodiny. Charakteristická pojmem tzv. postmoderní rodiny. Samozřejmě, že rodina i nadále ve své funkci existuje, ovšem jeví se pouze jen jako množství alternativ,

kteřé jsou podmíněny množstvím vynucených či volených okolností. Charakteristické pro postmoderní rodinu jsou tři závažné jevy:

a) Narůstá počet rozvodů, druhých a dalších manželství, což způsobuje, že stále více dětí v prostředí, jež pro jejich vývoj není stabilní a stálé. Nejvýznamněji je dítě zasáhnuo z hlediska emočního prožívání, jenž nestabilita přináší. Dítě se potýká s množstvím nových lidí, kteří jsou nyní součástí jeho rodiny. Má mnoho nových sourozenců, dědečků, babiček a se všemi členy rodiny se mnohem častěji dostává do konfliktních situací.

b) Stále častěji je oslabeno tradiční soužití, které je tvořeno otcem, matkou a sourozenci. Dítě pendluje mezi otcem a matkou, nebo naprosto chybí mužský vzor v rodině.

c) Vytrácí se přímé zkušenosti s tradičními hodnotami pevného svazku, neboť vnoučata nemají možnost sledovat stabilizaci u svých prarodičů. Již tyto svazky jsou v současné době velmi proměnlivé a oslabené.

Lze namítnout, že vytváření nových vztahů může mít pro dítě pozitivní ovlivňování. Ale vzhledem ke zvláštnostem dětské osobnosti povede vznik nových setkávání k citovým zátěžím, problémům v rozhodování, stresům, traumatům ze situace, jež nejsou schopni zvládnout a k raným krizím, které dítě postihují.⁵⁰

---

⁵⁰ MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Ivo Možný. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8. S. 71-73.

5 Rodiče a děti

Citově stálé a vřelé prostředí je pro dítě hlavním předpokladem zdravého duševního vývoje. I přesto, že se stálé a vřelé prostředí zdá snadno dosažitelným cílem, ve skutečnosti tomu tak často není, neboť je nutné vynaložit značné úsilí, abychom splnili podmínky k optimálnímu prostředí. Prvním důležitým požadavkem je skutečnost, aby rodiče měli své děti skutečně rádi a druhým, aby vazby v rodině byly vzájemně otevřené. Je nutné vytvořit takové prostředí, v němž se všichni po celý život budou cítit dobře a nebudou se považovat za omezované ze strany druhých lidí. Rodina by se měla stát pro jejich děti určitým přístavem lásky, naděje a úcty, do nichž se i po dlouhých letech budou s radostí vracet. Dítě se svým narozením stává pro rodiče životní příležitostí, neboť právě díky dítěti mohou vytvářet novou osobnost, která bude ke společnosti užitečná a přínosná. Partneři, kteří se rozhodnou založit rodinu, získají velký dar života, jelikož již po zbytek existence budou sledovat, jak se jejich dítě vyvíjí a uvědomovat si možnosti, které mu životní prostředí poskytne.⁵¹

5.1 Co dáváme dětem a ony nám

Kdekoliv se setkají rodiče, vždy se oklikami dostanou na totéž téma, kterým jsou jejich děti. Povídají si o radostech i problémech, které jsou nuceni řešit a nutno podotknout, že těch problémů se objevuje stále více. Mnozí autoři poukazují na fakt, že rodiče nechtějí budit před svým okolím závist, a tak si raději stěžují, jaké má jejich dítě problém, než aby se zaměřili na stránky, v nichž jejich děti vynikají. Přes témata školy, nemoci, výdajů a podobně jsou často vyvozeny závěry, že dítě je pro jejich rodinu v podstatě zátěž a vydání. Samozřejmě, že mnozí demografové již vypočítali, jak náklady na dítě snižují tzv. životní úroveň. Ale úsudků proč mít dítě je celá řada, ale odpověď na otázku proč dítě nemít je jediná, sobectví. Mnohým partnerům jde při plánovaném rodičovství zejména o materiální hodnoty a hodnoty emocionální bývají zapovězeny. Pročítáme-li množství literatury, mohlo by se zdát, že se všude mluví pouze proti dětem, ale každodenní zkušenosti nám zmíněné teorie vyvracejí. Celá řada rodičů se s velkou obětavostí, láskou a za mimořádných podmínek, láskyplně starají o své děti. Mnozí rodiče, kteří nemohou mít děti vlastní, přijímají adopcí cizí děti

---

⁵¹ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S.10.

jako za své. Ve společnosti se najdou i takové ženy, které se vzdávají své kariéry, přebírají výchovu opuštěných, často i rizikových skupin dětí v dětských domovech a vesničkách. V takovém případě se schází dvě nezastupitelné potřeby dětí a rodičů, jelikož výchova dětí není pro jejich identitu dobročinností či útrpností. Mít děti, žít s nimi, starat se o ně, to jsou hlavní potřeby dospělého člověka, neboť dítě pro ně znamená hluboké životní uspokojení.

S jistotou lze říci, že každé dítě potřebuje pro svůj zdravý duševní vývoj vychovatele, jenž vytváří vůči dítěti vřelý citový vztah. Samozřejmě, že nelze mluvit o vztahu jednostranném, neboť i dítě musí pro rodiče představovat hlubokou životní potřebu, která bude naplňovat jejich život. Životní potřeba mít dítě vzniká u budoucích rodičů již před samotným narozením potomka, jinak bychom nemohli hovořit o očekávání nového života. Mezi hlavní potřeby, kterými dítě přispívá k naplnění existence rodičů, řadíme:

1) Potřeba stimulace, která vede každý živý organismus k činnosti. Nervový systém musí být ze svého okolí zásobován podněty, jež budou kvalitní a proměnlivé, jinak bychom nemohli navázat kontakt se svým okolím. Právě dítě se stává zdrojem podnětů, lze říci nevyčerpatelným zdrojem. *Bez dítěte by byl život nudný – i manželství by bylo prázdné.*⁵²

2) Potřeba učení neboli proces nabývání zkušeností. Bez učení bychom byli schopni přijímat podněty bez řádu a nepochopili bychom smysl daných impulsů. Právě díky dítěti můžeme prožívat důležité lidské prožitky a zkušenosti. K podnětům učení řadíme i problémy, které jsou specificky lidské a člověk má možnost zrát k životní moudrosti.

3) Pomocí citových vztahů se rozvíjí potřeba jistoty a bezpečí. Je-li na blízku někdo, kdo k nám patří, koho máme rádi, máme vůči němu vřelý vztah, pak se cítíme v bezpečí, a právě tyto pocity nejčastěji prožíváme v blízkosti rodičů. K intenzivní směně podnětů dochází v úzkém kruhu rodiny, nejenže děti lásku přijímají, ale zároveň ji svým vychovatelům vracejí.

4) S vědomím vlastní ceny je spojena potřeba celospolečenského uznání, společenského uplatnění a společenské hodnoty. *Kdybychom nebyli nikým na světě*

---

⁵² MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 15.

*přijímání a uznávání, byl by náš život smutnou, osamělou poutí.*⁵³ Zmíněná potřeba je podmínkou sebevědomí. Dítě zhodnocuje život rodičů, neboť jim umožňuje převzít roli rodiče a vyrovnat se druhým. Plozením dětí má jedinec možnost vyrovnat se ostatním mužům a ženám v důležité společenské funkci, najít jistoty sám v sobě a významně posílit vlastní já. V moderním světě, kde převažuje anonymita každého z nás, má jedinec možnost se díky dětem anonymity zbavit a uvědomit si, že naše děti nás potřebují, že pro ně máme význam a něco znamenáme. Naše hodnota se významně zvyšuje díky rodičovské odpovědnosti, povinnosti a starostem vůči dětem. Tak jako děti potřebují své vychovatele, tak stejnou měrou potřebují i vychovatele své děti a záleží jim na nich, proto se každý, kdo má za dítě zodpovědnost se o něj bojí a chrání jej.

5) Specificky lidskou potřebou je potřeba otevřené budoucnosti, člověk potřebuje mít před sebou určitou perspektivu, jinak by nemohl žít a pracovat. Zavřela by se před námi naše budoucnost, postihlo by nás zoufalství. Každý dospělý člověk má potřebu mít důkaz o pokračování něčeho, co je v nás vrozeno, našeho díla. Tvořivou prací se stává i dítě, které přesahuje náš osobní život. Nejen, že jsme součástí tvořivého proudu, my sami se stáváme tvůrci nového života a pokračovateli generace. U dětí hledáme povahové a tělesné podobnosti, vytváříme rodinné tradice a předáváme výchovné zásady. Již od narození vnímá dítě své rodiče, jejich spokojenost či nespokojenost, postoje i citové vztahy.⁵⁴

5.2 Potřeba lásky

Děti, jež dlouhou dobu žijí v citově nestálém a chudém prostředí, mívají velké obtíže v citových vztazích na všech úrovních vývojového stupně. V těchto případech mívá dítě problém mít někoho opravdu rádo a jen velmi těžko bude v dospělosti hledat citovou oporu. Jedinec, u něhož nebylo v dětství vytvářeno citové pouto, si v dospělosti často vybírá partnera, který má stejné problémy s vyjádřením citů, jako on sám. Otázkou zůstává, jak bude probíhat citová výchova u jejich dětí, zda nebudou vytvářet citově chudobné prostředí, nepříznivou životní atmosféru, či nezdravé podmínky pro vývoj dítěte. *Moderní věda tedy objevila starou pravdu: dítě potřebuje lásku!*⁵⁵

---

⁵³ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 16.

⁵⁴ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 13-17.

⁵⁵ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 39.

Nemáme na mysli rozmazlování dětí, ale pocit jistoty k člověku, který jej neopustí a na koho se může v jakékoliv životní situaci spolehnout. Lásky k dítěti nemá být slabošská a chápána jako oběť ze strany rodiče vůči dítěti, právě naopak mělo by se jednat o lásku důslednou, náročnou a do jisté míry i přísnou. Neboť rodiče, kteří se při výchově svých dětí cítí poníženi, či obětí, nemohou vytvořit pro dítě takové prostředí, které by bylo v souladu s jeho zdravým citovým vývojem.⁵⁶

*Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti.*⁵⁷ Lze tedy říci, že domov je nesmírně důležitou věcí v životě každého z nás. Vzpomeneme-li si na domov, vybaví se nám nespočet vzpomínek, které nás zahřejí a na které bychom neradi někdy zapomněli. Ale ten, kdo nepoznal pravou podstatu slova domov, ten je v životě velmi ochuzen. Lidská osobnost, jež se díky vnitřní struktuře rodiny stává zdatnou, zdravou a vyspělou osobností, vytváří společnost, v níž žijeme. Pod pojmem domov si děti nejčastěji vybavují bezpečí, neboť rodiče jsou jeho ochránci před nebezpečnými a neznámými situacemi. Zároveň je domov pro dítě objektem objevování, kde se učí, poznává nové skutečnosti, prožívá radost, a kde se mu plní i ta nejtajnější přání. Doma má jeden druhého rád a mnohé věci nedělá jedinec jen kvůli zásluze nebo na základě rozumu, právě naopak koná věci, aby udělal druhému radost. Mají-li rodiče své děti rádi a jsou-li schopni předávat jim svoji radost, pak se vytváří velmi dobrý předpoklad pro jejich děti, jež se budou stejným způsobem chovat ke svým dětem a ty to opět předají dalším a dalším generacím. Díky domovu má dítě možnost vlastnit místo. Ale nejedná se o nějaký koutek, kde má své hračky a kde je jeho království. Spíše můžeme mluvit o společenském místě. *Doma je tam, kam patříme, kde se s námi počítá, kam můžeme přijít bez velkých rozpaků, kde se na nás čeká, kde jsme přijímáni, kde jsme dokonale známi.*⁵⁸ V tomto prostředí se vytváří naše já a s tím i společenské hodnoty, jež přijímáme za své a jednáme dle nich bez nátlaku druhých osob, neboť se s těmito zásadami ztotožňujeme a přijímáme za své. Zároveň se díky rodině vytváří i svědomí, jelikož díky rodině poznáváme první bolest, zahanbení, či odcizení, pokud nějakým způsobem překročíme pravidla, která jsou v rodině dodržována. Naším chováním rozzlobíme a zklameme naše vychovatele, které máme rádi.

---

⁵⁶ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 36-40.

⁵⁷ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 175.

⁵⁸ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 176.

I když překročíme práh našeho domova, bude nás po celý život doprovázet vědomí o tom, co je dobré a co zlé. K pojmu domov se vztahuje i určitá stálost prostředí. Citové vztahy, které si dítě vytváří, se nevztahují jen na osoby, ale i na věci, které jej obklopují a k celému životnímu prostředí, ve kterém vyrůstá. A ze stálosti domova souvisí také stabilita. Jedná se o stabilitu domácího řádu, která je specifická pro každou rodinu. Různé rodiny se vyznačují různým denním programem, jinými hodnotami, řádem a životním stylem, jež upřednostňují. Je-li v rodině stanoven řád, neznamena to nutně, že jej dítě bude dodržovat celý život. Mnohá pravidla se mu mohou začít jevit jako omezující jeho identitu a vytvoří si řád nový. Přesto zůstává řád, hodnoty a normy rodiny základnou pro životní rozhodování a při jednání se o něj bude celý život opírat. Vědomí domova nemá šanci se vytvořit v rodinách, kde neexistuje řád, denní program je každý den odlišný, stále se děje něco nového a pro dítě nesrozumitelného. Ze všech pojmů, jimiž by se dal pojem domov charakterizovat vyplývá, že domov vytváří pro každé dítě zejména rodiče a všichni ti, kteří žijí s dítětem ve společné domácnosti a mají na něj jakýkoliv vliv. I přesto, že pojem matka přetrvává u dětí po celý život, nemusí vždy být rozhodující osobou pro vývoj. Může to být otec, babička, dědeček, nebo i hodná teta, která se o dítě chodí starat. Ale vždy se jedná o člověka, který na dítě působí klidně, vyrovnaně, stabilně, uvážlivě a hlavně projevuje dítěti svoji lásku. Taková osoba se stává pilířem domova a přirozenou autoritou, kterou dítě následuje.⁵⁹

5.3 Krize rodičovské autority

Dospívající mládež stále více sleduje citové prožitky druhých a vede je to k zájmu o druhé osoby, ať už se jedná o rodiče, učitele, nebo jiné autoritativní osoby, které zásadně vstupují do života dospívajícího jedince. Mladí lidé se nezajímají jen o to, co lidé dělají, ale více je zajímá, proč to vlastně dělají. Právě díky intelektu mají mladí lidé možnost porovnávat skutky a slova dospělých jedinců, zda jsou v souladu, či se zásadně rozcházejí. Mnozí rodiče bývají zaskočeni chováním svých dětí, neboť jejich chování nikdy dříve nebylo tak kritické jako nyní. Mnozí vychovatelé se domnívají, že je někdo navádí, ať už kamarádi nebo jiní příslušníci rodiny, zejména u rodin rozvedených. Rodiče si musí uvědomit, že jejich chování je pouhou zákonitostí, která doprovází vývojový pokrok a je dána vyšším stádiem k okolnímu sociálnímu světu. Významným faktorem při vzdoru dětí jsou i hodnoty a vztah mezi dítětem

---

⁵⁹ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 175-177.

a vychovatelem. Pokud byli vztahy velmi slabé, pak lze přepokládat, že dojde ke krizi mezi generacemi. Rodiče by se měli z chování svých dětí ponaučit a snažit se hledat novou cestu, která by byla zárukou stability ve výchově, čímž by byl prostor pro zdravý vývoj dítěte. Z praxe je známo, že dospívající jedinec si u svých rodičů ze všeho nejvíce cení upřímnosti mezi nimi. Upřímnost se projevuje souladem mezi myšlením, cítěním a jednáním. Další důležitou vlastností je statečnost, ale ne ve smyslu odvahy, ale spíše schopnosti odolávat nepřízní osudu, mít své přesvědčení, být věrný sám sobě a svým ideálům. Mladý člověk odpouští svým rodičům mnohé nedostatky v oblasti rozumové a kulturní, co ovšem odpustit nedokáže je předstírání, že něco ví a vše umí.

V předškolním věku zařazuje dítě informace z rodinného života do svých vědomostí a žije v souladu s danými pravidly, bez toho, že by se sám zamýšlel, zda se s těmito pravidly ztotožňuje či nikoliv. V období školního věku má se zařazováním nových informací již větší obtíže, neboť je pro něj velmi složité zařadit nové informace do tak rozvinutého systému hodnot. Největší problém nastává v období dospívání, kdy si vytváří morální osudy o svých rodičích a na tomto základu je kritizuje. Ve většině případů se jedná o kritiku nepřiměřenou nespravedlivou a pro druhou stranu velmi bolestnou. Je zcela zbytečné dítěti tyto úsudky zakazovat, důležité je tomuto stavu porozumět a učinit z něj přínos pro život dítěte a pro soužití mezi dítětem a rodiči.

Při projevech kritiky a pověry se vytvářejí dvě strany. Na jedné straně stojí to, co je pravé, hodnotné a trvalé. A na straně druhé je to, co se jeví jako zdánlivé, povrchní a prchavé. V souladu se změnami kritického posuzování dospívajících nemůžeme hovořit o ztrátě autority rodičů, ale pouze o jejím vývojovém posunu. Autoritou se vyjadřuje vztah mezi dvěma osobami, kdy jedna osoba má převahu nad druhou, ale zároveň vytváří oporu pro druhého. Vychovatelská autorita je typická převahou vývojovou a nikoliv násilnou. Protože pokud se někdo někoho bojí, pak se snaží z jeho nadvlády vymanit, ale cílem vychovatelské autority je nepodobení a identifikace, která by v případě nátlaku nebyla možná. Má-li rodič autoritu, pak se nesnaží dítě ovládat a v žádném případě mu neprojevuje svoji nadřazenost nad druhými, ale snaží se mu poskytnout vedení a pomoc. Přijme-li dítě svého rodiče jako autoritu, pak se dítě rodiči sice podřizuje, ale zároveň s tím mu důvěřuje, spoléhá se na něj, zbaví se nejistoty a získá pocit bezpečí. Právě pocit jistoty je základní psychickou potřebou, která by měla být u dítěte rozvíjena. Pokud by dítě nenabývalo pocitu jistoty, pak by jeho život byl plný nejistot, zatížení a úzkostí. Dítě by v tomto případě muselo veškeré životní situace řešit samo, nemělo by svůj vzor a v případě tísně by se nemělo

kam uchýlit. Pro dítě je zpočátku autoritou každý dospělý jedinec, ale již po krátké době je schopno rozlišit autoritu založenou na fyzickém nátlaku a autoritu, jejíž základnu tvoří citový vztah. Dítě ve školním věku rozlišuje autoritu na základě toho, co dospělý jedinec umí, ale může se jejich vzorem stát i spolužák, který dovede a umí něco, co druzí ne. Diferenciace autorit je o to intenzivnější v době dospívání, chce-li se vychovatel dostat do pozice univerzální autority, pak musí velmi často předstírat, že vše umí a vše znají. Ale jak již byl řečeno, jedná se o akt neupřímnosti, což každý dospívající jedince rozpozná a tato situace může vést k ještě větší krizi ve vnitřní struktuře rodiny.

Rodiče si sami svoji autoritu často podkopávají, pokud se snaží být dominantní tam, kde jejich místo již převezmou jiní, například přátelé, kamarádi a vrstevníci. Naštěstí se často jedná jen o nedůležité vzory ve stylu oblékání, poslechu hudby, účesu, či kouření. Tam, kde rodičovská autorita nemá pevné základy, tam získávají vrstevníci převahu i v důležitých oblastech rozhodování. V jiném případě stojí autorita rodičů vždy nad autoritou skupiny.⁶⁰

---

⁶⁰ MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti*. Zdeněk Matějček. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh). S. 306-311.

6 Výchovný proces

I přesto, že vývojová psychologie nepodává přesné pokyny, předpisy či rady, jak by měli rodiče své děti vychovávat, lze říci, že při výchově by se každý vychovatel měl do jisté míry opírat o poznatky z vývojové psychologie. Pouze za těchto předpokladů může být výchova dítěte přirozená. Řešíme-li nejrůznější výchovné otázky, pak je vždy nutné vycházet ze zákonitostí vývoje a růstu, jinak by zdravý vývoj dítěte nebyl možný. Autoři, kteří se zabývají výchovným poradenstvím, mívají velmi často problémy z definicí pojmu. Mnozí autoři se pojmem nezabývají a jiní ho naopak používají velmi nedůsledně, neboť v témže textu je tento pojem užíván v různém pojetí. V důsledku víceznačnosti v literaturách došlo k rozdělení pojmu výchova na tři výchovné koncepce:

1) Normativní pojetí pojmu výchova, v němž je cílem působení vychovatele na vychovávaného se záměrem dosáhnout pozitivních výsledků. Pozitivní výsledky by se měly stát patrnými ve vývoji jeho osobnosti. Základem výchovného působení je předem stanovený žebříček hodnot, jimž se vychovatel řídí a předpokládá, že se stane základnou i pro jeho svěřence.

2) Preskriptivní vymezení pojmu výchova, která se zabývá zejména metodami, díky nimž dosáhne vychovatel stanovených cílů. Tento cíl není dán vědou o výchově, ale opírá se o morální pravidla společnosti a užšího společenství, jako je například rodina, škola, církve,...

3) Deskriptivní pojetí, jenž zkoumá veškeré skutečnosti a postupy, které vychovatel využívá. V případě deskriptivního pojetí výchovy se sledují nejen jevy žádoucí, ale i ty nežádoucí, čímž lze konstatovat, že podstatou výchovy není hodnocení, ale popis výchovných postupů. Zájem není opírán pouze o pozitivní výsledky výchovy, ale i o to, jak lze vychovat dítě, které bude sobecké, arogantní, panovačné,...

Ve výchovném procesu je nutné se zabývat také působením vychovatele na vychovávaného, kde rozdělujeme dva základní typy výchovného působení:

A) Výchova záměrná

Podstatou záměrné výchovy je působení vychovatele na vychovávaného, kde již před samotným působením je stanoven výchovný cíl, tedy určitý nový vývojový stav, kterého chce vychovatel působením na vychovávaného dosáhnout a užívá postupy,

---

⁶¹ LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie*. Josef Langmeier, Dana Krejčířová. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X. S. 247

kteře jsou dle jeho názoru k dosažení cílu nejjvhodnější. Významnými výchovnými prostředky jsou odměny, tresty, vysvětlení, předvedení, poučení a jiné. Typickým prostředím pro realizaci záměrné výchovy je škola. Zde jsou předem dány osnovy a postupy v metodických příručkách, dle kterých by měli pedagogové postupovat. V rodině se samozřejmě bez záměrné výchovy také neobejdeme, ale prostředky a cíl nebývá vždy jednoznačně vymezen. Rodiče velmi často čerpají z vlastních zkušeností, pokud si nejsou jisti, zda skutečně mohou dosáhnout výchovných cílů, pak se soustřeďují na nejrůznější příručky a články. Nelze říci, že příručky jsou vždy řešením. Mnohé poučky se rozcházejí v obsahu a rodiče mohou nabýt větší nejistoty a rozkolísanosti. Stejně rozpory vznikají i ve vnitřní struktuře rodiny, žijí-li dvě generace společně, pak se objevují rozpory ve výchově dětí mezi prarodiči a rodiči, jelikož rodiče dítěte mívají vytvořen jiný hodnotový žebříček, než jejich rodiče. Naopak v rodině, kde žijí rodiče od prarodičů oddělně, ti nemají možnost získat přirozenou podporu, která je předávána z generace na generaci.

V širším smyslu lze chápat i výchovu jako tzv. bezděčnou, kdy je jako výchovný proces označováno jakékoliv působení jednoho člověka na druhého, ovšem musí dojít k nějaké změně jeho osobnosti. Prostředky i cíle nejsou přesně stanoveny, prostředkem se může stát i vztah mezi rodiči, chování dospělého jedince a veškeré sociální dění nejen v rodině, ale i mimo ni. Výchova se tím pádem stává interakcí, neboť nejen dítě se mění na základě působení jeho rodičů, ale i samotní rodiče se vlivem dítěte významně mění. I přesto, že pojetí bezděčné výchovy nebývá často akceptováno, je nutné říci, že děti se mnohem častěji učí tím, co rodiče dělají, jak se k sobě chovají, jaké vztahy mají generace mezi sebou, než příkazy a zákazy. Výchova v rodině by se tím pádem neměla stát pouze osnovami, kterými je nutné se za každou cenu řídit, ale radostným spolužitím více osob.

Hodnotový systém rodičů bývá sestaven na základě vlastního systému a předpokladů ze strany dítěte. Většinou bývá preferován hodnotový systém, v němž rodiče sami vyrůstali, popřípadě ze zkušeností, které v životě získaly. I přesto, že se hodnotové systémy v rodinách liší, často jsou v souladu s hodnotami celé společnosti, či s určitou sociální vrstvou. Problém vzniká, pokud je hodnotový systém odlišný od hodnot, které jsou uznávány ve společnosti. Jedná se o rodiny s nízkou sociokulturní úrovní tam, kde je vzdělání velmi nízko hodnoceno, nebo v rodinách, kde nejsou jedinci v rozporu s mravními zásadami či právními normami společnosti.

Vážné potíže vznikají i u rodin s vyšší sociokulturní úrovní, avšak hodnoty rodičů jsou naprosto odlišné a na dítě jsou kladeny požadavky, jež jsou neslučitelné.

Stanovení výchovných cílů je závislé na dosažené zralosti citové, rozumové a sociální. Důležité jsou také individuální dispozice dítěte, jeho schopnosti, dovednosti a vědomosti. *Správně stanovené cíle by tedy měly vycházet z těchto tří aspektů, tj. měly by respektovat zásadu zralosti (pohotovosti), zásadu kontinuity a zásadu individualizace.*⁶² Problémy při výchově vznikají, pokud je dítě učeno něčemu předčasně, nebo naopak pozdě. Dítě nemá čas si osvojit úkony jednodušší a již jsou po něm požadovány pro něj příliš složité procesy.

Výchovné prostředky by měly být pružné a důležitá je také jejich obměna a kombinace. Již u malých dětí bývají kombinovány odměny a tresty. Obecným pravidlem ve společnosti je, že účinnějším prostředkem výchovného působení jsou odměny a mělo by jim být ve výchovném působení užíváno více než trestů. Opakem odměn nejsou tresty, ale ignorace. Odměnou se nemyslí jen materiální povaha, ale zejména sociální odměny, jako například pochvala, pohlazení, sociální úsměv, uznání a podobně. Bude-li dítě odměňováno, pak lze očekávat rychlý vzestup chování, za něhož bylo chváleno. Tak jako odměny i tresty nabývají různých podob: okřiknutí, tělesný trest, zákaz určité činnosti, pohružka, pokárání,... Tresty nelze chápat pouze negativně, neboť za určitých podmínek mohou působit výchovně. Pozitivní funkcí trestu je pochopení toho, co je správné a co nikoliv. Zároveň lze trestem potlačit chování nežádoucí, zejména v případě, že je nutná rychlá náprava. Celá řada trestů mívá i negativní následky, například pokud je při trestu silná emoční reakce. Udělá-li dítě chybu při domácí přípravě a je za ni trestáno, pak se může navodit emoční stav, který bude ovlivňovat nežádoucí rozvoj rysů osobnosti, kterými mohou být úzkostlivost, plachost, neprůbojnost, ale i antisociální chování. Pokud je trest příliš častý a silný, pak se dítě vyhýbá trestající osobě a narušuje se vztah mezi vychovatelem a vychovávaným jedincem. Mnohé tresty, které jsou až příliš silné, často vyústí v týrání dítěte. Proto jsou tělesné tresty zakazovány a jejich užití by mělo být jen výjimečné a u malých dětí pouze symbolické. Tresty se mohou stát i tzv. značkovacím efektem. To znamená, že dítě, které bude neustále trestáno, se může v budoucnosti chovat podle tohoto očekávání dospělých, lze tento efekt přirovnat k tzv. pygmalionskému efektu. V některých případech se pak trestání dítěte může stát jeho vlastním vzorem

---

⁶² LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie*. Josef Langmeier, Dana Krejčířová. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X. S. 249.

pro budoucí chování, jelikož se jedinec začne s agresorem identifikovat. Z hlediska morálního a humánního jsou hrubé tresty pochybné. *K dítěti má vychovatel přistupovat s úctou a vidět v něm lidskou bytost, která se mu v právu na dobrý život rovná od samého začátku a která jednou bude stát na jeho místě – tak jak to zdůrazňoval Komenský odvolávaje se na Erasma Rotterdamského.*⁶³

Základními principy výchovy jsou dva základní typy výchovného působení:

a) Výchova vzorem, která vychází z koncepcí Komenského, který popisuje přirozenou schopnost dětí napodobovat druhé jedince. Účinnějšími vzory jsou pro dítě vychovatelé přitažliví a úspěšní, neboť chování úspěšných jedinců bývá častěji napodobováno, než jedinců neúspěšných. Některé formy chování se díky vzoru učí snadno, například mluva, styl oblékání, přejímání role vlastního pohlaví, ale některé formy vzoru jsou náročnější. Výzkumy dokázaly, že děti, které shlédnou film, v němž převládá agresivita, ti se pak chovají agresivněji, než jedinci, kteří film neshlédli.

b) Výchova vysvětlením, jež je užívána již u dětí předškolního věku. Dítě si musí na základě vysvětlení uvědomit, proč je svým vychovatelem trestáno či odměňováno. Taktika vysvětlování je velmi důležitá u starších jedinců. Účinné vysvětlení by mělo mít ráz rozhovoru a mělo by vycházet z dané situace. Dítě má právo klást otázky vychovateli, jenž jeho mínění přijímá se vši vážností.

B) Spontánní výchova

Soužití členů rodiny ovlivňuje osobnostní vývoj dítěte. I když nechtěně, je vychovatel pro vychovávaného jedince vždy vzorem. Během krátké chvíle dochází v rodině k různým vzájemným aktivitám, jakými jsou působení rodičů na dítě, rozhovor mezi rodiči, vztah mezi prarodičem a dítětem, vztahy mezi sourozenci a podobně. Všechny tyto rodinné interakce významně ovlivňují vývoj a duševní zdraví dítěte. Úkolem rodičů je věnovat pozornost základním potřebám dítěte a přiměřeně na ně reagovat. Při dekódování potřeb dítěte je dobré řídit se podle předem stanoveného schématu, které bývá označeno jako výchovný styl. Rozlišujeme tři základní výchovné styly:

a) Autoritativní styl, ve kterém je kladen důraz na uposlechnutí příkazů, poslušnost a podřízení se autoritě bez diskusí.

---

⁶³ LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie*. Josef Langmeier, Dana Krejčířová. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X. S. 253.

b) Styl liberální, který je založen na ponechání volnosti dítěte. Nejsou omezovány jeho aktivity a dítě se samo rozhoduje, co je a není pro něj přínosné.

c) Demokratický styl, kde je dítě chápáno jako samostatná bytost a tím pádem má být také významně respektováno. Dítě má právo samo o sobě rozhodovat, ale rozhodovací akt je omezen věkem a následky jeho jednání. Rodiče zastávají místo přátel a spolupracujících partnerů, dítě se samo učí přijmout odpovědnost vůči druhým lidem. Základem jednání bývá rozhovor a dosažení přijatelného řešení pro obě strany. Demokratický styl bývá nejčastěji považován za nejpříznivější z hlediska zdravého vývoje dítěte.⁶⁴

Chceme-li sledovat vývoj dítěte, nelze se zaměřit pouze na výchovné problémy v rodině, ale také na otázky, které přesahují výchovu. Měli bychom se velkou měrou zaměřit na postavení dítěte ve společnosti, na to co od dětí společnost očekává, ale také na to, co jim společnost poskytuje a jaké vytváří podmínky. V takovém případě je rozhodující budoucí společnost. V minulosti byla situace jednodušší. Praktiky, které se ve výchově dříve uplatňovaly, byly po řadu generací velmi podobné a dítě bylo vychováno na základě dlouhodobé tradice, čímž se z generace na generaci předávalo kulturní dědictví dané rodiny. Poznatky, hodnoty a postoje se neměnily ani díky společenským proměnám. Situace se začala měnit od počátku dvacátého století, tyto změny byly nejprve patrné v zemích rozvinutých a postupně se prolínaly i do zemí rozvojových. Základem správné výchovy byla poslušnost, která se zároveň stala prostředkem k reprodukci společenských norem. Díky poslušnosti bylo možné předávat hodnoty z generace na generaci, čímž se upevňovala stabilita společenských institucí. Poslušnost k rodičům měla být vytvářena již od útlého věku a neměnila se ani v dospělosti. Objevila-li se v rodině jakákoliv vzpoura a odmítání vůči rodičům, pak vždy přicházel trest. Poslušnost vůči autoritě se začala hroutit již ve dvacátém století. Nemůže ovšem říci, že by se jednalo o naprosté odmítnutí poslušného chování, ale změna nastala v porozumění pojmu poslušnost. Samozřejmě, že dítě mělo poslouchat své rodiče a řídit se jejich příkazy, ovšem již nešlo o tzv. poslušnost slepou, ale právě naopak o vědomou, která byla založena na pochopení důvodů, proč se má dítě chovat určitým způsobem. Stejně tak bylo odmítáno i násilí ve výchově, neboť působení autority mělo být jemné, svobodomyšlné a mravné. Změny na výchovu dětí se začaly proměňovat díky rychlým změnám ve společnosti, kterými byla demokratizace,

---

⁶⁴ LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie*. Josef Langmeier, Dana Krejčířová. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X. S. 247-256.

rozvíjení průmyslové výroby, zvyšující se požadavky na výkon jedince, a podobně. V minulosti zajišťovala rodina funkci ekonomickou a politickou, zatímco potřeba emoční byla zanedbávána. V současné rodině sehraává emocionalita nejdůležitější prvek, neboť dítě získává emoční jistotu, oporu a ochranu před společností. I samotné dětství se u dnešní generace významně prodloužilo a jedinec získává delší dobu na dospívání. Díky tomu se také zvyšuje odstup mezi jednotlivými generacemi v rodině. Rodiče musí stále častěji řešit otázku, jak vlastně vychovat své dítě. Na jednu stranu jsou ovlivněni svými rodiči a na druhou stranu se publikuje stále více odborných knih, jež se zaměřují na výchovu, ovšem jejich pojetí se rozcházejí.

Rodiče jsou nuceni hledat odpovědi na dvě základní otázky:

a) jak vychovat své dítě, aby bylo schopno dosáhnout svých očekávání, najít své místo ve společnosti a uplatnit všechny své potence,

b) jak splnit veškeré požadavky společnosti, aby vykonával vše, co je potřebné pro zachování chodu společnosti.

Odpovědi na zmíněné otázky je nutné hledat v charakteristikách současného světa, který je a zřejmě bude ještě více než dnes otevřený jak v prostoru, tak i v čase:

1) Rychlé změny budou probíhat jak v oblasti technické, vědecké, tak i v celém životním prostředí. Z toho vyplývají dva následky, které budou ovlivňovat výchovu.

a) Je nutné vychovávat děti pro svět, který je pro nás neznámý. Samozřejmě mohou mít rodiče své představy, jaký bude svět za několik let, ale zda je jejich mínění správné, to bohužel nikdo neví.

b) Svět bude mnohem složitější než je dnes, již nyní se musí dítě vypořádat s celou řadou alternativ a lze předpokládat, že v budoucnosti se bude objevovat stále více možností k výběru, čímž se zhorší i rozhodovací schopnosti dítěte.

2) Život jedince bude rozsáhlejší, neboť dříve jen málokterý občan překročil hranice státu. Ale nyní je to nejen snadné, ale z pracovních či jiných důvodů i nezbytné. Následkem výchovy bude:

a) Rodiče budou muset vychovat své děti pro celou společnost a nikoliv jen pro obec, v nichž žijí. Pro stále složitější organizaci světa bude nutné vytvářet stabilní emoční prostředí, do kterého se děti budou mít možnost vždy navrátit.

b) Výchova se musí zaměřit na individuálně odlišné prožití života. Dříve čerpali lidé ze vzájemných zkušeností, ale to již není možné a každý z nás se bude muset se životními zkušenostmi vyrovnat sám, již nebude možné posuzovat různá řešení, jelikož se bude jednat o stále více odlišné případy.

Jaké jsou tedy odpovědi na výchovu dětí? Jak vychovat své dítě, aby bylo schopno se vyrovnat s neustálými změnami ve společnosti? Odpovědí je otevřenost dítěte vůči světu. Dítě má být vychováváno:

a) Dostatečně tvořivě, neboť naučené znalosti nám v novém světě nepomohou, je nutné umět hledat nová řešení, nové informace, být otevřený objevům a hledat nové postupy.

b) Kriticky a zároveň snášenlivě. Na jedné straně hledat svoji pravdu a řešení, ale na druhou stranu si musí jedinec umět připustit chybu a být tolerantní vůči jiným názorům. Nelze se odvolávat na autoritu, každý jedinec musí ovládat vlastní kritický rozum.

c) Emočně jisté a hodnotově pevné. Učíme-li děti respektu k druhým a porozumění, pak se zároveň učí i sounáležitosti vůči celému světu.

d) Osobně odpovědné. Odpovědnost dítěte musí vycházet z autonomní morálky, která je založená na uznání obecných principů.⁶⁵

6.1 Zřetel k potencialitám

Dětství a mládí se vyznačuje bohatstvím rozvojových možností jedince. Ovšem naše potenciality nejsou omezeny pouze na ranný věk, ale provázejí celý náš život. Díky nim jsme schopni pozvednout se, hledat nová řešení, nevzdávat se a hledat nové cíle. Nicméně je zřejmé, že v dětství se potenciality rozvíjejí nejvýznamněji a tomu by měly odpovídat i nároky na rodiče, kteří velkou mírou přispívají k rozvoji jedince. *Osobnostní přístup k jedinci, zde konkrétně uplatňování zřetele k jeho potencialitám, nás nabádá, abychom neulpívali pouze na tom, jaký člověk právě je, co právě dokáže. Nabádá nás, abychom také brali v úvahu, jaký by mohl být a co by mohl dokázat, kdyby vyvinul vhodným způsobem patřičné úsilí, nebo kdybychom mu poskytli patřičné podmínky.*⁶⁶ Potentiality rozvíjí nejen vychovatelé, ale i lidé, kterým na někom záleží a chtějí, i když často pouze za určitých specifických podmínek, někoho rozvíjet, změnit, zkvalitnit činnost, podat lepší výkon, či někoho něčemu naučit.

---

⁶⁵ LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie*. Josef Langmeier, Dana Krejčířová. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X. S. 309-313.

⁶⁶ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 173.

Pojem potencialita bývá nejčastěji spojován:

a) S výkonem, ať už ve sportu, učení, nebo povolání. I přes počáteční nezdary má jedinec sílu říci si, že má na to se zlepšit a dosáhnout svého cíle.

b) Se změnou postojů a chování.

c) S kvalitami prožívání a jejich vyjádřením, například vnímat lásku, být šťastný, mít sympatie, přijmout výzvy budoucnosti, odpovědnost, a podobně.

d) Se seberealizací a sebeaktualizací. Jedinec celý život pracuje sám na sobě, překonává pochybnosti a vytváří si nový cíl.

V mnohých případech nebývají potenciality skutečně využívány, tyto případy se vyskytují zejména u mladých lidí, kteří jsou ovlivňováni činiteli. Činiteli, jenž ovlivňují rozvíjení potencialit, se dělí na dvě skupiny:

a) vnější činitelé

- málo podnětné prostředí
- nedostatečně ekonomicky zajištěná rodina
- zátěžové situace, s nimiž se jedinci nedokáží vyrovnat
- nedostatečné emoční zázemí
- negativní vzory

b) vnitřní činitelé, tzv. bloky, či bariéry

- úzkost
- sebepodceňování
- neznalost efektivních postupů
- špatná celková kondice

Samozřejmě se ve společnosti nacházejí i činitelé, kteří pozitivně ovlivňují rozvojové možnosti dítěte. Patří sem harmonické soužití s okolím, vyšší vzdělání rodičů, společné činnosti s jinými jedinci, kterých si vážíme.

Okamžité i dlouhodobé důsledky jsou ovlivňovány citlivostí vychovatele vůči dítěti. *Citlivostí (senzitivitou) vychovatele myslíme pohotovost a pružnost jeho vnímavosti vůči potřebám dítěte, jeho způsobilost reagovat tak, jak dítě právě potřebuje, aby se uklidnilo, bylo šťastné, uplatňovalo svou iniciativu.*⁶⁷ Osobnostnímu a kognitivnímu vývoji dítěte napomáhají klíčové podmínky, jež musí být zajištěny v raném věku dítěte. Mezi zmíněné podmínky patří:

---

⁶⁷ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 175.

1) Pozorná vstřícnost, která napomáhá dítěti ke zvědavosti a poznávací stimulaci. Významně ovlivňuje i řečový a intelektový vývoj dítěte.

2) Tělesný kontakt, díky němuž se dítě snadněji integruje s okolím.

3) Verbální podněcování podmiňuje vzájemnou interakci mezi dítětem a okolím, což má příznivý vliv na budoucí sociální vývoj dítěte.

4) Podněcující předměty, kterými se dítě seznamuje se svými schopnostmi a objevuje své zárodečné kompetence něčeho dosáhnout.

5) Pozitivní reakce okolí na projevy dítěte. Dítě dostává od svých rodičů verbální či nonverbální stvrzení svého chování. Citlivé odezvy ze strany rodičů podněcují dítě k dalším aktivitám.

Všechny zmíněné podmínky bývají často označovány společným názvem vřelost. Díky ní akceptuje dítě zásahy rodičů a snadněji pochopí, co se od nich žádá. Dítě nepřijímá pasivně názory vychovatele, ale právě naopak je přijímá za vlastní, aniž by byla potlačena jeho spontaneita a svéráznost vlastních projevů. Vřelost se tím stává nejvýznamnějším faktorem sblížování rodičů s dětmi.⁶⁸

6.2 Postoje bránící osobnostní rozvoj dítěte

Úsilí vychovatele, jenž pozitivně přispívá osobnostnímu vývoji jedince, bývá potlačováno negativními vlivy, které mívá na svědomí nejčastěji sám vychovatel. Některé z těchto negativních prvků bývají zřetelné na první pohled, jedná se o ovlivňování negativními názory, zanedbávání dítěte, či zneužívání. Tyto prohřešky si žádají velmi rychlou, šetrnou a účinnou pomoc odborníků. Jiné negativní vlivy nejsou na první pohled zřejmé, ale jejich dlouhodobé působení velmi negativně ovlivňuje osobnostní rozvoj dítěte. Jedná se o tzv. postoje odosobňující, jenž bývají zakotveny v rodičovském postoji. Odosobňující postoj je charakteristický danými znaky:

- neuvědomělý: často si rodič neuvědomuje, že postoj, který zaujal, je nesprávný a mělo by dojít k jeho nápravě
- není námi kontrolovatelný: jedinec si neuvědomuje nesprávný postup, proto nemá důvod jej jakýmkoliv způsobem posuzovat s jinými
- působí jako regulativ našeho jednání: jsou základem stereotypů v našem jednání vůči dítěti

---

⁶⁸ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 173-176.

- redukuje a omezuje projevy a potenciality dítěte: v centru zájmů stojí postoje rodiče bez ohledu na zájmy dítěte

Nejdůležitějším z těchto znaků je znak redukce. *Odosobňující postoje vychovatele jsou redukcionistické. To znamená, že omezují náš pohled na osobnost dítěte a jeho vývojové možnosti a skýtají mu omezený, tedy redukovaný prostor pro rozvinutí jeho osobnostních kvalit.*⁶⁹

Odosobňující postoje rodičů lze nejlépe vysledovat na čtyřech nejčastějších projevech, kterými jsou:

1) Dítě jako materiál a objekt manipulace

Přistupuje-li vychovatel k dítěti pouze jako k materiálu, či nějakému objektu, pak nelze očekávat, že se mezi těmito dvěma aktéry vytvoří rozvinutá interakce. Je-li dítě tímto způsobem pojmáno, pak se nemůže rozvíjet partnerství, které je základním předpokladem pro osobnostní rozvoj dítěte. Partnerství je uskutečňováno na základě vnějšího působení vychovatele a vnitřním přijetím dítěte, které svým zájmem, seberealizací a spontaneitou dané působení uplatňuje. Dítě, jež je vnímáno jako objekt, utvrzuje samo sebe jako podřízeného vůči autoritě. I přesto, že je dítě vůči autoritě v určitém podřízeném postavení, nemá být v této pozici utvrzováno, ale právě naopak rodiče by měli dítě přesvědčovat o partnerství mezi nimi. Jelikož jedinec by měl být v procesu spoluutváření aktivně zainteresovaným subjektem.

2) Dítě jako zátěž a hrozba

I přesto, že manželé plánují své rodičovství, velmi často se během prvních let objevují nové skutečnosti, které dříve nedomýšleli, či si je nepřipouštěli. Dítě je chápáno jako ohrožující element jejich kariéry, šancí, životních úspěchů,... Zároveň se s těmito problémy objevuje i hrozba pro vzájemné vztahy partnerů a rodiny se často ocitají v krizi, neboť partneři mají problém přerozdělit svůj volný čas vůči dítěti. Nejvýznamnější hrozbu představují děti zejména v době puberty, kdy narušují rodinou harmonii a pohodu, jelikož se dítě rodičům odcizuje a ti nedokáží odhadnout, jak se jejich potomek zachová v nejbližších dnech. Velmi často se vytváří tzv. bludný kruh, kdy dítě je stále vnímáno za jakékoliv situace jen jako nebezpečné a negativní. Projeví-li dítě jakékoliv pozitivní projevy, pak i ty jsou vnímány jen jako nedůvěřivé a rodič se stále více přiklání k předpojatým úsudkům. Jakýkoliv obrat k lepšímu je stále

⁶⁹ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 116.

chápan jako lstivost, či vychytralost a nepřipouští se obrát k lepšímu. *Nedostatek pozitivních momentů ve vztahu dítě-vychovatel, jakými jsou zakládání důvěry, posilování vstřícnosti, tvořivé hledání alternativních výchovných postupů apod., vede postupně k posilování negativních projevů mladých lidí, které zase dále posilují důvodnost jejich pojmání jako hrozby.*⁷⁰

3) Dítě jako kompenzace vychovatelových nedostatků a komplexů

Rodiče mívají často potřebu realizovat skrze dítě to, co se jim samotným nepovedlo realizovat, nebo neměli takovéto příležitosti jako jejich děti. Dítě se má stát jejich zástupcem toho, co jim samotným se nepovedlo, nejčastěji se jedná o vyšší vzdělání, uznání, atraktivní postavení ve společnosti, vyšší příjmy, apod. Jiným případem jsou rodiče, kteří jsou úspěšní a očekávají od svých potomků, že i oni dosáhnou stejných cílů jako oni sami. Dítě se díky postoji svých rodičů stává instrumentalizováno. Stává se tedy určitým nástrojem svých rodičů k realizaci cílů, ovšem tyto cíle dítě nechce, nebo neumí přijmout za vlastní. Dítě vynakládá značné úsilí, aby mohlo vyhovět svým rodičům a v případech, že zklamou, mívají pocity prohřešku vůči jejich osobě. Velmi často je trápí výčitky svědomí a domnívají se, že ztrácejí lásku a důvěru svých rodičů. I přesto může mít kompenzace vychovatelských nedostatků pozitivní vliv na dítě, neboť nabádá jedince k vývoji a vzestupným tendencím.

4) Protekcionistický redukcionismus

Jedná se o tzv. zaslepenost dítětem, kdy se rodiče snaží svému potomkovi vyhovět ve všech požadavcích, jenž na ně klade. Samozřejmě, že dítě získává v jádru rodiny spolehlivou oporu a zázemí, ale neučí se nést odpovědnost za své činy, přiznat si svůj omyl, zmýlí-li se, pak neumí dát za pravdu jiným. Rodiče vůči svým potomkům uplatňují tři základní formy protekcionistického redukcionismu:

a) Protekcionismus útočný, rodiče velmi útočně brání své dítě, kdykoliv se jim jeví ukřivděné. Velmi často se dostávají tito rodiče do konfliktu s učiteli svých dětí, neboť si myslí, že učitel si na jejich dítě zasedl a je vůči němu nespravedlivé. Tyto děti mívají problém komunikovat s okolím, jelikož nejsou schopni jiným lidem důvěřovat a tím se neustále navracejí ke svým rodičům.

---

⁷⁰ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrát k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče.* Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 118.

b) Protekcionismus soucítící, který je charakteristický pasivním poddáváním se pocitům. Rodiče své dítě nebrání útočně, ale zaujímají postoj trpitelů. Velmi vážně svým chováním narušují vztah dítěte ke světu a druhým lidem.

c) Protekcionismus služebný. V takovém případě se rodiče neustále podřizují svému dítěti, snaží se mu vyhovět za každou cenu a usnadnit jejich život. Z těchto dětí se stávají diktátoři, kteří chtějí ovládat své okolí, včetně rodičů. Tyto děti nejsou schopny spolupracovat s jinými a přijímat jiné názory, neboť chtějí mít vždy vůdčí postavení ve společnosti.⁷¹

---

⁷¹ HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5. S. 115-123.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

---

7 Empirický výzkum

Cílem mého výzkumného projektu je zjistit, jaký postoj zauímají mladí lidé k manželství a jaký je jejich pohled na výchovu dětí, jež v budoucnosti plánují. Ve výzkumu jsem se zaměřila i na pohled dnešní generace z hlediska chápání dětství dnes a chápání dětství našich rodičů, či prarodičů.

K empirickému výzkumu jsem využila anonymní dotazníky, které vyplňovali studenti Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 4. března 2013 – 14. března 2013. Pozorovanou skupinu tvořilo celkem 100 studentů, 50 dívek a 50 chlapců, přičemž 50% všech dotazovaných bydlí ve městech a druhá polovina na vesnici. Věková skupina dotazovaných byla v rozmezí dvaceti až dvaceti čtyř let. Dotazníky byly studentům předloženy v různých seminářích, kde byla vždy poměrně malá skupina dotazovaných, čímž byla zajištěna i různost dotazovaných, zejména z věkového hlediska.

7.1 Struktura otázek

Dotazník se skládá ze tří částí, jež jsou od sebe navzájem zřetelně odděleny.

V první části se nachází úvod k samému dotazníkovému šetření. Obsahuje údaje o mně samotné, tedy kdo jsem, v jakém ročníku studuji a za jakým účelem je následující dotazník připraven. Na konci první části děkuji Všem za jejich spolupráci.

Druhá část dotazníku obsahuje z hlediska vyhodnocování důležité informace, jelikož se zde obsahují tři významné parametry, které budou hrát při zpracování dotazníku zásadní roli. Jedná se o údaje dotazovaných, kde je jejich úkolem zaškrtnout, zda dotazník vyplňuje muž, či žena. Jaké je trvalé bydliště dotazovaných, tedy zda většinu roku bydlí ve městě, či na vesnici. A v neposlední řadě je rozhodujícím parametrem doplnění věku.

Poslední částí dotazníku je samotné šetření. Empirický výzkum je sestaven z celkem 25 otázek, které jsou svými odpověďmi rozmanité. Na některé z nich studenti odpovídají pouze ano, ne, či nevím. Na jiné mohou vybírat z mých připravených variant, v případě, že jim žádná z variant nevyhovuje, pak mají možnost vepsat vlastní odpověď na danou otázku. Pouze otázka číslo 3 je doplňovací, kde studenti sami odpovídají bez možností na výběr.

7.2 Stanovení hypotéz

K dotazníkovému šetření bylo vytvořeno 10 hypotéz:

- **Hypotéza číslo 1:** Ženy uvádějí nižší věk vhodný pro vstup do manželství a chtěly by se svým partnerem vychovávat více dětí než muži.
- **Hypotéza číslo 2:** Dominantní vlastností budoucího partnera je spolehlivost a nejdůležitějším právem a povinností být si věrni.
- **Hypotéza číslo 3:** Dotazovaní z vesnic vnímají rozdíl mezi křesťanskou a nekřesťanskou láskou, přičemž častěji tvrdí, že jen manželství vedené Bohem může být trvalé.
- **Hypotéza číslo 4 :** Muži budou častěji vyžadovat uzavření předmanželské smlouvy.
- **Hypotéza číslo 5 :** Nejvýznamnějším predikátorem rozvodovosti je socioekonomický status.
- **Hypotéza číslo 6 :** Nároky na dítě se zvyšují, což je dáno zejména sociálními vrstvami.
- **Hypotéza číslo 7 :** Dominantním znakem dnešního dětství je dětství konzumní.
- **Hypotéza číslo 8 :** Dítě má být vychováváno emočně jisté a hodnotově pevné.
- **Hypotéza číslo 9:** Lidé ve městech považují za nejdůležitější prožitek dítěte prožitek pravdy.
- **Hypotéza číslo 10 :** Názor na výchovu osamělých rodičů není závislý na věku dotazovaných.

7.3 Datová analýza

V datové analýze bych chtěla na základě mého dotazníkového šetření zjistit, zda jsou mé hypotézy potvrzeny, či naopak vyvráceny.

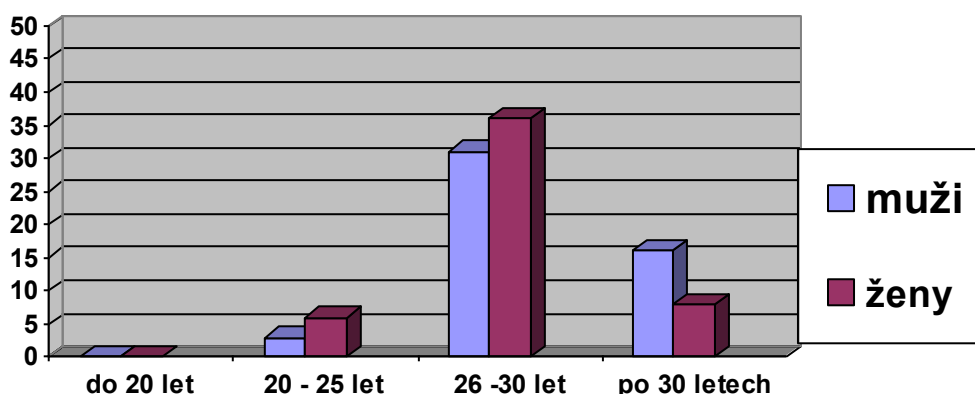
7.3.1 Hypotéza číslo 1

Na otázku číslo 1 a 2, které se vztahují k potvrzení, či vyvrácení hypotézy číslo 1 odpovědělo 72% všech dotazovaných žen, že pro vstup do manželství je nejvhodnější věk mezi 26-30 lety, přičemž u mužů byla stejná možnost označena v 62%. Pohled obou pohlaví na počet vychovávaných dětí byl téměř identický, u žen se objevuje varianta dvou dětí v 82% a u mužů dokonce v 92%.

Hypotéza byla vyvrácena, jelikož ženy i muži by chtěly vychovávat se svým partnerem, či partnerkou nejčastěji 2 děti. Zároveň se nepotvrdila nižší hranice pro vstup do manželství u žen.

Graf č. 1

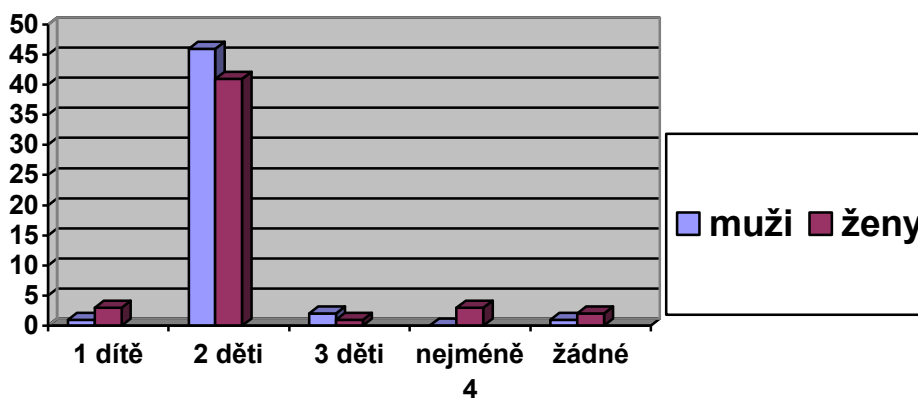
V kolika letech by měli lidé vstupovat do manželství?

Podle dotazovaných by lidé neměli vstupovat do manželství před dvacátým rokem života. Zatímco 12% žen a 6 % mužů uvádí, že věk mezi 20-25 je vhodným obdobím, kdy by měli lidé uzavírat manželství. Nejčastěji volenou možností byla varianta C, tedy vstup do manželství ve věku 26-30 let. U mužů se tato varianta objevuje v 62% a u žen v 72%. Druhou nejčastější odpovědí byl vstup do manželství po třicátém roku života. Pro čtvrtou možnost se rozhodlo 32% mužů, ale jen 16% žen.

Graf č. 2

Kolik dětí chcete vychovávat se svým partnerem, či partnerkou?

Vychovávat jedno dítě by chtěly pouze 2% mužů a 6% žen, oproti tomu nejčastěji uváděnou odpovědí byla výchova 2 dětí, která se u mužů objevuje v 92% a u žen v 82%. Na výchově třech dětí se shodly 4% mužů a pouze 2% žen. Žádný z dotazovaných mužů by nechtěl vychovávat více, jak 4 děti u žen se tato možnost objevila v 6%. Pouze 2% mužů a 4% žen by nechtěly vychovávat žádné dítě.

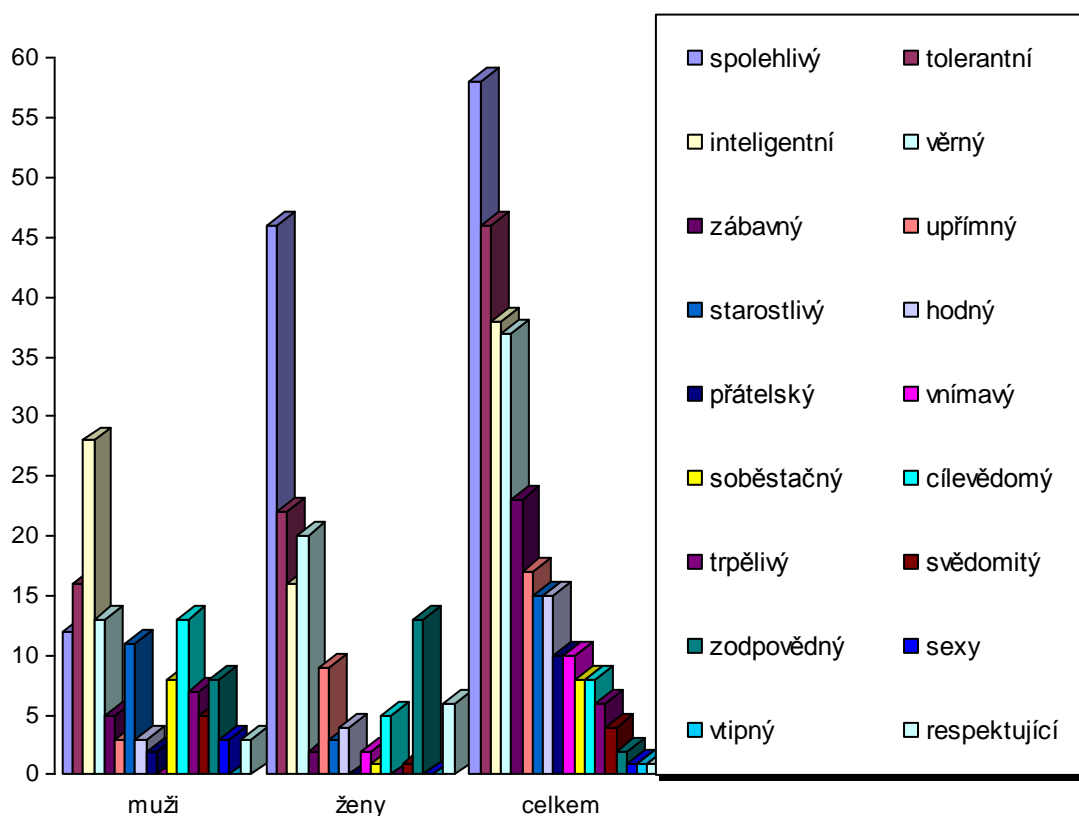
7.3.2 Hypotéza číslo 2

Hypotéza číslo 2 byla v dotazníkovém šetření obsažena v otázkách číslo 3 a 6. Kde dotazovaní uváděli 3 nejdůležitější vlastnosti svého partnera a zároveň vybírali práva a povinnosti jim nejbližší. Celkem 58% všech dotazovaných uvádí jako nejdůležitější vlastnost svého partnera, či partnerky spolehlivost. Naproti tomu 91% mužů i žen vybralo z práv a povinností být si věrni.

Hypotéza číslo 2 byla v dotazníkovém šetření popřena. Dle mého názoru není hodnota 58% u nejdůležitější vlastnosti natolik dominantní, jak bylo očekáváno.

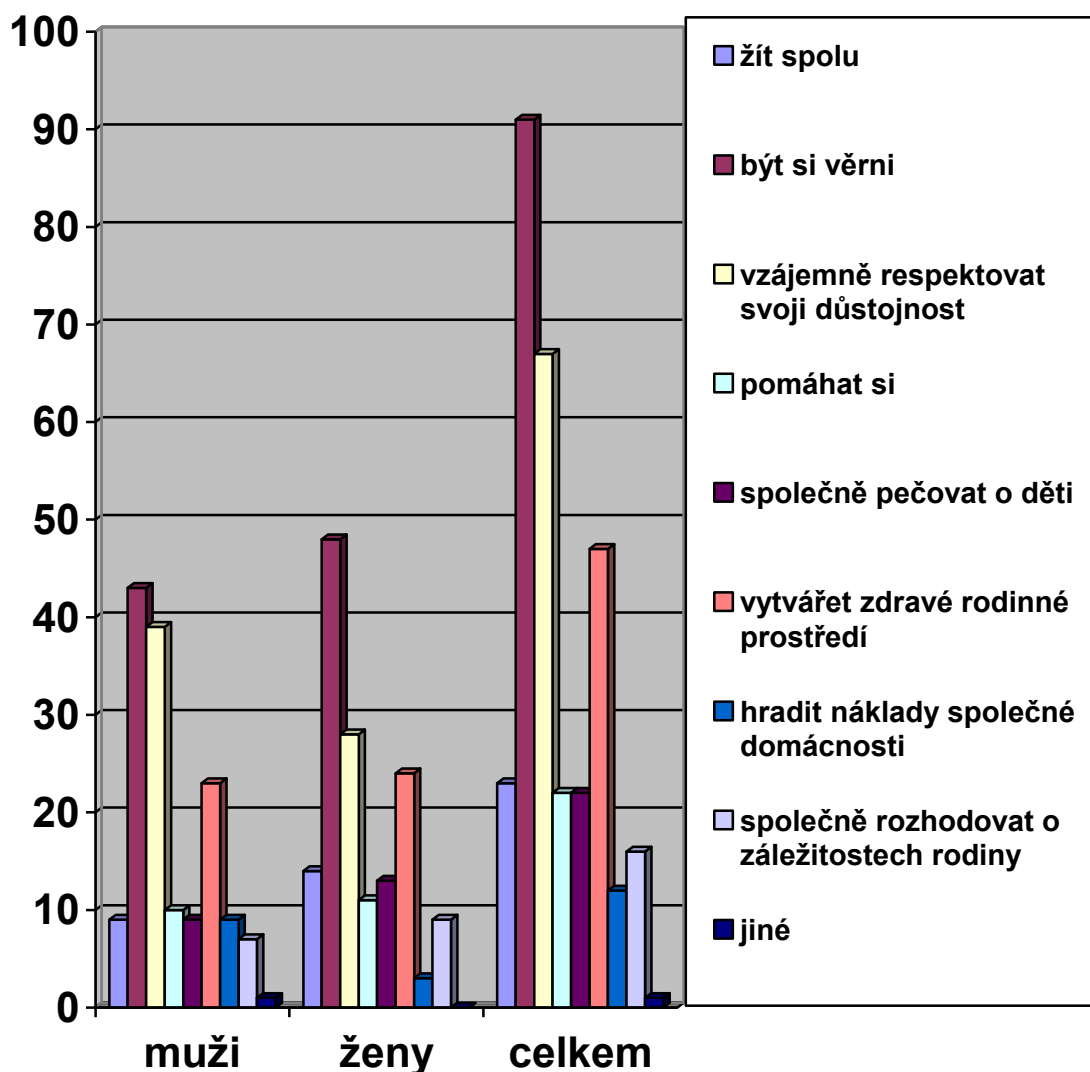
Graf č. 3

Nejdůležitější vlastnosti budoucího partnera, či partnerky.

Muži i ženy se nejčastěji shodují ve vlastnosti spolehlivost, a to v 58%. Na druhém místě je nejžádanější vlastností u partnera tolerance a to v 46%. Poté následují inteligence v 38% a vzápětí věrnost, která je žádaná v 37%. Vlastnosti s nejnižším počtem výskytu jsou respekt, vtip a tělesná přitažlivost, všechny tři vlastnosti se objevují pouze u 1% dotazovaných.

Graf č. 4
Nejdůležitější práva a povinnosti manželů.

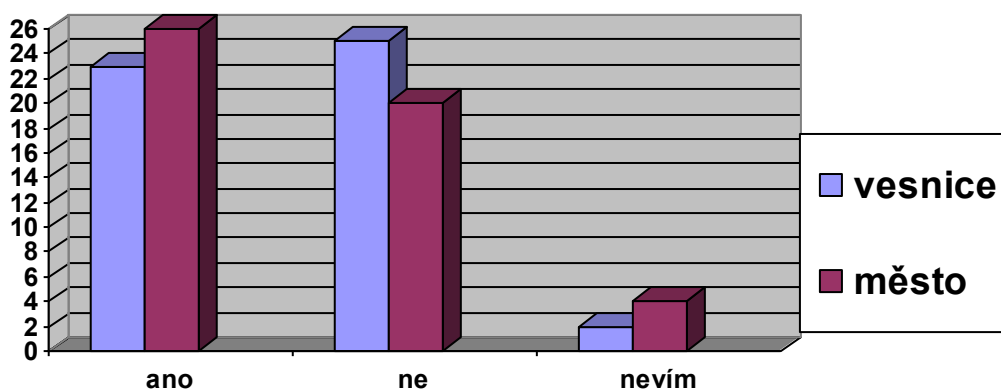
Za nejdůležitější právo a povinnost manželů považují dotazovaní možnost žít spolu, jenž se vykytuje v dotazníkovém šetření v 91%. Druhým nejvýznamnějším byl vzájemný respekt důstojnosti partnerů, a to v 67%. V 47% se dotazovaní shodli v možnosti tvorby zdravého rodinného prostředí. Poměrně vyrovnaných výsledků dosáhly možnosti žít spolu (23%), pomáhat si a společně pečovat o děti, jež obdržely stejný procentuální poměr 22%. Pouze jednou se jeden z dotazovaných mužů rozhodl využít možnosti jiné, než je uvedena v seznamu, kde uvedl, že nejdůležitějším právem a povinností manželů je intimita páru.

7.3.3 Hypotéza číslo 3

Zda křesťanské a nekřesťanské manželství chápou dotazovaní z vesnic jinak, než městská populace zkoumá v dotazníku otázka číslo 7 a 8. Výsledky šetření byly velmi rozporuplné, jelikož na jednu stranu není rozdíl mezi vnímáním křesťanského a nekřesťanského manželství ve městech a vesnicích. A na druhou stranu se 93% všech dotazovaných shodlo na tom, že manželství vedené Bohem nemusí být vždy trvalé.

Graf č. 5

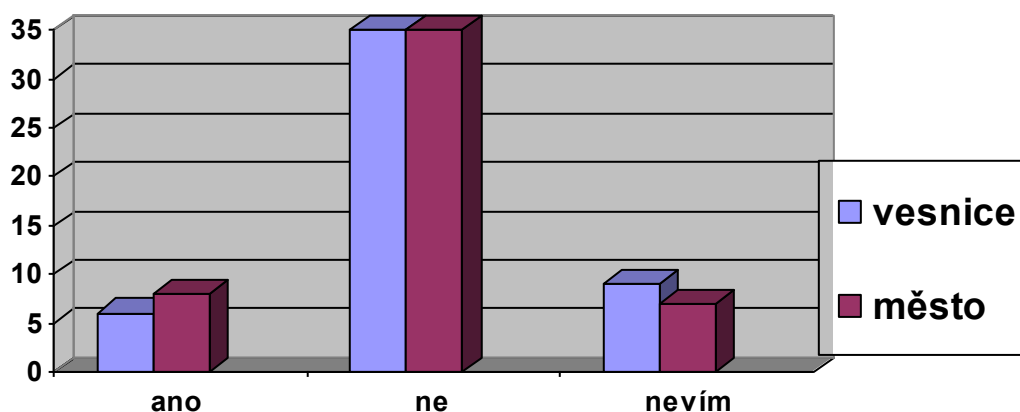
Vnímání pojmu křesťanské a nekřesťanské manželství.

Výsledky průzkumu byly téměř totožné, jelikož 49% dotazovaných vnímá rozdíl mezi těmito dvěma pojmy, ale 45% ne. Zároveň se 6% nedokázalo k dané otázce vyjádřit.

Graf č. 6

Pouze manželství vedené Bohem je trvalé.

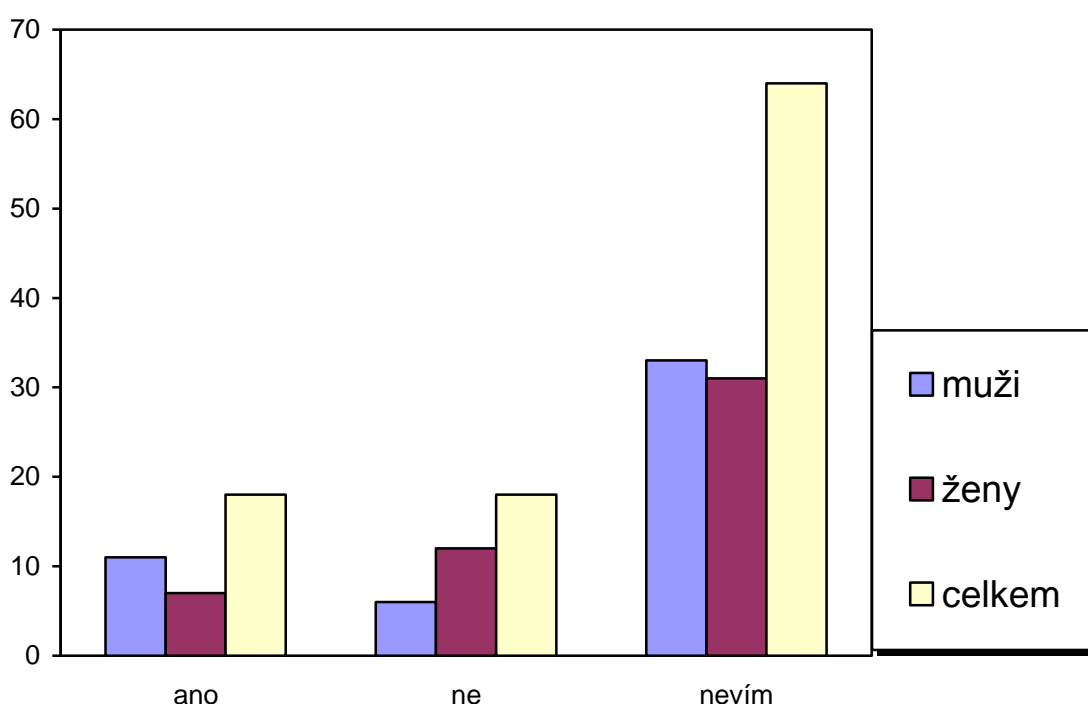
Celkem 70% všech studentů se shoduje na tom, že manželství vedené Bohem nemusí být vždy trvalé. Pouze 14% je přesvědčeno o trvalosti tohoto závazku a 16% se k uvedenému výroku nedokázalo vyjádřit.

7.3.4 Hypotéza číslo 4

Zda muži vyžadují, či nikoliv uzavření předmanželské smlouvy častěji než ženy, dokazuje otázka číslo 5. Hypotéza nebyla potvrzena, jelikož jak ženy, tak i muži jsou většinou v této oblasti velmi nerozhodní a nedokážou posoudit, zda skutečně chtějí se svým budoucím partnerem či partnerkou uzavřít před vstupem do manželství předmanželskou smlouvu.

Graf č. 7

Uzavřete se svým partnerem/partnerkou předmanželskou smlouvu?

Celkem 64% všech dotazovaných studentů Univerzity Palackého v Olomouci se nedokázalo rozhodnout, zda by se svým partnerem/partnerkou uzavřeli předmanželskou smlouvu, či nikoliv. Naproti tomu součet těch, kteří by předmanželskou smlouvu uzavřeli, byl stejný jako odpůrců předmanželské smlouvy, celkem každou skupinu tvoří 18% dotazovaných.

Muži byly z 66% nerozhodní, celých 12% uvedlo, že by předmanželskou smlouvu s partnerkou uzavřelo, ale 12% bylo proti.

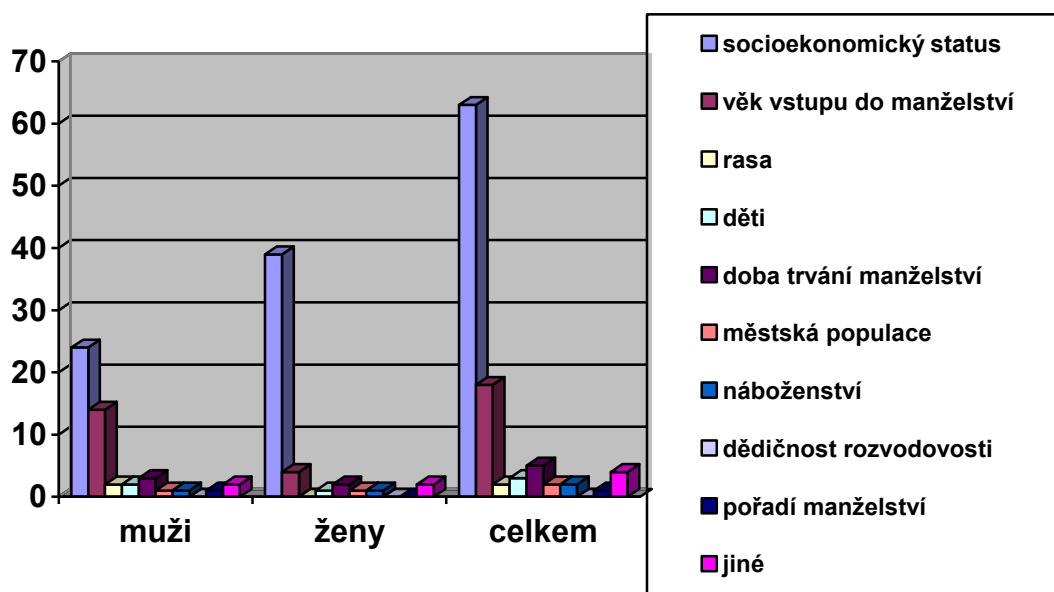
U žen byly výsledky v oblasti nerozhodnosti stejné, jelikož 62% se k dané otázce nedokázalo vyjádřit, ale 24% žen by se svým partnerem předmanželskou smlouvu neuzavřely a 14% naopak ano.

7.3.5 Hypotéza číslo 5

Predikátorů rozvodovosti je celá řada, zda dotazovaní studenti považují za nejběžnější z nich socioekonomický status, dokazuje otázka číslo 12.

Hypotéza byla skutečně potvrzena, jelikož 63% dotazovaných považuje za nejvýznamnější predikát rozvodovosti právě socioekonomický status.

Graf č. 8
Predikátor rozvodovosti.

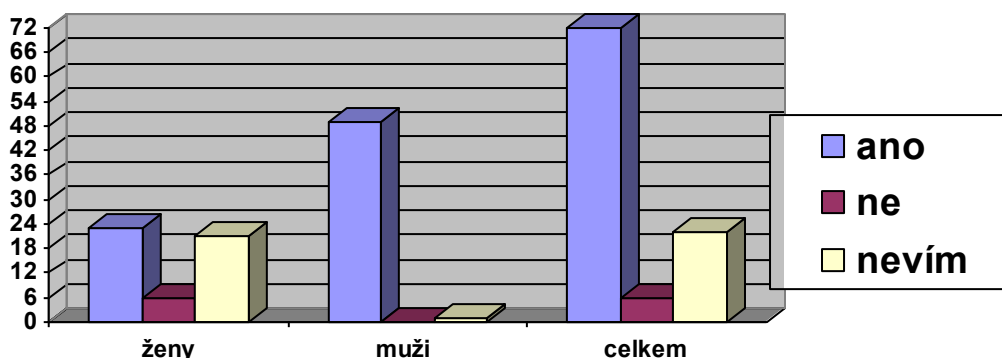
Mezi nejvýznamnější predikátory rozvodovosti patří socioekonomický status (63%) a věk vstupu do manželství (18%). Ostatní hodnoty byly prakticky totožné a vyskytovaly se v rozmezí 5-0%. Čtyři z dotazovaných využily možnost vlastní odpovědi, za predikátor rozvodovosti uvedli povahu, chybějící komunikaci, příliš rozdílné osobnosti manželů a vyzrálost obou partnerů.

7.3.6 Hypotéza číslo 6

Hypotéza číslo šest tvrdí, že nároky na dítě se zvyšují, což je dáno zejména sociálními vrstvami. Zda dotazovaní studenti s tímto výrokem souhlasí, dokazují otázky číslo 18 a 20 v dotazníkovém šetření.

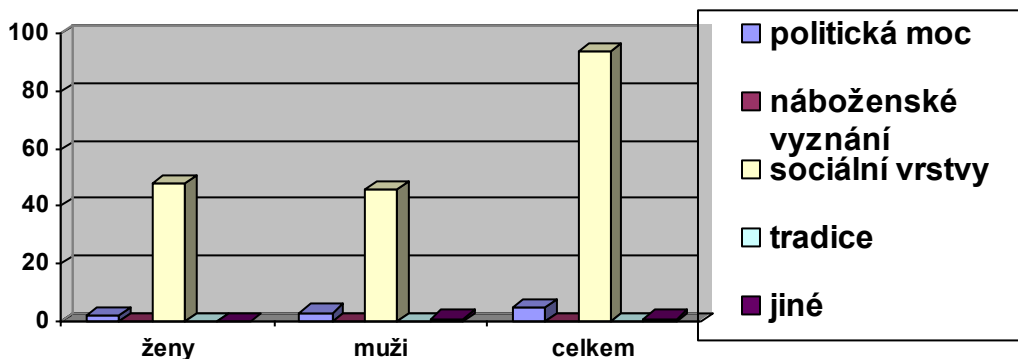
Hypotéza byla potvrzena, jelikož 72% všech dotazovaných uvádí, že nároky na dítě se neustále zvyšují a dokonce 94% tvrdí, že za nárůst nároků na dítě má na svědomí socioekonomický status rodiny.

Graf č. 9
Zvyšují se nároky na dítě?

V otázce zvyšujících se nároků na dítě byly ženy velmi nerozhodné, jelikož 42% z nich nedokázalo na danou otázku odpovědět, zatímco u mužů to byly pouze 2%. Naproti tomu 46% žen a 98% mužů uvádí, že nároky na dítě se v současné době zvyšují.

Graf č. 10
Nejvýznamnější faktor ovlivňující výchovu dítěte.

Nejvýznamnějším faktorem, jenž ovlivňuje dnešní výchovu, je dle průzkumu socioekonomický status, jenž byl zvolen v 94%. Ve výzkumu získala politická moc 5%. Pouze jeden muž uvádí jako významný faktor výchovy současný stav ČR.

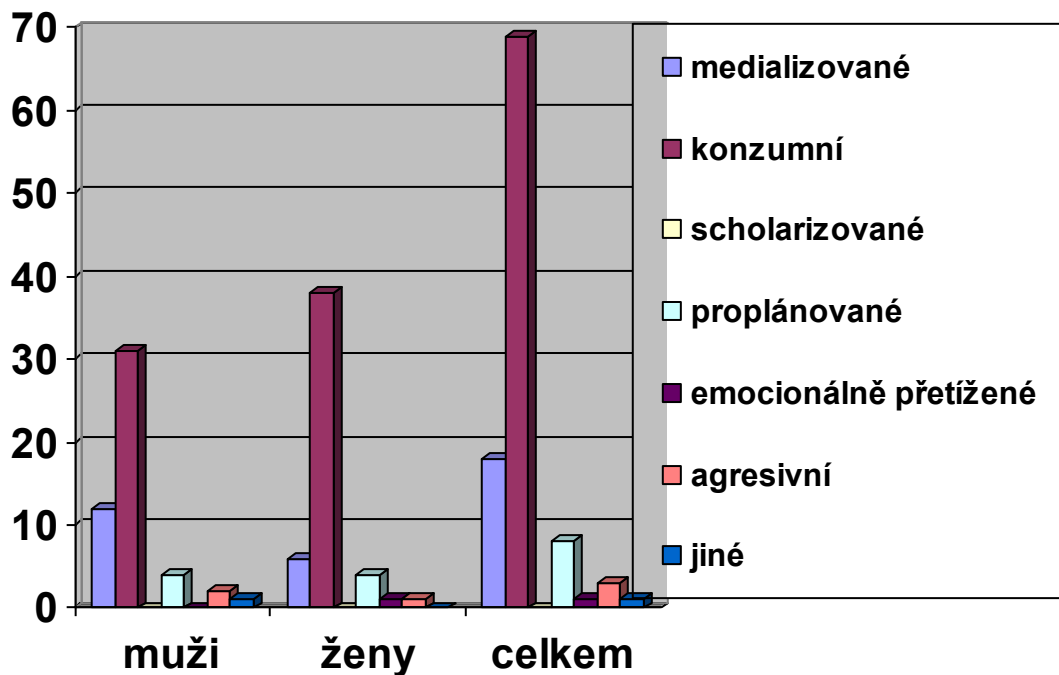
7.3.7 Hypotéza číslo 7

Zda je dominantním znakem dnešního dětství skutečně konzumní dětství, dokazuje otázka číslo 21. Hypotéza byla skutečně potvrzena, jelikož možnost B, tedy konzumní dětství obdrželo od všech dotazovaných 69% ze všech odpovědí.

Graf č. 11

Dominantní znak dnešního dětství.

Za dominantní znak považují všichni dotazovaní studenti dětství konzumní, jenž obdrželo celkem 69% ze všech odpovědí. Na druhém místě bylo označené dětství medializované s 18%. V celkovém součtu obdrželo dětství proplánované celkem 8% a dětství agresivní 3%. Dětství emocionálně přetížené bylo vybráno pouze v 1% a stejně tak i možnost samostatné volby, kde jeden z dotazovaných mužů uvádí, že dominujícím znakem dnešního dětství je nezájem o cokoliv. Scholarizované dětství nebylo dotazovanými označeno ani jedenkrát.

Ženy uvádějí v 76% možnost konzumního dětství, v 12% dětství medializované a v 8% proplánované dětství jako dominantní znak současného dětství. Stejný počet 2% obdržely možnosti emocionálně přetíženého dětství a agresivního dětství.

Muži považují dominantním znakem dětství, dětství konzumní v 62%, dětství medializované bylo vybráno v 24% dotazovaných mužů. Proplánované dětství bylo vybráno v 8% a dětství agresivní v 4%. Pouze jednou byla vyplněna jiná varianta, než která byla v nabídce.

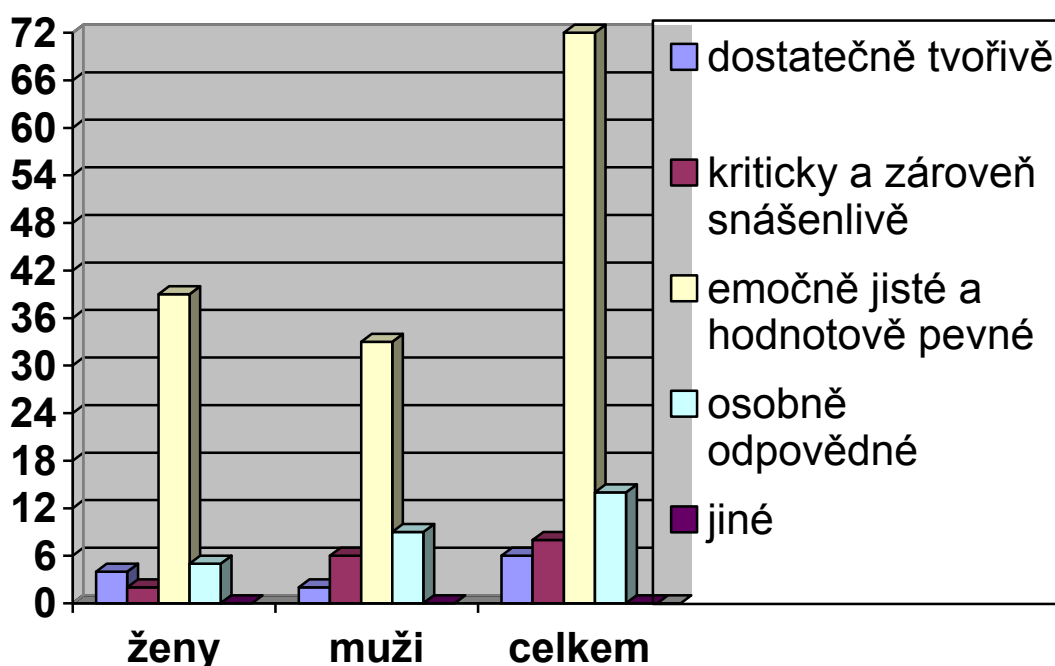
7.3.8 Hypotéza číslo 8

Hypotézu číslo osm, která tvrdí, že dítě má být vychovááno emočně jisté a hodnotově pevné, lze ověřit díky otázce číslo 24 v připraveném dotazníku.

Hypotéza byla pomocí empirického výzkumu skutečně potvrzena, jelikož 72% všech dotazovaných uvedla v dotazníku možnost c, tedy možnost, kdy má být dítě vychovááno emočně jisté a hodnotově pevné.

Graf č. 12

Dítě má být vychovááno.

Celkem 72% dotazovaných si z možných variant zvolilo výchovu dítěte, při nichž se dítě bude stávat emočně jisté a hodnotově pevné. Na výchovu osobně odpovědnou by se zaměřilo 14% dotazovaných. Dítě, které by mělo být vychovááno kriticky a zároveň snášenlivě uvádí 8% a na výchovu tvořivou se zaměřuje 6% dotazovaných studentů.

Ženy ve výchově preferují výchovu emočně jistého a hodnotově pevného dítěte v 78%, v 10% upřednostňují výchovu zaměřující se na osobně odpovědné chování dítěte, v 8% převládá dostatečně tvořivá výchova a v 4% výchova kriticky snášenlivého dítěte.

U mužů se nejčastější varianta emočně jisté výchovy objevuje v 66%, výchova osobně odpovědného člena společnosti v 18%, v 12% převládá výchova zaměřená na kriticky snášenlivé dítě a v 4% výchova dostatečně tvořivá.

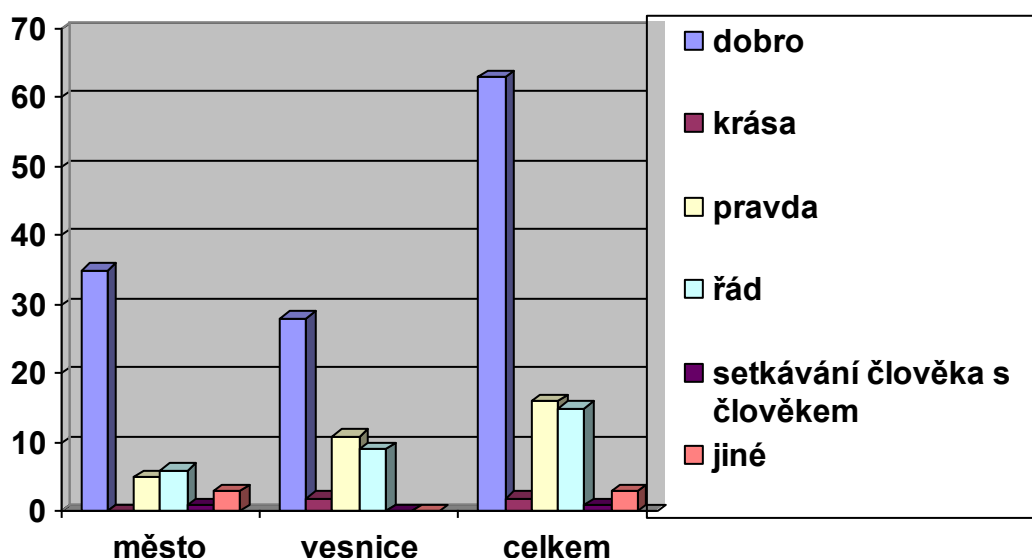
Nikdo z dotazovaných nevyužil možnosti vlastní představy o výchově dítěte.

7.3.9 Hypotéza číslo 9

Hypotéza číslo devět tvrdí, že za nejvýznamnější prožitek dítěte, považují dotazovaní žijící ve městě, prožitek dobra. Hypotéza byla vyvrácena, jelikož 70% dotazovaných, jež žijí ve městě, uvádí, že nejvýznamnějším prožitkem dítěte je prožitek dobra a nikoliv prožitek pravdy.

Graf č. 13

Nejdůležitější prožitek dítěte.

Prožitek dobra zvolilo 70% dotazovaných žijících ve městě, zatímco 56% těch, jenž žijí na vesnici. Na druhém nejčastěji voleném prožitku dítěte je prožitek pravdy, pro který se rozhodlo 10% městské a 22% vesnické populace. Možnost prožitku řádu si zvolilo 12% studentů z měst a 18 z vesnice. Dotazovaní studenti z měst si v 6% vybrali jinou možnost, než byla uvedena mezi variantami, uvedeným prožitkem u dítěte, jde dle nich prožitek poznání a dva studenti se shodli na prožitku lásky. Jen 2% dotazovaných z měst uvádí za nejvýznamnější prožitek setkávání člověka s člověkem. Studenti žijící ve vesnici si zvolili v 4% variantu b, kdy považují za nejdůležitější prožitek u dítěte prožití pravdy.

7.3.10 Hypotéza číslo 10

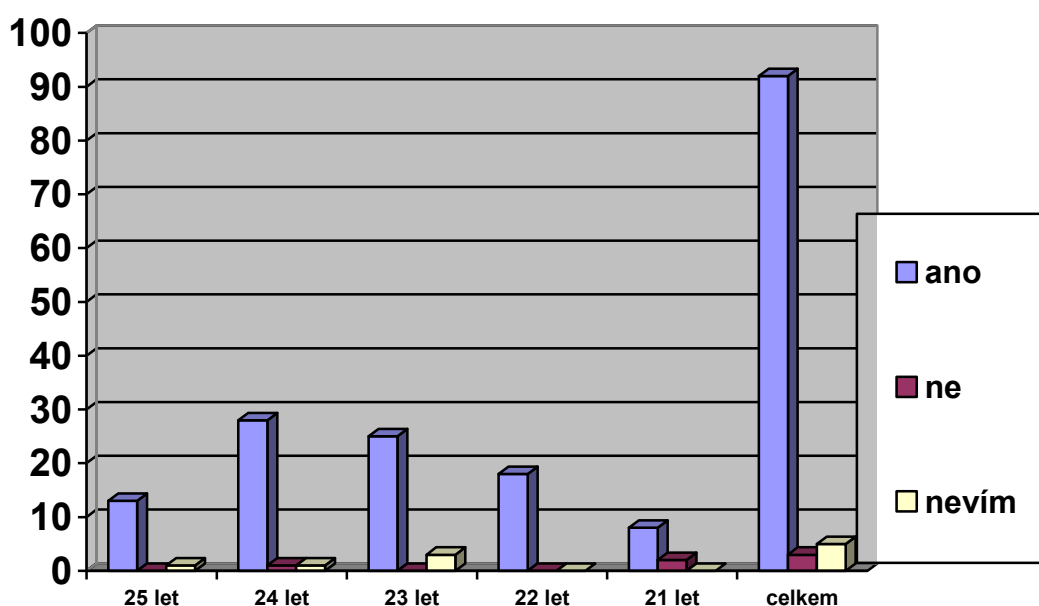
Zda je názor na výchovu osamělých rodičů závislý na věku či nikoliv, lze dokázat otázkou číslo 14 v dotazníku. Na otázku odpovídalo celkem 100 studentů,

přičemž 14 studentů bylo ve věku 25-ti let, 30 studentů ve věku 24 let, 28 studentů ve věku 23 let, 18 dotazovaných ve věku 22 let a 10 dotazovaných ve věku 21 let.

Hypotéza byla potvrzena, jelikož dotazovaní studenti se bez ohledu na věk shodli na variantě a, která tvrdí, že osamělý rodič může svému dítěti poskytnout dostatečnou výchovu. Variantu a zvolilo celkem 92% všech dotazovaných.

Graf č. 14

Osamělý rodič poskytuje dítěti dostatečnou výchovu.

Dotazovaní studenti ve věku 25 let se ve 13 případech shodli ve variantě a, která tvrdí, že osamělý rodič poskytne svému dítěti dostatečnou výchovu. Pouze jeden dotazovaný nebyl rozhodnut. Oproti tomu studenti ve věku 24 let ve 28 případech tvrdí, že výchova jedním rodičem je dostatečná, pouze jeden student nebyl rozhodnut a jeden tvrdí, že osamělý rodič neposkytne dostatečnou výchovu svému dítěti. Skupina dotazovaných ve věku 23 let se v 25 případech shoduje, že lze vychovávat dítě bez partnera a pouze 3 byli nerozhodní. Studenti ve věku 22 let se jednoznačně shodli, že osamělý rodič poskytne dostatečnou výchovu svému dítěti. Dotazovaní, kteří uvedli věk 21 roků, se v 8 případech shodují s většinovým tvrzením všech dotazovaných, pouze 2 jedinci byli proti výchově dítěte osamělým rodičem.

7.4 Závěr

Výsledky empirického průzkumu byly pro mne do jisté míry velmi překvapivé, jelikož z celkem deseti stanovených hypotéz, bylo pouze 5 potvrzeno a 5 hypotéz naprosto vyvráceno a nahrazeno zjištěnými údaji.

Hypotéza číslo jedna byla vyvrácena, nebyl zjištěn rozdíl mezi věkem vhodným pro vstup do manželství u mužů a žen. Právě naopak došlo k téměř naprosté shodě, kdy nejvhodnějším věkem pro vstup do manželství je dle dotazovaných studentů a studentek věk 26-30 let. Zároveň se také nepotvrdilo mínění o rozdílnosti dětí, jež by chtěli dotazovaní vychovávat, i zde se shodli na optimální výchově dvou dětí.

Hypotéza číslo 2 byla taktéž vyvrácena, neboť nejdůležitějším vlastností budoucího partnera byla sice zvolena spolehlivost, ale tento moment se vyskytoval spíše jen u žen, než u mužů a procentuální výsledek 58% není příliš přesvědčivý k tomu, abychom mohli skutečně stanovit, že byla hypotéza potvrzena.

Hypotéza číslo 3, jenž se zaměřuje na manželství křesťanské a nekřesťanské, byla vyvrácena, protože bylo zjištěno, že lidé na vesnicích spíše nevnímají tento rozdíl od dotazovaných žijících ve městech. Studenti žijící ve městě a na vesnici se shodli, že manželství vedené Bohem nezaručuje, že se bude jednat o manželství trvalé.

Hypotéza číslo 4 byla taktéž vyvrácena v dotazníkovém šetření tím, že bylo zjištěno, že celých 64% dotazovaných není schopno se k dané otázce jednoznačně vyjádřit. Domnívám se, že tato skutečnost je dána tím, že mladí lidé doposud o této možnosti neuvažovali, čímž pro ně bylo nejjednodušší variantou zvolit možnost nevím.

Zda je nejvýznamnějším predikátorem současného trendu rozvodovosti skutečně socioekonomický status dokazuje pátá hypotéza, jež byla potvrzena. Skutečně se 63% dotazovaných domnívá, že současná rozvodovost manželů je ovlivněna socioekonomickým statusem daného páru. Pouze v 18 případech byla volena druhá možnost, kde významný faktor sehrává věk, v němž lidé do manželství vstupují.

Hypotéza číslo 6 potvrzuje, že dle dotazovaných se v současné době skutečně zvyšují nároky na dítě. S tímto tvrzením souhlasilo 72% všech dotazovaných studentů a dokonce 94% z nich se shodují v tom, že hlavním důvodem, proč se nároky na dítě zvyšují je dáno sociálními vrstvami ve společnosti.

Sedmá hypotéza je zaměřena na dominantní znak současného dětství, kde bylo skutečně potvrzeno, že současné dětství je chápáno jako dětství konzumní. Na tomto

tvrzení se shodlo 69% studentů a až na místě druhém bylo dnešní dětství charakterizováno znakem dětství medializované.

Hypotéza číslo osm se zaměřila na pojetí, jakým si dotazovaní představují, že by mělo být dítě vychovááno. Hypotéza tvrdí, že dítě by mělo být vychovááno emočně jistě a hodnotově pevně, což se díky empirickému výzkumu potvrdilo. Zmíněnou variantu si zvolilo celkem 72% studentů, čímž byla hypotéza zcela potvrzena.

Rozdílem mezi vnímáním nejdůležitějších prožitků u dítěte se zabývá hypotéza číslo devět, v níž je uváděno, že dotazovaní, jež žijí ve městě, považují za nejvýznamnější prožitek u dítěte prožitek dobra. Tato skutečnost byla opravdu potvrzena, jelikož 70% všech žijících studentů ve městě označilo prožitek dobra za nejzásadnější pro výchovu dítěte.

Hypotéza číslo 10 se zaměřila na zkoumání pohledu na osamělé rodiče, kteří vychovávají své dítě. Hypotéza byla potvrzena, pohled na osamělého rodiče není závislý na věku dotazovaného, právě naopak. Celkem 92% ze všech věkových kategorií, jenž se výzkumu účastnilo, označilo možnost, která tvrdí, že osamělý rodič může poskytnout svému dítěti dostatečnou výchovu.

Jsem velmi ráda, že jsem se do poměrně velmi náročného empirického zkoumání skutečně pustila, jelikož jsem měla možnost zjistit celou řadu zajímavých zkušeností, které se týkají pohledu mladých lidí na jejich postoj k manželství, na výchovu dětí a na jejich chápání dětství v dnešní době. Bylo by velmi zajímavé a přínosné zmíněný průzkum po určitých časových etapách zopakovat a porovnat s předešlým hodnocením empirického výzkumu, jenž byl uskutečněn v roce 2013 na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Závěr

Vytváření etického prostředí výchovného procesu v rodinách patří k základním tématům, nad nimiž se nejen mladí lidé, jenž se rozhodují, zda vstoupit do manželství, a zda umějí pro své budoucí potomky vytvořit vhodné prostředí, díky němuž se bude jejich dítě vyvíjet v určitých morálních zásadách, ale i rodiny, které již své děti několik let vychovávají, se zamýšlí, zda prostředí, jenž svým potomkům vytváří, je opravdu to nejvhodnější a nepříznivější, nebo zda by měli své postoje vůči určitým etickým otázkám a morálním hodnotám překvalifikovat a zaměřit se na jiné principy, jelikož ty stávající nejsou nejvhodnější pro výchovu jejich dětí.

Ačkoliv si to mnozí partneři často nepřipouští, jedná se o otázky, které doprovázejí nejen jejich život, ale především život jejich dětí. Je velmi pravděpodobné, že zkušenosti získané v rodině nebudou nikdy zapomenuty a určité principy i nadále přenášeny dalším generacím. Zejména vlastní rodina je stěžejním bodem inspirací doprovázející život každého z nás a ovlivňující do jisté míry naše rozhodnutí. Chceme-li vychovávat děti vlastní, pak si musíme uvědomit, že budeme hlavními strůjci života našeho dítěte a je pouze na nás, aby se základnou každého nového rozhodnutí, se kterým se dítě setká, bylo založeno na morálních hodnotách dané společnosti.

V závěru diplomové práce bych chtěla říci, že studium literatury, které jsem se věnovala, bylo velmi obohacující. I přesto, že mnozí rodiče tvrdí, že neexistuje dostatek literatury, která by se na problematiku výchovu dětí zaměřovala, ve skutečnosti je tomu právě naopak. V mnohých knihách, ačkoliv jsou to často jen úryvky, je možno najít celou řadu inspirací a podnětných námětů. Tato témata nejsou určena pouze odborníkům, jako jsou psychologové, či sociologové zabývající se tématy rodiny, ale právě naopak mnohé odborné tituly se zaměřují na samotné rodiče, či vychovatele a stanovují mnoho podnětných nápadů a vzorových modelů, jak lze u dítěte vytvářet hodnotový žebříček a systém, jenž lze využít s menšími obměnami po celý život. Ačkoliv tituly přímo neuvádějí, že se lze dočíst i o morálním vývoji, nenašla jsem snad ani jeden z titulů, který by se méně, či více nedotýkal etických principů a morálních zásad, které je nutné u dětí vytvářet již od ranného věku. Vzhledem k nárůstu odborných knih míním, že zájem o zmíněnou problematiku nejen u rodičů, ale i učitelských profesí stále vzrůstá.

I přesto, že etická výchova by měla být pilířem vyučování ve školách, ve skutečnosti tomu bohužel tak není, ovšem nikde není psáno, že se nejedná pouze

o otázku několika mála let, což by si mnozí z nás opravdu přáli. Samozřejmě, že je pravdou, že svět a výchovu dětí, či žáků nemůžeme nikdy razantně ze dne na den změnit na celém světě, ale v každém případě je v našich silách, se o to přinejmenším pokusit, jelikož říci, že to nejde, je vždy velmi snadné a člověk se nemusí namáhat, ale ten kdo se pokusí u dětí vytvořit nový hodnotový žebříček, jenž je v souladu s morálními hodnotami společnosti a opravdu se mu to podaří, pak si může být jist, že tato zkušenost bude předávána několik budoucích generací. Díky každému z nás se společnost může stát o něco lepší a zejména bohatší o nové poznání.

Ač si to uvědomujeme, či nikoliv, vždy působíme na své okolí, pro které se můžeme stát zdrojem inspirací, proto je pouze na nás, abychom byli schopni vytvářet takové prostředí, které bude založeno na etických principech a morálních hodnotách, jež budou moci naši potomci přenášet na další generace, a my si budeme jisti, že se jedná o takové zkušenosti, které budou ve společnosti vždy ku prospěchu.

Seznam grafů

- Graf 1 – V kolika letech by lidé měli vstupovat do manželství?
- Graf 2 – Kolik dětí chcete vychovávat se svým partnerem, či partnerkou?
- Graf 3 – Nejdůležitější vlastnosti budoucího partnera, či partnerky.
- Graf 4 – Nejdůležitější práva a povinnosti manželů.
- Graf 5 – Vnímání pojmu křesťanské a nekřesťanské manželství.
- Graf 6 – Pouze manželství vedené Bohem je trvalé.
- Graf 7 – Uzavřete se svým partnerem/partnerkou předmanželskou smlouvu?
- Graf 8 – Predikátor rozvodovosti.
- Graf 9 – Zvyšují se nároky na dítě?
- Graf 10 – Nejvýznamnější faktor ovlivňující výchovu dítěte.
- Graf 11 – Dominantní znak dnešního dětství.
- Graf 12 – Dítě má být vychovááno.
- Graf 13 – Nejdůležitější prožitek dítěte.
- Graf 14 – Osamělý rodič poskytuje dítěti dostatečnou výchovu.

Seznam použitých pramenů

Monografie

- [1] BARTÁK, Vladimír, 1921-. *Čtení před manželstvím. Vladimír Barták ; [Ilustrační fotografie Vojtěch Písařík]*. 1. vyd. Praha : Práce, 1985. 299 s. : il. (Kamarád).
- [2] BERGER, Maurice, 1946-, Gravillon, Isabelle. *Když se rodiče rozvádějí : jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci. Maurice Berger, Isabelle Gravillon ; [Z francouzského originálu ... přeložila Abigail Kozlíková]*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2011. 131 s. ISBN 978-80-7367-843-2.
- [3] BLECHOVÁ, Zdenka, 1957-. *Partnerské vztahy v dnešní době, aneb, Jak spolu žít. Zdenka Blechová*. Vyd. 2. [Plzeň] : Zdenka Blechová, 2010. 155 s. ISBN 978-80-904007-9-5.
- [4] CAPPONI, Věra, 1946-1998. *Co by i moje dcera měla vědět o manželství. Věra Capponi*. 1. vyd. Praha : Motto, 1996. 168 s. ISBN 80-85872-39-0.
- [5] CELMER, Zuzanna. *Člověk na celý život. Zuzanna Celmerová ; [Z polského originálu přeložila Helena Stachová ; ilustroval Jiří Winter-Neprakta]*. Vyd. 1. Praha : Avicenum, 1990. 134 s. : il. (některé barev.). ISBN 80-201-0071-7.
- [6] DINKMEYER, Don C a Gary D MCKAY. *Efektivní rodičovství krok za krokem. Překlad Bohuslava Boučková*. Praha: Portál, 2008, 141 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3674-458.
- [7] DUNOVSKÝ, Jiří, 1930-. *Dítě a poruchy rodiny. Jiří Dunovský*. 1. vyd. Praha : Avicenum, 1986. 139 s. (Hálkova sbírka ; Sv. 37).
Eis, Zdeněk, 1930-. *Malá životní klopýtnutí. Zdeněk Eis*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. 165 s. ISBN 80-7178-298-X.

- [8] EYRE, Linda, M EYRE, Richard. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 1. Překlad Ladislav Dvořák. Praha: Portál, 2000, 156 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8360-9.
- [9] FURGER, Franz, 1935-1997. *Etika seberealizace, osobních vztahů a politiky. Franz Furger ; [Z německého originálu ... přeložil Miloš Voplakal]*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2003. 197 s. (Theologica ; 6). ISBN 80-200-1061-0.
- [10] HASS, Aaron, zemř.aron. *Morální inteligence : jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás. Aaron Hass ; [z anglického originálu] přeložila Hana Krejčí*. 1. vyd. Praha : Columbus, 1999. 152 s. ISBN 80-7249-010-9.
- [11] HAVLÍK, Radomír. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 174 s. ISBN 80-717-8635-7.
- [12] HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 175 s. ISBN 80-717-8154-1.
- [13] HELUS, Zdeněk, 1935-. *Dítě v osobnostním pojetí : obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Zdeněk Helus. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2009. 286 s. (Pedagogická praxe). ISBN 978-80-7367-628-5.*
- [14] HRUŠÁKOVÁ, Milana, 1952-. *Manželství a paragrafy : manželé a právo : vzájemná práva a povinnosti manželů : společné jmění manželů : manželé a bydlení : pracovní právo, sociální zabezpečení, daně, trestní právo. Milana Hrušáková ; [Ilustrace Aleš Čuma]*. Vyd. 1. Praha : Computer Press, 2000. 83 s. : il. (Právní rady). ISBN 80-7226-409-5
- [15] JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese. Jiří Jankovský*. Vyd. 1. V Praze : Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- [16] KAPR, Jaroslav, 1933-2003. *Nastávající otec. Jaroslav Kapr ; Ilustroval Dušan Pálka*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha : Mladá fronta, 1984. 181 s. : il. (Třináct ; Sv. 154).

- [17] KENT, Margaret, FEINSCHREIBER, Robert. *Hledám místo za účelem sňatku. Margaret Kent, Robert Feinschreiber ; [Il. Vladimír Jiránek ; z angl. orig. přel. Milena Perglerová]*. 1. vyd. Praha : Ivo Železný, 1993. 188 s., obr. ISBN 80-7116-665-5.
- [18] KLIMEŠ, Jeroným, 1967-. *Partneři a rozchody. Jeroným Klimeš*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 239 s. (Psychologie). ISBN 80-7367-045-3.
- [19] LANGMEIER, Josef, 1921-2007, MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Člověk známý neznámý : kapitoly z praktické psychologie. Josef Langmeier, Zdeněk Matějček*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1959. 469 s. : il. (Otázky dneška ; Sv. 58).
- [20] LANGMEIER, Josef, 1921-2007. *Vývojová psychologie. Josef Langmeier, Dana Krejčířová*. Vyd. 3., přeprac. a dopl. Praha : Grada, 1998. 343 s. : il. (Psyché). ISBN 80-7169-195-X.
- [21] MÁCHA, Karel, 1931-. *Etika a dnešek. Karel Mácha*. 1. vyd. Praha : Svobodné slovo, 1960. 199 s. (Živé myšlenky).
- [22] MACHÁLEK, Jan. *Společenské chování : umíme se chovat? Jan Machálek*. Praha : Petrklíč, 1999. 211 s. ISBN 80-7229-031-2.
- [23] MAIER, Corinne, 1963-. *40 důvodů, proč nemít děti. Corinne Maierová ; [Z francouzského originálu ... přeložila Irena Janovcová]*. V Praze : Rybka, 2008. 119 s. ISBN 978-80-87067-99-4.
- [24] MATĚJČEK, Zdeněk, 1922-2004. *Rodiče a děti. Zdeněk Matějček*. 2. vyd. Praha : Avicenum, 1989. 335 s., obr., tb. (Rodinný kruh).
- [25] MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Česká společnost : nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Ivo Možný*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 207 s. : il., mapy. ISBN 80-7178-624-1.
- [26] MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti). Ivo Možný*. Vyd. 1. Brno : Blok, 1990. 184 s. (Moderní rodina). ISBN 80-7029-018-8.

- [27] MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Rodina a společnost*. Ivo Možný ; Ilustrace Vladimír Jiránek. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 311 s. (Studijní texty ; sv. 38). Terminologický slovník. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [28] MOŽNÝ, Ivo, 1932-. *Sociologie rodiny*. Ivo Možný. Vyd. 2., upr. Praha : Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. : il. (Základy sociologie ; Sv. 8). ISBN 80-86429-05-9.
- [29] NITSCHE, Walter. *Křesťan a hledání životního partnera*. Walter Nitsche ; [Z něm. orig. přel.]. Ostrava : Ethics, 1991. 91 s.
- [30] NOVÁK, Tomáš, 1946-. *Jak předejít krizi v manželství*. Tomáš Novák. Vyd. 1. Praha : Grada, 2004. 120 s. (Psychologie pro každého). ISBN 80-247-0935-X.
- [31] NOVÁK, Tomáš, 1946-. *Vztah matky a dcery : komunikační problémy, zbytečná traumata, rady rodičům, jak o vztah pečovat, nadměrná očekávání, důvody jednání*. Novák Tomáš. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. 135 s. (Pro rodiče). ISBN 978-80-247-2076-0.
- [32] NOVÁK, Tomáš, 1946-, Dvořáčková, Blanka, 1954-. *Vztah matky a syna : komunikační problémy, mateřský komplex, citové vydírání, výchovné postoje, rozhovory o vztazích, důvody jednání*. Tomáš Novák, Blanka Dvořáčková. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. 125 s. (Pro rodiče). ISBN 978-80-247-2077-7.
- [33] NOVÁKOVÁ, Marie. *Může se stát etika, etická výchova prevencí agrese, násilí, šikany na školách?* In PHILIPPOVÁ, Lenka; JANOŠOVÁ, Pavlína. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: Sborník příspěvků z konference*, Praha, 19.března 2009. první. Brno : Tribun EU, 2009. s. 270. ISBN 978-80-7399-857-8.
- [34] OPLETALOVÁ, Soňa. *O slušném chování (a věcech souvisejících)*. Soňa Opletalová. 1. vyd. Olomouc : Rubico, 2000. 231 s. (Knižka pro každého). ISBN 80-85839-41-5.

- [35] PACHL, Ladislav. *Malá abeceda rodiny. Ladislav Pachel a kolektiv ; [Předmluvu napsala Milada Bartošová ; doslov napsal Ladislav Pachel]*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1983. 314 s. (Pyramida).
- [36] PÁVEK, František, HOUŠKOVÁ, Marie. *Manželské otazníky. František Pávek, Marie Houšková*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1979. 129 s.
- [37] PESECHKIAN, Nossrat, 1933-. *Partnerské vztahy : 33 a jeden způsob jak žít ve dvou. Nossrat Peseschkian ; [Z něm. orig. přel. Zbyněk Vybíral]*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 258 s. ISBN 80-7106-115-8.
- [38] PREKOP, Jirina, 1929-. *Aby láska v rodinách proudila. Jiřina Prekopová*. Vyd. 2., V tomto souborném svazku 1. Praha : M. Vadasová-Elšíková, 2012. 199 s. REG. ISBN 978-80-904991-0-2.
- [39] PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-807-3676-476.
- [40] PŘÍKASKÝ, Jiljí Vladimír, 1955-. *Učebnice základů etiky. Jiljí V. Příkaský*. Vyd. 1. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000. 134 s. ISBN 80-7192-505-5.
- [41] SATIR, Virginia. *Knih o rodině. Virginia Satir ; [Il. Barry Ives ; z angl. orig. přel. Vlasta Lišková, Jindřiška Šolcová]*. 1. vyd. Praha : Institut Virginie Satirové, 1994. 350 s., obr. ISBN 80-901325-0-2.
- [42] SCHAFFER, Edith. *Co je rodina? Edith Schaefferová ; [Překlad z anglického originálu Eva Hoznauerová]*. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1995. 178 s. ISBN 80-85495-41-4.
- [43] SMITH, Heather. *Děti a rozvod. Heather Smith ; [Z anglického originálu ... přeložila Hana Loupová]*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 183 s. (Rádci pro rodiče a vychovatele). ISBN 80-7178-906-2.

- [44] SOBOTKOVÁ, Irena, 1964-. *Psychologie rodiny*. Irena Sobotková. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 173 s. (Studium). ISBN 80-7178-559-8.
- [45] STOKLASA, Jaroslav, MORAVEC, Eduard, 1877-1932. *Ideální manžel, aneb, Co má vědět každý mladý muž před vstupem do manželství*. Jaroslav Stoklasa, Eduard Moravec ; [Ilustroval Jaroslav Malák]. Vyd. 2. Praha : Mladá fronta, 1986. 218 s. : il. (Jak ; Sv. 75).
- [46] STŘELEČEK ET AL., Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1998, 189 s. ISBN 80-859-3161-3.
- [47] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 1966-. *Dítě a rozvod rodičů : nukleární a nefungující rodina, spory o výchovu, přehazování odpovědnosti na dítě, týrání, reakce dítěte*. Ilona Špaňhelová. Vyd. 1. Praha : Grada, 2010. 179 s. (Pro rodiče). ISBN 978-80-247-3181-0.
- [48] ŠULOVÁ, Lenka, 1954-. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* Lenka Šulová. Vyd. 1. Praha : Grada, 1995. 112 s. ISBN 80-7169-218-2.
- [49] TRČKOVÁ, Květa. *Projekt Etické výchovy*. In PHILIPPOVÁ, Lenka; JANOŠOVÁ, Pavlína. *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: Sborník příspěvků z konference*, Praha, 19.března 2009. první. Brno : Tribun EU, 2009. s. 270. ISBN 978-80-7399-857-8.
- [50] TRNKA, Vojtěch, 1907-1982. *Děti a rozvody : studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin*. Vojtěch Trnka. Vyd. 1. Praha : Avicenum, 1974. 216 s.
- [51] VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 126 s. ISBN 978-80-7367-386-4.
- [52] VAN PELT, Nancy L., 1934-. *Umění komunikace*. Nancy van Peltová ; [Překlad a jazyková redakce Ivo Racek]. Vyd. 2. Praha : Advent-Orion, 2002. 205 s. (Harmonický život). ISBN 80-7172-804-7.

[53] WOLF, Doris. *Když partner odchází-- : Praktické rady k překonání osamělosti z rozchodu a rozvodu. Doris Wolf ; [Z něm. orig. přel. Jarmila Kantová].* Praha : Ikar, 1994. 144 s. ISBN 80-85830-23-X.

Internetové zdroje

[1] PENN, Roger. Arranged Marriages in Western Europe: Media Representations and Social Reality: Journal Of Comparative Family Studies. In: *EBSCO* [online]. 2011 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=31b64a1a-795e-425d-a3ec-a84a94c5d30f%40sessionmgr110&hid=120>.

[2] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *RVP ZV 2010* [online]. 2010 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/21592>

[3] PETROVÁ A KOLEKTIV, Alena. *Význam psychologie v životě člověka* [online]. Olomouc, 2009 [cit. 2012-06-17]. Dostupné z: http://unifor.upol.cz/pedagogicka/index.php?pageid=5002&id_dbound=1486. Studijní opora. Univerzita Palackého v Olomouci.

Příloha - dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Markéta Kohoutová a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce nesoucí název *Manželství a rodina jako etické prostředí výchovného procesu*.

Prostřednictvím tohoto dotazníku bych ráda zjistila, jaký postoj zaujímáte k manželství a posléze i Váš pohled na výchovu dětí a chápání dětství v dnešní době. Zjištěné údaje budou použity výhradně pro vypracování mé diplomové práce.

Dotazník je zcela anonymní a veškeré Vaše odpovědi budou důvěrné.

Srdečně Vám děkuji za vyplnění dotazníku.

Dotazník

I. Zakroužkujte zvolenou variantu, popřípadě doplňte:

1. **Pohlaví:** muž – žena
2. **Věk:** .....
3. **Trvalé bydliště:** město – vesnice

II. U následujících tvrzení zakroužkujte zvolenou variantu, případně doplňte:

1. V kolika letech by měli lidé vstupovat do manželství?

a) do 20 let	c) 26 – 30 let
b) 20 – 25 let	d) po 30 letech

2. Kolik dětí chcete se svým partnerem/partnerkou vychovávat?

a) 1 dítě	c) 3 děti	e) žádné
b) 2 děti	d) nejméně 4 děti	

3. Uveďte tři nejdůležitější vlastnosti, které by měl mít Váš budoucí partner.

a)	b)	c) .....

4. Má rozdílný společenský status partnerů vliv na manželství?

a) ano	b) ne	c) nevím

5. Uzavřete se svým partnerem/partnerkou předmanželskou smlouvu?

a) ano	b) ne	c) nevím

22. Emoční zátěž u dětí nejvýznamněji vyvolává.

a) spor mezi rodiči	e) výchovný styl rodičů	
b) nedostatečné citové pouto s rodiči	f) jiné	(uved'te:
c) problém ve škole	.....)	
d) zklamání z nedosažení životního cíle		

23. Za nejdůležitější prožitek u dětí považují.

a) prožitek dobra	e) prožitek setkávání člověka s člověkem	
b) prožitek krásy	f) jiné	(uved'te:
c) prožitek pravdy	.....)	
d) prožitek řádu		

24. Dítě má být vychovááno ...

a) dostatečně tvořivě	d) osobně odpovědné	
b) kriticky a zároveň snášenlivě	f) jiné	(uved'te:
c) emočně jisté a hodnotově pevné	.....)	

25. Jaká z podmínek pro vývoj dítěte musí být dle Vás zajištěna?

a) pozorná vstřícnost	e) pozitivní reakce okolí na projevy dítěte	
b) tělesný kontakt	f) jiné	(uved'te:
c) verbální podněcování	.....)	
d) podněcující předměty		

Abstrakt

Cílem diplomové práce je seznámit čtenáře s etickým prostředím výchovného procesu, jenž rodiče vytvářejí svým dětem. Vztahy mezi manžely patří k významným tématům současné literatury, jelikož daná problematika prostupuje celou společnost.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části.

První z nich je část teoretická, která zahrnuje témata týkající se objevování dítěte, chápání dětství v současných dějinách, rozdílnost mezi manželstvím křesťanským a nekřesťanským, zejména z hlediska moderního pojetí manželství, hlavní důvody a faktory, které ovlivňují rozvrat dnešních rodin, ale také trendy odkládání manželství. Nechybí ani otázky týkající se potřeb lásky, či výchovného procesu, který je zaměřen na rozvíjení potencialit u dětí.

Ve druhé části, zaměřené na empirické bádání, je stanoveno deset hypotéz, jež jsou posléze potvrzeny, či naopak vyvráceny. Cílem výzkumu je zjištění postoje mladých lidí k manželství, jejich pohled na výchovu dětí a rozdílnosti v chápání dětství našich prarodičů a současné generace.

Abstract

The objective of this dissertation is to introduce to the reader the ethical environment of the educational process created by the parents for their children. The relationship between husband and wife is among important issues in contemporary literature because the matter diffuses through all levels of society. The dissertation is divided in two parts.

The first, theoretical part deals with topics such as the exploration of childhood, and attempts to understand childhood in the light of contemporary history, as well as analyse the differences between Christian and non-Christian marriage, especially in the light of modern views on marriage. It also deals with the main reasons and factors that influence the break-up of families today and looks at the trend of postponing the marriages. Finally, the section examines further issues such as the need for love and the educational process targeted on development of potential.

The second part focuses on empirical observation: ten assumptions are considered, and then either confirmed or disproved. The objective of the research is to detect the attitude of young people to marriage, their opinion on children's upbringing, and the differences between the understanding of childhood in our grandparents' and our own current generation

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Markéta Kohoutová
Katedra:	Společenské vědy
Vedoucí práce:	ThMgr. Dušan Špiner, PhD.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Manželství a rodina jako etické prostředí výchovného procesu
Název v angličtině:	Marriage and Family as an Ethical Environment of the Educational Process
Anotace práce:	Cílem diplomové práce je seznámit čtenáře s etickým prostředím výchovného procesu, jenž rodiče vytvářejí svým dětem. Vztahy mezi manžely patří k významným tématům současné literatury, jelikož daná problematika prostupuje celou společnost.
Klíčová slova:	etika, morálka, morální hodnoty, manželství, rodina, děti
Anotace v angličtině:	The objective of this dissertation is to introduce to the reader the ethical environment of the educational process created by the parents for their children. The relationship between husband and wife is among important issues in contemporary literature because the matter diffuses through all levels of society.
Klíčová slova v angličtině:	ethics, moral values, marriage, family, children
Přílohy vázané v práci:	Příloha - dotazník
Rozsah práce:	96 stran
Jazyk práce:	čeština